

тема:

Лідія Ізовітова
взяла участь
у вебінарі
«Адвокати
допомагають
Україні», що був
організований
Європейською
федерацією
адвокатур

с. 5

Валентин
Гвоздій обраний
віцепрезидентом
Комітету
експертів Ради
Європи з питань
захисту прав
адвокатів

с. 8

НААУ створено
Опікунську
раду для
розподілу
благодійної
допомоги
адвокатам
під час воєнного
стану

с. 11

Огляд рішень
РАУ за лютий —
травень 2022
року

с. 21

ЗМІСТ

Новини та події

Адвокатура засуджує військові дії проти українських громадян — рішення РАУ.....	3
Валентин Гвоздїй взяв участь у конференції Європейської асоціації адвокатів з кримінального права	3
Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова взяла участь у вебінарі «Адвокати допомагають Україні», що був організований Європейською федерацією адвокатів	5
Валентин Гвоздїй та Сергій Барбашин взяли участь у міжнародній дискусії щодо загроз верховенству права у східній та центральній Європі	8
Валентин Гвоздїй обраний Віцепрезидентом Комітету експертів Ради Європи з питань захисту прав адвокатів	8
НААУ пропонує долучити адвокатів до організації обміну військовополонених	9
НААУ налагоджує надання безоплатної правової допомоги біженцям за кордоном	10
НААУ створила центр координації волонтерської допомоги адвокатів військовослужбовцям	10
НААУ створено Опікунську раду для розподілу благодійної допомоги адвокатам під час воєнного стану	11
НААУ зареєструвала профіль на міжнародному порталі Benevity для збору пожертвувань	13
Словаччина скасувала внесок за внесення до реєстру адвокатів та запровадила стипендії за стажування для адвокатів України	13
Моніторингова місія ООН збирає інформацію про порушення прав людини в Україні	14
Валентин Гвоздїй взяв участь у дискусії «Вторгнення в Україну: загроза ревізійнізму та порушення міжнародного права»	15
НААУ налагодили співпрацю з Чеською асоціацією адвокатів	16
Валентин Гвоздїй взяв участь у засіданні Національної ради адвокатів Італії	17
Ради адвокатів регіонів під час воєнного стану надають допомогу в посиленому режимі	18
НААУ закликала ДСА поновити для адвокатів доступ до Єдиного реєстру судових рішень	19
Представництва НААУ за кордоном допомагають залучати благодійні кошти адвокатам в Україні	19

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ізовітова Л. П.

Голова Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Гвоздїй В. А.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Кухар О. І.

Заступник Голови Національної асоціації адвокатів України, Ради адвокатів України

Вилков С. В.

Голова Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Крупнова Л. В.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України

Місяць А. П.

Заступник Голови Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури

Болдін М. Я.

Голова Вищої ревізійної комісії адвокатури

Дроздов О. М.

Член Науково-консультативної ради при НААУ

Офіційний бюлетень Національної асоціації адвокатів України

Реєстраційне свідоцтво
серія KB № 20370-10170 Р
від 19.11.13 р.

Засновник

Національна асоціація
адвокатів України

Юридична та фактична адреса засновника:

04070, м. Київ, вул. Борисоглібська, 3,
поверх 2

Секретаріат НААУ

(044) 392-73-71
факс: (044) 392-73-70
E-mail: info@unba.org.ua
www.unba.org.ua

Партнер НААУ

НААУ оприлюднила Звіт про міжнародну
благойну підтримку в період воєнного
стану 20

Рішення органів адвокатського самоврядування

Огляд рішень РАУ за лютий — травень
2022 року 21

Адвокатська діяльність

А. Сербіна
На захисті прав адвокатів у період дії
воєнного стану 25

Комітети НААУ

Дайджест діяльності комітетів та секцій
НААУ за лютий — травень 2022 року 37
Поради адвокатів NextGen 63

Цікава тема

О. ДЕМЕНЕВА
Захист права власності, порушеного
внаслідок бойових дій, терористичних
актів, диверсій, спричинених військовою
агресією РФ 79

Л. Гриценко
Діти і війна: про що зараз важливо
пам'ятати адвокату 84

Кримінальні справи

Д. Майстро, Д. Луц
Колабораційна діяльність: окремі аспекти
притягнення до кримінальної відповідальності ... 90

Адміністративні справи

О. Поляцько
Деякі аспекти проходження державної
служби в умовах воєнного стану
та перспективи вирішення прогалин
у законодавстві 94

Міграційне законодавство

О. Розгон
Підтримка бізнесу шляхом його релокації:
український та іноземний досвід 102

Господарські справи

Г. Колесник, І. Светлічний
Особливості Гіг-контрактів та перспективи
їх застосування в Україні 112

Медичне законодавство

О. Вітязь
Надання медичної допомоги в умовах
воєнного стану 115

Головний редактор
Ізвіткова Л. П.

Редактор
Ковтун М. С.

Загальний дизайн
Гладченко Ю. О.

Реєстраційне свідоцтво:
серія KB № 20370-10170P

Видавець
ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА»

Редакція:
вул. Сумська, 106а,
м. Харків, 61002, Україна
тел.: (057) 76-500-76

e-mail: mskovtyn@gmail.com

www.i.factor.ua

Періодичність виходу
раз на місяць

Дата виходу
01.06.2022

© ТОВ «ФАКТОР-МЕДІА», 2022.
Усі права на публікації захищені.
Відтворення та поширення
(розповсюдження) у будь-який
спосіб творів (окремих частин

творів), розміщених у бюлетені
«Вісник Національної асоціації
адвокатів України», допускається
лише за дозволом Національної
асоціації адвокатів України.
При відтворенні матеріалів,
що містяться у бюлетені «Вісник
Національної асоціації адвокатів
України», посилання на видання
і вказівка імені (псевдоніма)
автора твору обов'язкові.

АДВОКАТУРА ЗАСУДЖУЄ ВІЙСЬКОВІ ДІЇ ПРОТИ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН — РІШЕННЯ РАУ

«Національна асоціація адвокатів України говорить рішуче «НІ» війні Росії проти України та різко засуджує військові дії, у результаті яких палають українські міста, гинуть люди та маленькі діти.

Нашою зброєю завжди були Кодекси та Закони, а полем бою — зали судів. Із першого дня війни ми, адвокати, спільнота, продовжуємо виконувати нашу основну функцію — надання правової допомоги нашим громадянам», — ідеться в заяві, яку ухвалила Рада адвокатів України в п'ятницю, 4 березня, в режимі онлайн.

«Однак тепер усе змінилось, і наші колеги-адвокати взяли зброю до рук і захищають Україну, волонтерствують, і всі ми намагаємось допомогти одне одному в цю тяжку годину», — повідомляє РАУ.

Органи адвокатського самоврядування надали грошову допомогу Збройним Силам України на суму понад 5 млн грн.

Керівництвом НААУ ведеться широкомасштабна робота на міжнародній арені з колегами з різних країн світу, організаціями адвокатів та юристів із метою надання допомоги українським громадянам, що шукають прихистку за кордоном.

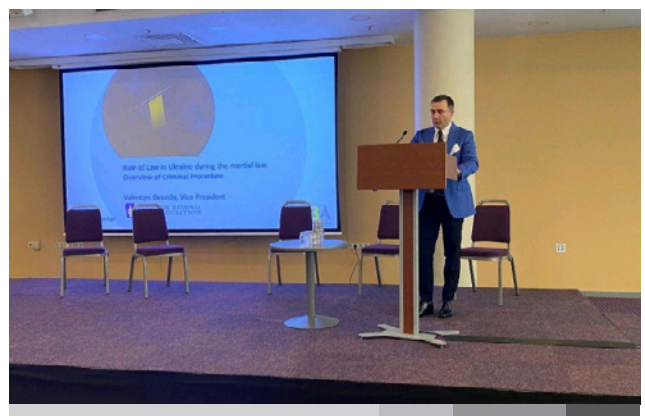
Ми організували роботу Благодійного фонду. Рішенням Голови НААУ Лідії Ізовітової створено Опікунську Раду, яка займається розподілом благодійної допомоги адвокатам та їх сім'ям, які потребують допомоги вже зараз.

Боже, бережи наших людей та Україну!

ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ ВЗЯВ УЧАСТЬ У КОНФЕРЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АСОЦІАЦІЇ АДВОКАТІВ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій взяв участь у конференції, яку в Ризі провела Європейська асоціація адвокатів з кримінального права (European Criminal Bar Association) за підтримки Асоціації адвокатів Латвії (Latvian Council of Sworn Advocates).

Програма конференції складається з трьох панелей, присвячених конфіскації та арешту активів у кримінальному провадженні, діяльності Європейської прокуратури та відносинам між адвокатом та клієнтом. Серед ключових доповідачів — **голова Верховного Суду Латвії Айгарс Струпіс, голова Конституційного Суду Латвії Алдіс Лавіньш, омбудсмен Латвії Юріс Янсонс, президент Латвійської асоціації адвокатів Яніс Розенбергс. Президент Ради адвокатських і правничих товариств Європи (CCBE) Джеймс МакГілл** відкрив дискусійну панель, присвячену адвокатській таємниці.

Конференція розпочалася з презентації Валентина Гвоздія про верховенство права в Україні під час воєнного стану та огляду кримінального процесу.

Заступник Голови НААУ, РАУ охарактеризував ситуацію в системі правосуддя в Україні та зміни до КПК, які були прийняті за обставин воєнного стану, в тому числі з погляду дотримання професійних прав адвокатів та прав громадян на професійну правничу допомогу.

«Внесенням змін законодавець намагався досягнути забезпечення повного та швидкого досудового розслідування в умовах воєнного стану. Вони є виправданими в ситуації, що склалась. При цьому важливим було дотриматися прав та інтересів учасників провадження. Проте, на нашу думку, наділення сторони обвинувачення повноваженнями слідчого судді може призвести до порушення балансу інтересів. Будемо сподіватися, що сторона обвинувачення буде об'єктивно та неупереджено виконувати свої тимчасові обов'язки в умовах воєнного стану. Адже ці зміни на переконання сторони захисту вже призводять до звуження прав підзахисних», — застеріг Валентин Гвоздій.

Говорячи про роль захисника у кримінальних провадженнях за нових умов, заступник Голови НААУ, РАУ повідомив, що нині дізнавач, слідчий, прокурор забезпечує участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі у разі неможливості явки захисника — із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника.

«Національна асоціація адвокатів України виступала проти таких нововведень, оскільки вважає дистанційну участь адвоката на стадії досудового розслідування неефективним інструментом для захисту. Із нашого боку були складені заперечення, де ми запропонували віддати питання дистанційної участі адвоката на розсуд адвокату, а не стороні обвинувачення. На жаль, наші заперечення не були враховані», — наголосив Валентин Гвоздій.

Крім того, НААУ направляла до парламенту заперечення стосовно процесуальної можливості затримувати особу в умовах воєнного стану без дозволу слідчого судді на строк 260 годин. Законодавець не роз'яснив, за якими критеріями було обраховано необхідність затримання підозрюваної особи на строк дев'ять діб, та проігнорував положення ст. 29 Конституції України,

яка не дозволяє затримувати особу без рішення суду на строк, що перевищує 72 години, роз'яснив Валентин Гвоздій.

Він детально представив нові посилені повноваження, надані стороні обвинувачення, та спрощені процедури кримінального провадження, а також нові види покарань за колабораціонізм та вчинення військових злочинів.

«В умовах воєнного стану законодавець дозволив проведення судового розгляду кримінальних справ у режимі відеоконференції, якщо поза межами приміщення суду перебуває обвинувачений. Відтепер питання про проведення судового розгляду в такому режимі приймається судом без урахування думки та побажань обвинуваченого. Нагадаємо, що в мирний час дистанційний судовий розгляд у кримінальних справах був неможливий, якщо обвинувачений проти цього заперечував.

Маю відмітити, що адвокатами таке нововведення було сприйнято вкрай критично. На наше переконання, запроваджені зміни не можуть повною мірою забезпечити дотримання права обвинуваченого на захист, а також принципів змагальності, безпосередності дослідження показань, речей і документів, свободи в поданні сторонами суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, що може призвести до необґрунтованого порушення права обвинуваченого на справедливий суд», — додав Валентин Гвоздій під час презентації.

Він повідомив, що нині здійснення правосуддя ускладнено через об'єктивні причини. За оприлюдненими судовою владою даними, у зв'язку з активними бойовими діями суди не можуть здійснювати правосуддя в 10 областях України. Крім того, 11 приміщень суду зруйновано або пошкоджено. У зв'язку з цим законодавцем надано дозвіл на зміну територіальної підсудності розгляду справ у таких судах. Зокрема, Голову Верховного Суду наділено повноваженнями змінювати територіальну підсудність розгляду справ. На сьогодні територіальну підсудність змінено в понад 130 судів по Україні. Інші суди продовжують здійснення правосуддя у звичайному режимі.

ГОЛОВА НААУ, РАУ ЛІДІЯ ІЗОВІТОВА ВЗЯЛА УЧАСТЬ У ВЕБІНАРІ «АДВОКАТИ ДОПОМАГАЮТЬ УКРАЇНІ», ЩО БУВ ОРГАНІЗОВАНИЙ ЄВРОПЕЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ АДВОКАТУР

20 квітня Європейська федерація адвокатур провела вебінар на тему підтримки, яку міжнародне юридичне співтовариство може надати українським біженцям, переміщеним особам, адвокатам та Національній асоціації адвокатів України як самоврядній організації.

Захід відбувся за участі Голови НААУ, РАУ Лідії Ізовітової.

До програми вебінару були включені практичні поради щодо перебування за кордоном українців, які вимушено покинули Україну під час військової агресії, зокрема, працевлаштування, соціальних прав, які європейські країни надають громадянам України на період тимчасового захисту. Також ішлося про допомогу для адвокатури України, потреби адвокатів в обставинах воєнного стану.

Європейська федерація адвокатур (FBE) разом із місцевими та національними асоціаціями адвокатів у різних країнах відкрили цю дискусію для української адвокатської спільноти. Організатори вебінару також презентували всі ті ініціативи, які були здійснені в європейських країнах національними та місцевими асоціаціями адвокатів у сфері правового регулювання, а також надання матеріально-технічної допомоги.

FBE об'єднує 250 асоціацій адвокатів по всій Європі, зокрема, НААУ є членом цієї професійної організації адвокатського самоврядування.

У своєму виступі Голова НААУ, РАУ відзначила, що після початку військової агресії проти України українські адвокати відчули неймовірну підтримку колег з Європи та світу.

Із перших днів російської агресії проти України адвокати Європи та всього світу розгорнули широкий фронт допомоги українським колегам. Із цього часу до НААУ надійшла величезна кількість листів не тільки від національних, а й від місцевих адвокатур різних

міст Європи та світу. Колеги висловлювали підтримку українським адвокатам та пропонували допомогу.

«Не можна знайти слів, якими висловити подяку за матеріальну підтримку, яку ми отримали у вигляді благодійної допомоги від вас, шановні колеги. Ці кошти були розподілені тим, хто потерпів від війни. На жаль, велика кількість наших колег уже загинула, зруйновані будинки, втрачені домівки. Ваші кошти допомогли цим сім'ям пережити це нещастя та вижити», — звернулась Голова НААУ, РАУ до європейських колег.

Від всієї адвокатської спільноти Лідія Ізовітова подякувала за це адвокатським організаціям Європи та світу, висловила вдячність колегам із сусідніх країн — Польщі, Чехії, Словаччини, Туреччини, також адвокатам із Німеччини, Іспанії та, зокрема, Каталонії, з Нідерландів, Великої Британії, які запропонували свої домівки українським колегам та іншу відчутну допомогу.

Багато адвокатур швидко розмістили необхідну інформацію юридичного характеру для українців, а також погодилися добровільно безоплатно надавати правову допомогу українським адвокатам та громадянам України загалом.

Також Лідія Ізовітова зазначила, що з початком агресії російських військ проти України **адвокатська професія переживає одну з найскладніших криз в новітній історії**. Вона звернула увагу на те, що наразі українські адвокати залишились майже без заробітку, адже судове представництво — один з основних видів адвокатської діяльності в Україні, та через евакуацію судів, неможливість прибуття в судові засідання, відсутність доступу до Єдиного реєстру судових рішень адвокатська діяльність надзвичайно ускладнена.

Залишились на сьогодні без роботи і ті адвокати, які були вимушені виїхати за кордон, підкреслила Лідія Ізовітова. Вона відзначила надзвичайну роль низки іноземних адвокатур, які розробили онлайн-платформи, де пропонують працевлаштування адвокатам або безоплатне користування офісними приміщеннями. Проте через особливості європейського законодавства та знання мови лише одиниці зможуть здійснювати адвокатську практику в тих країнах, де наразі перебувають. Тому Лідія Ізовітова закликала європейських колег надати українським адвокатам можливість безкоштовного навчання.

«Ми розуміємо, що роботою можна забезпечити лише десятки адвокатів, які знають мову і особливості законодавства європейських країн. Але, аби була така можливість, наприклад через гранти або іншим коштом, відкрити курси для наших адвокатів, можливості навчання в магістратурі для молодих адвокатів, щоб вони навчилися праву європейських країн. І коли ми станемо повноправними членами ЄС, то наші адвокати мали б можливість практикувати. Поки такої можливості у нас немає. Поїхали за кордон дуже професійні адвокати, але свою професію вони реалізувати не можуть», — зазначила Лідія Ізовітова.

Голова НААУ, РАУ ще раз подякувала всім, хто підтримав українських адвокатів у цей складний час як благодійними пожертвуваннями, так і іншими видами допомоги.

Однією з найбільших потреб, зазначила Лідія Ізовітова, **залишається гуманітарна та фінансова підтримка для адвокатів та їхніх родин**, які лишились без житла та майна внаслідок бомбардувань міст і залишаються в Україні в статусі внутрішньо переміщених осіб.

«Ви можете собі уявити, як почувається зараз, наприклад, наша колега з донькою, місто якої розбомбили. Вони сховались у ванній кімнаті, а коли вийшли —

квартири вже не було. Вони залишились без нічого: без речей, без документів, без грошей. Їх прихистили, надали одяг і їжу. Але наразі настає літо, у них немає чого вдягти, немає коштів на існування. І таких адвокатів у нас багато», — розповіла Лідія Ізовітова.

Розподілом благодійної допомоги від іноземних партнерів займається Опікунська рада НААУ, яка вже передала понад 6 млн грн адвокатам із найбільш постраждалих від військової агресії регіонів.

Також Лідія Ізовітова підкреслила, що **за обставин воєнного стану професійна реалізація залишається важливою для українських адвокатів, де б вони не перебували**.

У цьому контексті деякі адвокатури світу запропонували можливості для працевлаштування адвокатам або безоплатне користування офісними приміщеннями. Ба більше, на прохання НААУ американський юридичний IT-гігант, корпорація **LexisNexis** **приступає до створення спеціального вебпорталу Match Portal**, де адвокати з будь-яких юрисдикцій зможуть запропонувати свою допомогу українським колегам щодо працевлаштування, стажування, грантів, проживання тощо.

Реальним кроком назустріч українським адвокатам було б максимальне сприяння допуску до практики в іноземних юрисдикціях, симетрично до того механізму, який передбачений в Україні законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність».

«Наразі майже всі країни Європи мають відповідні норми, які дозволяють це робити, однак інформації в українських колег обмаль, її важко знайти, відсутні узагальнення, існує невизначеність та надмірна бюрократія в цих процесах. Ми вдячні Федеральній палаті адвокатів Німеччини та Адвокатурі Польщі за їх

максимальне сприяння в цих процесах і закликаємо керівників інших адвокатур максимально піти назустріч у цьому питанні нашим адвокатам», — зазначила Голова НААУ, РАУ.

За її словами, великим викликом для адвокатів і для всіх юридичних професій в Україні стало також те, що початок військової агресії збігся з однією з найбільших інституційних криз у судовій системі. Зabloкована робота Вищої ради правосуддя призвела до того, що повноваження цього конституційного органу були розподілені між кількома інституціями в судовій владі. Наслідками нескоординованих дій органів правосуддя в цих складних умовах стало, наприклад, обмеження доступу адвокатів до Єдиного реєстру судових рішень. І до цього часу він не поновлений для сторони захисту.

Також окремі законодавчі ініціативи, які перебувають на розгляді у Верховній Раді, мають багато зауважень щодо їхньої конституційності, заявила Голова НААУ, РАУ. Наприклад, ідея продовжувати строк затримання до 216 годин замість 72 годин, хоча Конституція України дає чітке формулювання. Депутати запропонували під час воєнного стану не лише продовжити строк перебування під вартою, а й спростити порядок затримання і уповноважити правоохоронців здійснювати затримання без ухвали слідчого судді, суду або постанови керівника органу прокуратури затримати таку особу, тобто без судового контролю, який діяв до цього часу. Таким чином, конституційне право на судовий захист та на професійну правничу допомогу можна назвати таким, що певним чином призупинено.

Крім того, Лідія Ізовітова наголосила, що наразі судові засідання відкладаються, за винятком тих, що стосуються запобіжних заходів у кримінальних провадженнях. Адвокати також стикнулися з тим,

що компенсацію роботи в системі безоплатної допомоги віднесено державою до незахищених статей видатків бюджету.

Усе це має вплив не лише на повноту конституційних гарантій захисту прав, свобод і законних інтересів громадян України, а й на такий аспект, як затребуваність послуг адвокатів.

«Як наслідок, при такому стані справ багато адвокатів фактично стали безробітними, клієнтів у них майже немає, а тому всім присутнім на цій платформі є зрозумілим матеріальний стан, у якому адвокати наразі перебувають. Наша професія переживає одну з найскладніших криз, адже судове представництво — один з основних видів адвокатської діяльності. Ба більше, Конституція покладає на адвокатів виключне право на представництво в судах», — зауважила Голова НААУ, РАУ.

Лідія Ізовітова запевнила колег, що НААУ докладає максимальних зусиль для того, аби діяльність органів адвокатського самоврядування, як і адвокатська діяльність, продовжувалися в таких складних умовах. Головне завдання — зберегти професію, її місію і забезпечити право на адвокатську професію для тих, хто тільки розпочав цей шлях до лав адвокатури.

«Ми надзвичайно вдячні всім, хто підтримує українських адвокатів у цей складний час. Разом ми маємо вистояти до перемоги і далі докласти зусиль для розбудови ефективної системи правосуддя, незалежної адвокатури і правової держави в Україні», — підсумувала Лідія Ізовітова.

Під час спеціального вебінару, організованого Федерацією європейських адвокатур, представники європейських асоціацій адвокатів презентували детальні практичні поради щодо перебування в їхніх країнах. Відео буде викладено на ресурсах НААУ ближчим часом.

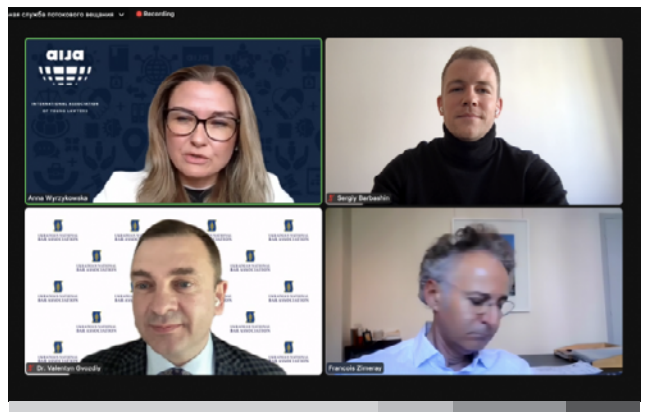
ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ ТА СЕРГІЙ БАРБАШИН ВЗЯЛИ УЧАСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ ДИСКУСІЇ ЩОДО ЗАГРОЗ ВЕРХОВЕНСТВУ ПРАВА У СХІДНІЙ ТА ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ

Заступник Голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій** та голова молодіжного комітету НААУ UNBA NextGen **Сергій Барбашин** взяли участь у міжнародному заході з верховенства права Rule of Law, Webathon.

На панельній дискусії Attacks to the Rule of Law in Central and Eastern Europe представники НААУ розповіли про верховенство права в Україні під час воєнного стану — огляд кримінального процесу. Зокрема, звернули увагу на умови введення воєнного стану, роботу судів під час війни та питання територіальної підсудності, зміни до Кримінального кодексу України.

Валентин Гвоздій акцентував увагу, що Національна асоціація адвокатів України активно слідкує за будь-якими змінами в законодавстві. Надає необхідні рекомендації, роз'яснення та заперечення до законопроектів із метою уникнення порушень прав людини чи обмежень процесуального представництва.

Rule of Law, Webathon — другий щорічний захід, що був організований низкою міжнародних органі-

зацій, серед яких: AIJA Human Rights Committee, UIA, ABA International Law Section, Law Society of England & Wales and Inter-American Bar Association.

Міжнародні колеги та партнери підтримують Національну асоціацію адвокатів України щодо недопустимого порушення прав людини та засуджують військову агресію Російської Федерації проти України.

ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ ОБРАНИЙ ВІЦЕПРЕЗИДЕНТОМ КОМІТЕТУ ЕКСПЕРТІВ РАДИ ЄВРОПИ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ

6 — 8 квітня у Страсбургу (Франція) відбулася перша зустріч Комітету експертів Ради Європи з питань захисту прав адвокатів. Україну у складі цього Комітету представляє заступник Голови НААУ, РАУ **Валентин Гвоздій**, якого обрано віцепрезидентом

цього надважливого робочого органу у складі Ради Європи.

Нагадаємо: у 2020 році Європейський комітет Ради Європи з правового співробітництва (CDCJ) провів дослідження щодо доцільності нового, обов'язкового

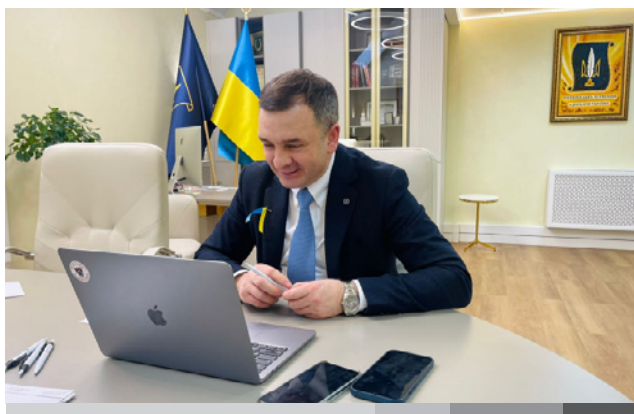

або необов'язкового, європейського правового інструмента щодо професії адвоката.

Комітет міністрів на основі цього дослідження погодився на створення комітету експертів із захисту прав адвокатів (CJ-AV) під керівництвом Європейського комітету з правового співробітництва (CDCJ).

Очікується, що CJ-AV розробить «проект правового документа, спрямованого на посилення захисту професії адвоката та права займатися цією професією без упереджень чи обмежень» до грудня 2023 року.

Очікується, що, працюючи під керівництвом CDCJ, CJ-AV буде консультуватися з CDCJ на кожному етапі підготовки проекту правового інструмента та враховувати їхні коментарі. CJ-AV має підготувати пропозиції для розгляду CDCJ щодо характеру правового інструмента, обов'язкового чи необов'язкового, враховуючи додаткову цінність наявних варіантів. CDCJ на своєму пленарному засіданні розгляне пропозицію(і), підготовлену(і) CJ-AV, і порекомендує Комітету міністрів характер правового документа у світлі розроблених положень проекту документа.

Відповідно до компетенції CJ-AV проект правового документа має передбачати повний набір мінімальних стандартів, що стосуються права адвокатів вільно здійснювати свою професійну діяльність та забезпечити захист і незалежність професії. Це може включати створення механізму, якому доручається впровадження стандартів державами-членами, або надання вказівок щодо їх застосування.

Основною вимогою в розробці відповідного правового інструмента відповідно до компетенції CJ-AV є необхідність сформулювати фундаментальні принципи та правила, які захищають права людини, демократію та верховенство права, забезпечуючи при цьому взаємодоповнення з уже існуючими стандартами в цих сферах, а також усунення існуючих правових прогалин, якщо такі є.

Спираючись насамперед на досвід Ради Європи в цій сфері, майбутній інструмент також має належним чином враховувати відповідні ініціативи інших міжнародних, наднаціональних та регіональних форумів, щоб забезпечити спільну правову базу.

НААУ ПРОПОНУЄ ДОЛУЧИТИ АДВОКАТІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ОБМІНУ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Національна асоціація адвокатів України звернулася до Віцепрем'єр-міністра — Міністра з питань реінтеграції Ірини Верещук та до Уповноваженого ВР з прав людини Людмили Денисової щодо долучення адвокатів до організації обміну військовополоненими.

«Враховуючи Женевські конвенції, які зобов'язують держави захищати людей під час війни, та Європейську конвенцію з прав людини щодо основних правових гарантій поведінки з людьми як у мирний, так і у воєнний час, звертаюся до Вас з ініціативою

про залучення адвокатів України до процедур обміну військовополоненими для надання їм необхідної правничої допомоги, в тому числі і з представництва їхніх інтересів у судах», — ідеться в листі Голови НААУ, РАУ Лідії Ізовітової.

У зверненнях до очільника профільного міністерства та омбудсмена наголошено на тому, що в умовах запровадження воєнного стану конституційне право кожного на професійну правничу допомогу реалізується без жодних обмежень, передбачених особливостями Закону «Про правовий режим воєнного стану».

«На даний момент адвокати ефективно викону-

ють свій професійний обов'язок, у тому числі на безоплатній основі та на умовах pro bono, зокрема, і в рамках волонтерського руху «Адвокати ЗСУ». Чимало адвокатів мобілізовані до Збройних Сил України та формувань територіальної оборони і при цьому зберігають статус адвоката з усіма професійними правами і гарантіями», — ідеться в листах.

Як запевнила Голова НААУ, адвокатура України під час російської агресії докладає всіх зусиль для створення належних умов захисту прав кожного, збереження засадничих принципів правової держави, утвердження законності і верховенства права.

НААУ НАЛАГОДЖУЄ НАДАННЯ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ БІЖЕНЦЯМ ЗА КОРДОНОМ

Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій провів екстрену нараду зі всіма керівниками закордонних представництв НААУ щодо налаштування надання безоплатної правової допомоги біженцям за кордоном. Наразі налагоджується діяльність адвокатів БПД у Польщі, Австрії, Латвії та Італії, у понеділок підключаються до цієї діяльності колеги в Румунії та Угорщині.

Представництва НААУ контактують із місцевими асоціаціями адвокатів, щоб визначити та облаштувати

місця для надання безоплатної правової допомоги мігрантам із метою координації та отримання ними статусу біженців тощо.

«Це той внесок НААУ у вирішення гуманітарної кризи, яка зараз склалася у зв'язку з нападом Росії на Україну», — сказав Валентин Гвоздій.

Нагадаємо: одразу від початку воєнних дій російської армії в Україні представництва НААУ надають правову допомогу новоприбулим українцям.

НААУ СТВОРИЛА ЦЕНТР КООРДИНАЦІЇ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТІВ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ

При Національній асоціації адвокатів України створений **Центр координації волонтерської допомоги військовослужбовцям**.

Про це повідомила **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** під час онлайн-зустрічі «Волонтерського руху адвокатів Збройних Сил України» за участю представників Міністерства юстиції, Міністерства цифрової трансформації, адвокатів, представників громадських організацій. Координатором руху є **радник з юридичних питань Головнокомандувача ЗСУ Євгенія Рябека**.

НААУ під час цієї наради представили **очільники Комітету з військового права НААУ Марія Островська та Комітету з питань незалежності правосуддя Олексій Малавацький**.

Відкриваючи захід, Лідія Ізовітова нагадала про основні рішення Ради адвокатів України та основні активності НААУ під час воєнного стану. Зокрема, йшлося про роботу на міжнародній арені для збору благодійних коштів допомоги українським адвокатам, Опікунську раду та про роботу регіональних органів адвокатського

самоврядування з координації гуманітарної та правничої допомоги внутрішнім переселенцям.

«Ми докладємо максимальних зусиль для того, аби діяльність органів адвокатського самоврядування, як і адвокатська діяльність, продовжувалася в таких складних умовах. Ми маємо зберегти професію, її місію і забезпечити право на адвокатську професію для тих, хто тільки розпочав цей шлях до лав адвокатури.

Наша місія полягає в тому, щоб зберегти цінності правової держави навіть за обставин воєнного стану і з урахуванням усіх його особливостей. Так само кожен із нас відповідає за збереження цінностей професії, яка є незалежною діяльністю з низкою визначених законом гарантій.

Реалізацію нашої професійної місії має стати і розвиток волонтерського проєкту адвокатів з правничого заохисту військовослужбовців», — наголосила Лідія Ізовітова.

Основним завданням Центру є інформаційна, методична та інша підтримка адвокатів, які надаватимуть правничу допомогу військовослужбовцям Pro Bono в рамках волонтерського руху.

Зокрема, Центр разом із ВША НААУ здійснюватиме організацію семінарів, круглих столів, конферен-

цій, лекцій з актуальних питань правничої допомоги військовослужбовцям, видаватиме практичні посібники з актуальних проблем волонтерської правової допомоги. У разі необхідності офіційного письмового роз'яснення з правозастосовних питань Центр звертатиметься до Ради адвокатів України з відповідними проєктами пропозицій.

Голова НААУ, РАУ зазначила, що під час воєнного стану динамічно змінюється законодавство, насамперед Кримінальний процесуальний кодекс. Відтак, ВША за окремими спеціальними програмами, що враховують специфіку проходження військової служби, безоплатно здійснюватиме навчання адвокатів, які надають правову допомогу військовослужбовцям Pro Bono в рамках волонтерського руху.

Крім того, НААУ також запровадить низку інструментів для того, щоб можна було публічно ідентифікувати статус адвокатів, залучених до волонтерського проєкту, про що вже ухвалено відповідне рішення РАУ.

Новостворений Центр очолюватиме Голова Комітету військового права НААУ **Марія Островська**.

НААУ СТВОРЕНО ОПІКУНСЬКУ РАДУ ДЛЯ РОЗПОДІЛУ БЛАГОДІЙНОЇ ДОПОМОГИ АДВОКАТАМ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

НААУ створила Опікунську раду для розподілу благодійної допомоги адвокатам та їхнім сім'ям, постраждалим унаслідок воєнних дій в Україні.

Кошти, що надходять на рахунки Національної асоціації адвокатів України як благодійна (гуманітарна) допомога, в повному обсязі будуть переказані на рахунок Всеукраїнської благодійної організації «Благодійний фонд допомоги адвокатам». Надаватимуть матеріальну допомогу тим адвокатам та їх родинам, хто потребує її в першу чергу. Запити по допомозі надходитимуть на спеціальну електронну адресу.

До складу Опікунської ради входять Барбара Калужна, Ігор Колесников, Вадим Красник, Павло Репешко, Лариса Величко, Ольга Головченко, Людмила Гринь, Ганна Колесник, Сергій Барбашин, Юлія Сергет. Головою призначено Ганну Лазарчук.

Постійну координацію взаємодії міжнародних партнерів, благодійників, організацій, що надають допомогу українським адвокатам, з Опікунською Радою здійснюватиме заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій.

Загалом станом на 12 травня 2022 року Опікунська рада розглянула вже понад 330 заяв постраждалих від війни адвокатів.

Опікунська рада приймає рішення про надання допомоги за визначеними критеріями, розподіляючи допомогу в порядку першої, другої і третьої черги.

У першу чергу благодійна допомога надається:

— адвокатам та (або) членам їх сімей, що загинули внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022;

— адвокатам та (або) членам їх сімей, що отримали тяжкі тілесні ушкодження внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022;

— адвокатам та (або) членам їх сімей, що повністю втратили житло внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022, яке слугувало місцем постійного проживання, у випадку неможливості подальшого проживання в ньому через значний ступінь руйнування та відсутність іншого придатного до проживання житла;

— самотнім адвокатам старше 70 років, які не мають змоги евакуюватися або евакуйовані, але не мають засобів до існування.

У другу чергу благодійна допомога надається:

— адвокатам та (або) членам їх сімей, чиє житло частково зруйновано внаслідок воєнних дій на території України, починаючи з 24.02.2022, та потребує відновлення з можливістю подальшого проживання;

— адвокатам та (або) членам їх сімей, що отримали тілесні ушкодження середньої тяжкості внаслідок воєнних дій на території України з 24.02.2022;

— адвокатам, які є батьками-одиначками та не мають засобів до існування внаслідок початку воєнних дій на території України з 24.02.2022 та за відсутності доходу.

У третю чергу благодійна допомога надається:

— адвокатам та дітям адвокатів, які потребують постійного прийому життєво необхідних лікарських препаратів та не мають засобів для придбання таких препаратів.

Для отримання благодійної допомоги адвокати, які постраждали внаслідок воєнних дій на території України, можуть **звернутися із заявою** в довільній формі на електронну адресу: **orekun@unba.org.ua**. До заяви **рекомендовано долучати документи, інформацію на підтвердження фактів, викладених у заяві**.

Надання благодійної допомоги здійснюється й, зокрема, за підтримки міжнародних партнерів НААУ. Із перших днів війни Валентин Гвоздій координує контакти з адвокатурами іноземних країн та окремих регіонів.

На засіданні Ради адвокатів України Валентин Гвоздій повідомив: «Ми встановили щільний зв'язок з усіма адвокатурями світу — від Японії до Канади, всіх країни Європи. Із лідерами адвокатур ми говоримо про декілька речей: про матеріальну підтримку,

про офіційну інформацію для адвокатів, щоб вони розуміли особливості перебування в кожній країні, про інформацію щодо поселення адвокатів та членів їхніх родин. Тільки адвокатура Барселони запропонувала більше 30 місць для поселення жінок і дітей з України».

За його словами, можливості для адвокатів запропонували партнери НААУ у Великій Британії, Німеччині, Швейцарії, Фінляндії, Словаччині тощо. Валентин Гвоздій повідомив, що наразі НААУ отримала понад 6 млн грн для підтримки адвокатів, які постраждали внаслідок воєнних дій.

«Ми зібрали більше 6 млн гривень. Тільки вчора наші колеги з Чехії передали 80 тис. євро», — повідомив Валентин Гвоздій.

Він наголосив на тому, що цим фондом має розпорядитися Опікунська рада НААУ, на адресу якої надходять запити від адвокатів, постраждалих від воєнних дій.

«Сума зібраних коштів вражає, це велика підтримка, яку ми отримали від колег. Ці кошти будуть прозоро розподілені виключно як допомога адвокатам і їхнім родинам. Ба більше, ці кошти нам перераховують з умовою, що вони будуть використані виключно на потреби постраждалих. Звіти про використання ми надамо нашим іноземним партнерам», — сказав Валентин Гвоздій.

Виплату коштів здійснюватиме Благодійний фонд допомоги адвокатам.

БЛАГОДІЙНИЙ ФОНД ДОПОМОГИ АДВОКАТАМ

Благодійні внески можливо перерахувати на рахунок ВБО «Благодійний фонд допомоги адвокатам» за реквізитами:

ПАТ «ПроКредитБанк»

МФО 320984

Код ЄДРПОУ 39274335

р/р UA833209840000026008210332955

НААУ ЗАРЕЄСТРУВАЛА ПРОФІЛЬ НА МІЖНАРОДНОМУ ПОРТАЛІ BENEVITY ДЛЯ ЗБОРУ ПОЖЕРТВУВАНЬ

НААУ зареєструвала профіль на міжнародному порталі Benevity для збору пожертвувань для підтримки українських адвокатів під час військової агресії. Benevity — це компанія з Калгарі, яка надає платформи для управління благодійними пожертвами та грантами. Звертаємо увагу, що LexisNexis подвоїть усі пожертви, зроблені через Benevity.

«Ми високо цінуємо постійну підтримку багатьох із вас, яку ми відчуваємо кожну секунду в цей жахливий і складний час. Війна в Україні все ще триває, і ми продовжуємо збирати кошти на допомогу колегам-юристам. Наші колеги та партнери вкрай потребують фінансової підтримки. Інфляція, девальвація валюти, нестача їжі та палива сильно ускладнюють повсякденне життя», — ідеться у зверненні НААУ, опублікованому на міжнародній платформі.

«Національна асоціація адвокатів України створила Опікунську раду. До складу Опікунської ради входять

шановні колеги-юристи з різних регіонів України. Рада збирається майже щодня і роздає кошти тим, хто потребує. Наразі підтримку отримали понад 300 юристів. На жаль, деякі колеги вже померли. Багато юристів повністю втратили свої домівки. Враховуючи ситуацію, що склалася в нашій країні, Національна асоціація адвокатів України закликає жертвувати кошти на підтримку діяльності Опікунської ради», — ідеться у профілі НААУ на сайті Benevity.

Допомога буде розподілена Благодійним фондом НААУ тим колегам, які її найбільше потребують, зокрема адвокатам, які втратили житло, постраждали, не мають засобів прожиткового мінімуму, не можуть купувати продукти харчування, ліки та інші необхідні речі.

Надати допомогу через сайт Benevity можна за цим посиланням: URL: en.unba.org.ua/call-for-donation.

СЛОВАЧЧИНА СКАСУВАЛА ВНЕСОК ЗА ВНЕСЕННЯ ДО РЕЄСТРУ АДВОКАТІВ ТА ЗАПРОВАДИЛА СТИПЕНДІЇ ЗА СТАЖУВАННЯ ДЛЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Словацька адвокатська палата / Slovenská advokátska komora стала першою серед європейських адвокатських асоціацій, яка виступила з ініціативою **«Адвокати для України / Advokáti pre Ukrajinu»** щодо безкоштовної правової допомоги та фінансування такої допомоги для біженців з України та осудила порушення норм міжнародного права на Україні у зв'язку з російською військовою агресією.

Протягом останніх трьох місяців війни адвокати Словаччини, які були записані до Списку адвокатів, що надають безкоштовну правову допомогу, надають безкоштовно допомогу українцям, які вимушені були приїхати до Словаччини.

Серед тих, хто надає безкоштовну допомогу, є адвокати України, які записані до реєстру адвокатів Словаччини як міжнародні адвокати та з перших днів війни надають безкоштовну правову допомогу українською мовою, що полегшує становище наших громадян у Словаччині.

Слід відзначити велику роботу, яку Словацька адвокатська палата надає українським адвокатам. Так, у березні Словацька адвокатська палата запропонувала українським адвокатам, які перебувають у Словаччині, бути працевлаштованими в словацькі адвокатські компанії та фірми як спеціалісти права. Відкрито спеціальну адресу для здійснення цієї допомоги: pomoc@sak.sk

У квітні Словацька адвокатська комора провела вебінар для українських адвокатів щодо можливості набуття статусу міжнародних адвокатів та повідомила про скасування одноразового внеску за запис до реєстру в розмірі 600 євро, що суттєво полегшує можливість набуття такого статусу.

Також станом на цей час проводиться робота щодо надання можливостей стажування українських адвокатів у словацьких адвокатів та адвокатських компаніях. За проходження стажування благодійний фонд Словацької адвокатської палати виплачує фінансову допомогу українським адвокатам у розмірі 500 євро.

НААУ висловлює велику подяку Словацькій адвокатській палаті та всім адвокатам Словаччини за допомогу громадянам України, українським адвокатам та членам їх родин за можливість тимчасового розміщення та можливість продовження професійної кар'єри українських адвокатів на території Словаччини.

Для комунікації адвокатів України з представником НААУ в Словаччині, адвокатом **Вячеславом Кузьмуком**, та отримання безкоштовної юридичної допомоги з питань тимчасового притулку контакуйте за телефонами +380671061177 Viber, +421944714388 Telegram, +421944716910 WhatsApp або за адресою: advokatkuzmuk@gmail.com

МОНІТОРИНГОВА МІСІЯ ООН ЗБИРАЄ ІНФОРМАЦІЮ ПРО ПОРУШЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ

Із 24 лютого 2022 року Моніторингова місія ООН з прав людини в Україні збирає інформацію щодо порушень прав людини у зв'язку зі збройним нападом РФ на Україну для підготовки відповідних доповідей.

«Ми систематично відслідковуємо загальнодоступну інформацію про порушення міжнародного права з прав людини та міжнародного гуманітарного права. Ми перевіряємо відповідні повідомлення, в тому числі шляхом опитування жертв, свідків та отримання інформації з інших надійних джерел. Це важливо не лише для припинення порушень, які відбуваються зараз, а й для притягнення винних до відповідальності в майбутньому», — йдеться в листі.

Моніторингова місія ООН в Україні закликає надавати будь-яку достовірну інформацію щодо загибелі чи поранення цивільних осіб, пошкодження чи руйнування цивільних об'єктів, включаючи лікарні, школи, дитячі садки та житлові будинки, вбивств, насильницьких зникнень, свавільних затримань, катувань

та жорстокого поводження, сексуального насильства та інших порушень прав людини, незалежно від належності ймовірного порушника, жертви чи місця, де це сталося.

Повідомлення можна надсилати в будь-якій формі: текст, фото, відео тощо.

Моніторингова місія ООН в Україні запевняє, що отримана інформація є суворо конфіденційною і гарантує, що надані відомості повністю захищені та ніколи не передаватимуться третім особам без чіткої згоди джерела.

Інформацію можна надіслати на такі носії:

Електронна пошта: ohchr-hrmu@un.org

Місія у Facebook: facebook.com/UNHumanRightsUkraine

Місія в Telegram: [ohchr_hrmu](https://t.me/ohchr_hrmu) (лише повідомлення, можливість дзвінків відключена)

Місія у Viber: +380503746708 (лише повідомлення, можливість дзвінків відключена)

Також можна зв'язуватися з колегами в Моніторинговій місії ООН в Україні, з якими раніше підтримувався зв'язок з інших питань.

ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ ВЗЯВ УЧАСТЬ У ДИСКУСІЇ «ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ: ЗАГРОЗА РЕВІЗІОНІЗМУ ТА ПОРУШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА»

Валентин Гвоздій представив НААУ на онлайн-конференції з грецькими колегами на тему: «Вторгнення в Україну: загроза ревізійності та порушення міжнародного права».

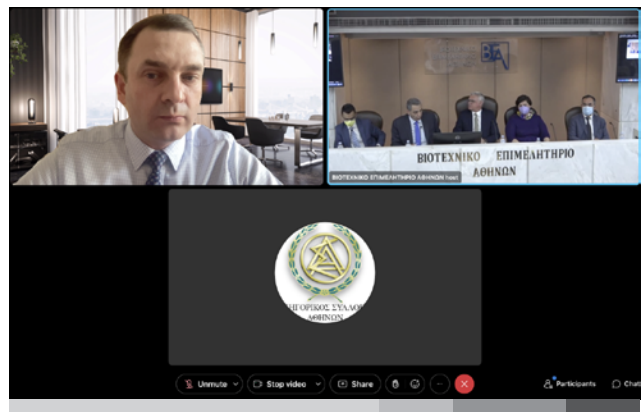
Захід координував віцепрезидент Ради європейських асоціацій адвокатів (СБВЕ) адвокат **Панайотіс Перакіс**.

Валентин Гвоздій розповів про роботу адвокатури України під час військової агресії, а також про діяльність системи правосуддя. Заступник Голови НААУ, РАУ висловив вдячність за підтримку, надану СБВЕ та національними адвокатурами європейських країн, в тому числі і за благодійну допомогу для адвокатів, які постраждали від воєнних дій.

У своєму виступі Валентин Гвоздій закликав професійну організацію адвокатів Європи посилювати зусилля з підтримки міжнародно-правової позиції України і української адвокатури, яка має зберегти ефективність у захисті прав громадян під час війни.

Із промовою виступив президент Афіньської асоціації адвокатів **Дімітріс Вербесос**, а також заступник міністра освіти Греції, професор міжнародного права та зовнішньої політики Університету Пантейон **Анджелос Сірігос**.

У дискусії щодо порушень міжнародного права в Україні взяли участь голова грецької делегації в СБВЕ адвокат **Нікос Куткіас**, професор ЕКРА, голова Національного комітету з прав людини **Марія Гавунелі**, професор кримінального права, кримінального процесу та міжнародного кримінального

права на юридичному факультеті Афіньського університету **Христос Мілонопулос**, Президент Інституту європейського та міжнародного кримінального права **Сотіріс Сербос**.

Про ініціативи СБВЕ, присвячені Україні під час військової агресії, можна дізнатися зі спеціальної сторінки офіційного сайту організації.

Нагадаємо, що **25 лютого 2022 року СБВЕ зробила заяву про вторгнення в Україну**. Рада адвокатів і юридичних товариств Європи (СБВЕ) представляє адвокатські товариства та юридичні товариства 45 країн, а через них понад 1 мільйон європейських юристів. Із моменту свого створення СБВЕ перебуває в авангарді просування та захисту правових принципів, на яких базуються демократія та верховенство права. НААУ має статус спостерігача в цій організації.

ССВЕ висловлює солідарність з українськими адвокатами, які постраждали. «ССВЕ додатково наголошує, що право на притулок має поважатися та гарантуватися в цьому контексті надання гуманітарної допомоги тим, хто її потребує. Держави — члени ЄС та інші європейські держави мають вжити необхідних заходів у сфері управління кордонами та надання при-

тулку, допомагати людям, які тікають від конфліктів і насильства», — ідеться в заяві.

Нарешті ССВЕ заохочує юристів надавати правову допомогу людям, які шукають міжнародного захисту, і вітає той факт, що багато професіоналів у сфері права вже займаються такими діями.

НААУ НАЛАГОДИЛИ СПІВПРАЦЮ З ЧЕСЬКОЮ АСОЦІАЦІЄЮ АДВОКАТІВ

26 травня 2022 року представники Національної асоціації адвокатів України відвідали штаб-квартиру Чеської асоціації адвокатів у Празі, з нагоди короткого робочого візиту до Праги. Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова, заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій та Секретар ради адвокатів України Ігор Колесніков зустрілися з Головою Чеської асоціації адвокатів JUDr. Робертом Немецом, LL.M., членом Ради адвокатів JUDr. Люсі Доланською Баньйовою, секретарем ради JUDr. Петро Чапом та іншими представниками Департаменту міжнародних відносин Чеської асоціації адвокатів.

На початку зустрічі представники української сторони подякували Асоціації адвокатів Чехії та її членам, адвокатам за увагу, яку вони приділяють ситуації в Україні, та за щедру допомогу, яку вони надають колегам, які постраждали від війни. Вони відзначили як консультативну допомогу українським біженцям у рамках діяльності Pro Bono, так і кошти, які НААУ отримала від Асоціації адвокатів Чехії з прозорого рахунку «Адвокати в Україні».

Чеська асоціація адвокатів є одним із найщедріших донорів, які пожертвували 80 тисяч євро. Завдяки швидкій та адресній допомозі Чеських колег, яка була першою, наша Опікунська рада НААУ змогла надати фінансову допомогу адвокатам та членам їхніх родин, які постраждали, загинули. Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова від імені українських колег запевнила всіх окремих донорів, що розподіл коштів був абсолютно справедливим і прозорим за заздалегідь визначеними критеріями.

Заступник голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій повідомив про одну з нещодавніх ініціатив НААУ — профіль на порталі благодійності Benevity, через який НААУ хотіла б зібрати кошти для українських адвокатів від інших донорів з усього світу. Ситуація з адвокатами в Україні дуже складна і зовсім не зрозуміло, коли вона покращиться.

Із нагоди зустрічі Голова Асоціації адвокатів Чехії Роберт Немец поінформував гостей про діяльність Асоціації та її підтримку ініціативи щодо запровадження тимчасового режиму, який дозволить українським адвокатам надавати юридичні послуги в Чеській Республіці так само, як і європейським юристам, запрошеним під час дії спеціального закону («Лекс Україна»). Асоціація адвокатів Чехії вже подала таку законодавчу пропозицію до Міністерства юстиції і зараз очікує її висновку. Він також розповів про навчання чеських юристів із тем,

що тісно пов'язані з конфліктом в Україні. Асоціація адвокатів Чехії вже організувала сім безкоштовних вебінарів, наприклад, про тимчасовий захист людей, які тікають від війни в Україні, закон Lex Ukraine та доступ тимчасових проживаючих до ринку праці чи режиму проживання, а також готує інші освітні заходи.

Голова Асоціації адвокатів Чехії також оцінив особистий підхід колег, які надають юридичні послуги безоплатно українським біженцям, особливо швидко, з якою вони брали участь у проєкті.

Представники НААУ ознайомили керівництво Чеської асоціації адвокатів зі звітом про поточну благодійну допомогу та особливо відзначили діяльність Асоціації адвокатів Чехії та дуже щедру й оперативну допомогу

її адвокатів. З іншого боку, голова Асоціації адвокатів Чехії повідомив гостям, що навіть у рамках гала-вечора 20/21 року, який відбувся 27 травня 2022 року, ще один мільйон крон буде надано від адвокатів Чехії Україні як гуманітарну допомогу через Чеський Червоний Хрест. Також Університетська лікарня Ужгорода отримає 300 тис. крон за рахунок внесків чеських адвокатів на закупівлю медичних та нейрохірургічних матеріалів та ліків.

Представники Асоціації адвокатів Чехії дуже цікавилися сучасним станом адвокатури в Україні та вислухали всі проблеми, з якими стикаються українські адвокати, та побажали нам надії та багато сил у важкі часи.

ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ ВЗЯВ УЧАСТЬ У ЗАСІДАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ РАДИ АДВОКАТІВ ІТАЛІЇ

Метою інтервенції стала необхідність обговорення питання допуску українських адвокатів, які тимчасово змушені залишити Україну через війну, до практики на території Італії.

Валентин Гвоздій наголосив, що незважаючи на відсутність закріпленого права отримати доступ до італійського ринку юридичних послуг на рівні з адвокатами з країн Євросоюзу, реалізувати таку співпрацю для українських колег можливо.

Україна є членом Світової організації торгівлі та згідно з документами СОТ її країни-учасниці зобов'язані створити взаємні умови членам для вільного доступу, у тому числі на юридичний ринок. Україна свої зобов'язання в цьому контексті виконала ще у 2015 році, розробивши та впровадивши регуляторну сітку, яка дозволяє іноземним адвокатам практикувати в Україні, хоча і з розумними обмеженнями, що є звичайною світовою практикою.

Італійські адвокати запевнили українських колег у тому, що вони докладуть максимум зусиль, щоб у найкоротші строки врегулювати питання допуску

українських колег до практики в Італії, а також у найкоротші строки розмістять інформацію про саму процедуру, щоб українські колеги мали доступ до інформації на цю тематику.

Слід зазначити, що українські адвокати в іноземних юрисдикціях мають право практикувати виключно українське право, а також міжнародне публічне право.

РАДИ АДВОКАТІВ РЕГІОНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ НАДАЮТЬ ДОПОМОГУ В ПОСИЛЕНОМУ РЕЖИМІ

Ради адвокатів регіонів працюють у посиленому режимі та оперативно надають допомогу адвокатам, які опинились у скрутних життєвих обставинах через військову агресію в Україні.

Про роботу під час воєнного стану керівники РАР та члени РАУ розповіли під час засідання Ради адвокатів України, яке відбулось 16 березня 2022 року в режимі відеоконференцз'язку.

Нагадаємо: НААУ спільно з Головами РАР організували **ланцюг допомоги західного регіону для адвокатів** та їх сімей, які їдуть з областей, де наразі найнебезпечніше через російське вторгнення в Україну.

Контакти відповідальних осіб у регіонах:

Житомирська область — 097 453 70 97;

Вінницька область — 067 798 80 78;

Хмельницька область — 097 398 83 55;

Рівненська область — 067 364 85 50;

Волинська область — 050 678 81 30;

Львівська область — 067 368 99 64;

Тернопільська область — 067 711 36 99;

Івано-Франківська область — 050 529 77 87;

Чернівецька область — 050 515 65 13;

Закарпатська область — 050 870 68 04.

Керівництво Ради адвокатів Донецької області працює у штатному режимі і надає допомогу адвокатам та їхнім сім'ям, які втратили житло та майно через російську окупацію. Також за рішенням РАР було скеровано майже 200 тис. грн на потреби армії, повідомив **член РАУ від Донецької області Сергій Осика**.

Понад 200 тис. грн на потреби армії та понад 100 тис. грн на потреби тероборони перерахувала Рада адвокатів Дніпропетровської області. Крім матеріальної допомоги адвокатам, майно яких було пошкоджено під час воєнних дій, РАР надає адресну допомогу тим сім'ям адвокатів, які перебувають нині на службі в армії. Крім того, в області готові приймати всіх практикуючих адвокатів із сусідніх регіонів та надавати їм приміщення для роботи. Про це розпо-

вів **член РАУ від Дніпропетровської області Антон Кривошопка**.

Членкиня РАУ від Львівської області Барбара Калюжна повідомила, що з початку війни в регіоні створений оперативний штаб, який займається розселенням адвокатів та членів їхніх сімей з областей, де тривають воєнні дії. Також їм надається гуманітарна допомога, а саме — продукти харчування, одяг, речі першої необхідності.

12 адвокатів Харківщини, чиє житло зруйновано внаслідок бомбардувань, вже звернулись із заявами щодо надання матеріальної допомоги з Благодійного фонду, розповіла **Голова Ради адвокатів Харківської області Вікторія Гайворонська**. РАР забезпечує всіх адвокатів, які постраждали внаслідок воєнних дій, речами першої необхідності, а також адвокатів, які служать у ВСУ та Теробороні, — спорядженням.

Член РАУ від Рівненської області Ганна Лазарчук повідомила, що в області налагоджена тісна співпраця з волонтерськими організаціями та організована оперативна робота щодо розселення адвокатів та членів їхніх сімей з регіонів, де йдуть воєнні дії. Також забезпечуються всі потреби щодо надання одягу та речей першої необхідності адвокатам-переселенцям.

Член РАУ від Хмельницької області Оксана Каденко зазначила, що в регіоні організовано реєстр адвокатів, готових прийняти собі у провадження справи колег, які мобілізовані або виїхали з сім'ями з території області. Також сформовано реєстр адвокатів, які готові долучитися до збору доказів військової агресії в міжнародних судах, та реєстр адвокатів, які напямую комунікують із військовими адміністраціями і надають їм професійну правничу допомогу. Крім того, РАР призначила відповідальних адвокатів, які супроводжують колег та членів їхніх сімей по «зеленому коридору». Стаціонарно, у порядку чергування, також працюють адвокати при військових адміністраціях, які займаються митним і супровідним оформленням гуманітарних вантажів.

На базі РАР Одещини створено волонтерський центр, який задовольняє першочергові потреби адвокатів та членів їхніх сімей, які були змушені залишити власні домівки через війну. Також РАР організувала підвіз до кордону України адвокатів та членів їхніх родин, які виїжджають до інших країн. Крім того, в області надається адресна допомога адвокатам похилого віку, які через воєнні дії залишились без засобів до існування, зазначила **членкиня РАУ від Одеської області Ольга Головченко**.

Оперативний волонтерський штаб організували адвокати і на Кіровоградщині. За словами **членкині**

РАУ від Кіровоградської області Наталії Сумської, в регіоні успішно діють «зелені коридори». Наразі немає проблем із розселенням та наданням допомоги колегам-переселенцям із інших регіонів. Крім того, адвокати борються з дезінформацією щодо нападу російських військ на Україну, зокрема, РАР створила групу у Viber та відбиває кібератаки ворожих пропагандистів.

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова подякувала всім керівникам Рад адвокатів регіонів за оперативну діяльність в умовах воєнного стану та запевнила, що керівництво НААУ готове надавати їм будь-яку підтримку у режимі 24/7.

НААУ ЗАКЛИКАЛА ДСА ПОНОВИТИ ДЛЯ АДВОКАТІВ ДОСТУП ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова направила листа до **т. в. о. Голови Державної судової адміністрації Олексія Сальнікова** щодо відновлення доступу до Єдиного реєстру судових рішень для адвокатів.

ДСА днями повідомила про своє рішення повернути доступ до реєстру для суддів та працівників правоохоронних органів за списками уповноважених осіб від голів судів та керівників правоохоронних органів. Зберігаються й інші обмеження.

«Водночас зазначені зміни не передбачають надання доступу адвокатам до Єдиного державного реєстру

судових рішень, що не корелюється з приписами Конституції України», — ідеться в листі НААУ, із посиланням на конституційні положення про виключне представництво в судах, право на професійну правничу допомогу та захист від кримінального обвинувачення (статті 59, 131-2 Конституції України).

Відтак, **НААУ просить ДСА відкрити дані реєстру і для адвокатів «з метою забезпечення чесного змагального процесу в суді та забезпечення особі реалізації права на ефективний та якісний захист».**

ПРЕДСТАВНИЦТВА НААУ ЗА КОРДОНОМ ДОПОМАГАЮТЬ ЗАЛУЧАТИ БЛАГОДІЙНІ КОШТИ АДВОКАТАМ В УКРАЇНІ

Під час воєнного стану Представництва НААУ за кордоном перебувають у постійній координації з міжнародними партнерами та благодійниками для залучення коштів на допомогу адвокатам в Україні.

На цьому наголосив **заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій** під час засідання Опікунської ради 18 березня 2022 року.

«Наші закордонні Представництва постійно координують з місцевими адвокатурами, налаштову-

ють зв'язок, забезпечують надання інформації. Ми цю інформацію узагальнюємо і публікуємо на нашій сторінці у Facebook. Вся інформація, яка наразі є на нашій сторінці НААУ у Facebook, зокрема, надається і за участю наших Представництв за кордоном», — зазначив Валентин Гвоздій.

Також Представництва НААУ за кордоном налагоджують діяльність щодо надання безоплатної правової допомоги мігрантам. Представництва НААУ контактують із місцевими асоціаціями адвокатів, щоб

визначити та облаштувати місця для надання безоплатної правової допомоги, зокрема, у питаннях перетину кордону, отримання статусу біженців тощо.

Крім того, Представництва НААУ за кордоном тісно взаємодіють із місцевими волонтерськими організаціями та мають актуальну інформацію щодо можливостей розселення та надання речей першої необхідності нашим співгромадянам.

Свій внесок у координацію допомоги українським

адвокатам закордонні представники НААУ роблять виключно на волонтерських засадах, підкреслив Валентин Гвоздій.

Наразі діють 36 Представництв НААУ за кордоном. Інформація з контактами міститься на офіційному сайті НААУ.

Більше інформації щодо діяльності закордонних Представництв публікується оперативно на сторінці НААУ у Facebook.

НААУ ОПРИЛЮДНИЛА ЗВІТ ПРО МІЖНАРОДНУ БЛАГОДІЙНУ ПІДТРИМКУ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

Із перших днів військової агресії НААУ відчуває потужну підтримку міжнародної професійної спільноти адвокатів. Із великою вдячністю ми отримуємо відчутну фінансову допомогу, яку Опікунська рада НААУ розподіляє у відповідь на звернення адвокатів за визначеними прозорими процедурами.

Звіт про витрати цієї допомоги обов'язково надається нашим донаторам незалежно від суми їхнього благодійного внеску. Цей звіт узагальнює роботу з фандрайзингу благодійних коштів, які були перераховані для НААУ від початку військової агресії від наших міжнародних партнерів.

Щиро вдячні кожній міжнародній організації, асоціації адвокатів, кожному адвокату за підтримку, надану українським адвокатам у ці непрості дні.

**Міжнародна благодійна
допомога для НААУ**

під час воєнного стану

Зі Звітом можна ознайомитися на сайті НААУ за посиланням: URL: unba.org.ua/assets/uploads/news/zvity_18052022.pdf

ОГЛЯД РІШЕНЬ РАУ

ЗА ЛЮТИЙ – ТРАВЕНЬ 2022 РОКУ

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 22 від 2 березня 2022 року «Про закриття для публічного доступу персональних даних адвокатів у Єдиному реєстрі адвокатів України на період запровадження воєнного стану»	1. Закрити для публічного доступу персональні дані адвокатів, розміщені в Єдиному реєстрі адвокатів України, на період запровадження воєнного стану. 2. Після припинення або скасування воєнного стану відкрити для публічного доступу персональні дані адвокатів, розміщені в Єдиному реєстрі адвокатів України
Рішення № 24 від 3 березня 2022 року «Про особливості проходження адвокатами військової або альтернативної (невійськової) служби у період воєнного стану»	У період воєнного стану не вважати порушенням вимоги щодо несумісності проходження військової або альтернативної (невійськової) служби адвокатами та не застосовувати таку підставу для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності
Рішення № 26 від 4 березня 2022 року «Про затвердження Резолюції щодо неприпустимості та різке засудження військових дій Російської Федерації проти України»	Затвердити Резолюцію щодо неприпустимості та різкого засудження військових дій Російської Федерації проти України
Рішення № 29 від 16 березня 2022 року «Про звернення до СБУ, Офісу Генерального прокурора, Кіберполіції України та ВКДКА щодо фейкової публікації у соціальній мережі Facebook з приводу відставки Голови Ради адвокатів України та припинення повноважень складу Ради адвокатів України»	1. Доручити Голові Ради адвокатів України Ізовітовій Л. П. звернутись до СБУ, Офісу Генерального прокурора, Кіберполіції України з проханням вжити заходів у межах повноважень щодо усунення порушень прав та гарантій діяльності Голови та членів Ради адвокатів України, а також відкрити кримінальне провадження з метою притягнення до кримінальної відповідальності осіб, причетних до створення та поширення фальшивої сторінки НААУ в соціальній мережі Facebook та фейкової заяви про припинення діяльності РАУ та її Голови від 16 березня 2022 року за посиланням: https://www.facebook.com/%D0%9D%D0%90%D0%90%D0%A3-103482828343107/ . 2. Звернутись до адміністратора соціальної мережі Facebook із проханням вжити заходів у межах повноважень, повідомивши про створення фейкової сторінки НААУ та поширення на ній неправдивої новини від 16 березня 2022 року за посиланням: https://www.facebook.com/%D0%9D%D0%90%D0%90%D0%A3-103482828343107/ . 3. Доручити Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ та Комітету з питань електронного судочинства та кібербезпеки адвокатської діяльності НААУ долучитись до встановлення осіб, причетних до створення та поширення фейкової сторінки в соціальній мережі Facebook за посиланням: https://www.facebook.com/%D0%9D%D0%90%D0%90%D0%A3-103482828343107/ . 4. У разі встановлення, що до створення фейкової сторінки Facebook під назвою «НААУ», а також до розміщення на ній інформаційних провокацій причетні адвокати, доручити Голові Ради адвокатів України Ізовітовій Л. П. звернутися зі скаргами до ВКДКА та/або КДКА на дії таких осіб із метою їх притягнення до дисциплінарної відповідальності

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 30 від 16 березня 2022 року «Про призупинення дії пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України на період дії воєнного стану в Україні»	Призупинити дію пунктів 19, 20 Порядку підвищення кваліфікації адвокатів України, затверджених рішенням Ради адвокатів України № 63 від 03.07.2021, зі змінами, на період дії воєнного стану в Україні
Рішення № 31 від 16 березня 2022 року «Про особливості видачі радами адвокатів регіонів посвідчень адвокатів України у період воєнного стану»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дозволити радам адвокатів регіону в період воєнного стану, на підставі прийнятих радою адвокатів регіонів рішень, видавати посвідчення адвокатів України вставленого Радою адвокатів України зразка, без багатоступеневого захисту від підробок. 2. Зобов'язати ради адвокатів регіонів після закінчення воєнних дій здійснити заміну виданих у цей період посвідчень адвоката України, видавши адвокатам посвідчення адвоката України вставленого Радою адвокатів України зразка, що містить багатоступеневий захист від підробок
Рішення № 32 від 16 березня 2022 року «Про співпрацю Опікунської ради та рад адвокатів регіонів з питань надання інформації про адвокатів, постраждалих внаслідок воєнних дій»	Для забезпечення оперативного опрацювання заяв про надання благодійної допомоги адвокатам та членам їхніх сімей, які постраждали внаслідок воєнних дій, зобов'язати ради адвокатів регіонів у найкоротші строки надавати відповіді на запити Опікунської ради
Рішення № 34 від 25 березня 2022 року «Про внесення змін та доповнень до Регламенту ВКДКА, Регламенту КДКА регіону та Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Внести та затвердити зміни до Регламенту Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 4 — 5 липня 2014 року № 78, з наступними змінами та доповненнями (Додаток 1). 2. Внести та затвердити зміни до Регламенту кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2013 року № 268, з наступними змінами та доповненнями (Додаток 2). 3. Внести та затвердити зміни до Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 30 серпня 2014 року № 120 (з наступними змінами та доповненнями (Додаток 3))
Рішення № 35 від 25 березня 2022 року «Про особливості допуску до складення кваліфікаційного іспиту в період воєнного часу»	<ol style="list-style-type: none"> 1. Дозволити особам, які виявили бажання стати адвокатами в період воєнного часу, подавати власноруч написані та засвідчені особистим підписом заяви про відсутність у них судимості та підтвердження щодо володіння ними державною мовою. 2. Після припинення/скасування воєнного стану особи, які подали заяви, передбачені пунктом 1 цього рішення, зобов'язані подати до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону такі документи, а саме: — довідку встановленої форми, яка містить відомості з персонально-довідкового обліку єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України про відсутність (наявність) судимості (скорочену); — копію документа про повну загальну середню освіту за умови, що такий документ підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (дисципліни), або державного сертифіката про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови.

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
	3. У разі якщо надана особою інформація про відсутність судимості та володіння українською мовою не відповідатиме дійсності, видане такій особі свідоцтво про складання кваліфікаційного іспиту та свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю будуть анульовані
Рішення № 36 від 25 березня 2022 року «Про повноваження ВКДКА скеровувати заяви (скарги) в інші КДКА регіонів у період воєнного часу»	1. Із метою забезпечення належного функціонування кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, на територіях яких ведуться бойові дії, дозволити таким КДКА передавати до Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури заяви (скарги) щодо поведінки адвокатів, які можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності (дисциплінарних справ (проваджень)) для подальшого їх скерування та розгляду до КДКА іншого регіону. 2. У разі отримання Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури заяви (скарги), дисциплінарної справи (або дисциплінарного провадження) від КДКА або заяви (скарги) від заявника (скаржника) щодо поведінки адвокатів, які адресовані до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, де утруднена діяльність у зв'язку з бойовими діями, покласти на Голову Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури повноваження скеровувати такі заяви (скарги) для розгляду в іншу кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури
Рішення № 37 від 25 березня 2022 року «Про застосування пункту 13-1.8. Регламенту ради адвокатів регіону»	Роз'яснити, що в період дії воєнного стану, під час проведення радою адвокатів регіону онлайн-засідання в режимі відеоконференції в реальному часі, вважати демонстрацію особою під час такого засідання на вебкамеру документа, що посвідчує її особу, підтвердженням такої особи
Рішення № 38 від 25 березня 2022 року «Про внесення змін до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю»	1. Внести зміни до Положення про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 80 від 1 червня 2018 року (зі змінами та доповненнями), а саме: — викласти перше речення пункту 8.1. статті 8 в такій редакції: « Стажування може бути зупинене за заявою стажиста радою адвокатів регіону, яка прийняла рішення про направлення на стажування, у межах дійсності свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту» — доповнити пункти 8.1 та 8.4 статті 8 новими пунктами відповідно такого змісту: «8.1.1. На період воєнного стану, у разі якщо стажисти, які мобілізовані або призвані до лав Збройних сил України, або є біженцями чи внутрішньо переміщеними особами, подали заяву про зупинення стажування або не подають до ради адвокатів регіону звіт про стажування, у передбачені Положенням про організацію та порядок проходження стажування для отримання особою свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю терміни, то рада адвокатів регіону зупиняє проходження стажування до завершення дії воєнного стану незалежно від строку дії свідоцтва про складання кваліфікаційного іспиту. Одночасно з прийняттям рішення про зупинення стажування радою адвокатів регіону може бути прийняте рішення про відкріплення адвоката від керівництва стажуванням». «8.4.1. Заява про поновлення стажування може бути подана стажистом, який був мобілізований чи призваний на військову службу, або мав статус біженця чи внутрішньо переміщеної особи у шестимісячний строк після скасування воєнного стану на території України чи її окремих адміністративно-територіальних одиницях»

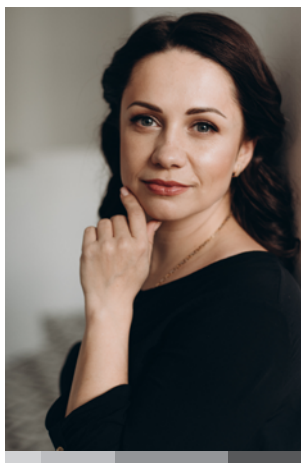

№, дата прийняття рішення, назва	Зміст прийнятого рішення РАУ
Рішення № 39 від 25 березня 2022 року «Про деякі питання, пов'язані з проходженням стажування у період воєнного часу»	<p>1. Дозволити особам, які виявили бажання пройти стажування для отримання свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю в період воєнного часу, подавати власноруч написані та засвідчені особистим підписом заяви про відсутність у них судимості та підтвердження щодо володіння ними державною мовою.</p> <p>2. Після припинення/скасування воєнного стану особи, які подали заяви, передбачені пунктом 1 цього рішення, зобов'язані подати до ради адвокатів регіону такі документи, а саме: — документ встановленої форми (довідка, витяг) про відсутність у такої особи судимості, виданий компетентним органом; — копію документа про повну загальну середню освіту за умови, що такий документ підтверджує вивчення особою української мови як навчального предмета (дисципліни), або державного сертифіката про рівень володіння державною мовою, що видається Національною комісією зі стандартів державної мови.</p> <p>3. У разі якщо надана особою інформація про відсутність судимості та володіння українською мовою не відповідатиме дійсності, то період стажування такої особи не зараховується, про що радою адвокатів регіону приймається відповідне рішення</p>
Рішення № 42 від 25 березня 2022 року «Про звернення до Кабінету Міністрів України щодо включення адвокатів до переліку осіб для отримання державної допомоги під час воєнного стану»	Доручити Голові Ради адвокатів України Ізовітовій Л. П. звернутись до КМУ з проханням включити адвокатів до переліку осіб, які можуть отримати державну допомогу під час воєнного стану в Україні в розмірі 6500 грн
Рішення № 44 від 29 квітня 2022 року «Про внесення змін до Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України»	Доповнити підпункт 3.1.7 пункту 3.1 статті 3 «Відомості, які вносяться до ЄРАУ» Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України, затвердженого рішенням Ради адвокатів України від 17 грудня 2012 року № 26 (з наступними змінами та доповненнями), після слів «в якому адвокат здійснює адвокатську діяльність» словами такого змісту: «надання адвокатами послуг Pro Bono для військовослужбовців»
Рішення № 45 від 29 квітня 2022 року «Про внесення змін до Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги»	<p>Доповнити Положення про ордер на надання правничої (правової) допомоги, затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 41 від 12.04.2019, змінами, зокрема: — пункт 10 новим абзацом такого змісту:</p> <p>«Під час дії воєнного стану на території України дозволяється видача адвокатським бюро / адвокатським об'єднанням ордера без скріплення його печаткою юридичної особи та без підпису керівника адвокатського об'єднання, адвокатського бюро.</p> <p>Правовідносини між адвокатом, який надає правничу (правову) допомогу на підставі цього ордера, та адвокатським об'єднанням, адвокатським бюро врегульовуються внутрішніми документами цих організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності»; — підпункт 12.12 пункту 12 абзацом такого змісту:</p> <p>«Під час дії воєнного стану на території України реквізити, передбачені цим підпунктом, можуть оформлятися відповідно до п. 10 цього Положення»</p>

НА ЗАХИСТІ ПРАВ АДВОКАТІВ У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Анастасія Сербіна,

адвокат, заступник Голови комітету
з питань правового регулювання
органів місцевого самоврядування НААУ,
керівниця Тренінгової групи АС

На жаль, війна триває. І кожен робить усе залежне від себе, аби наблизити час нашої перемоги, забуваючи про себе, про свої інтереси, відкладаючи питання подбати про себе на більш пізній час. Але питання, що на паузі, рано чи пізно мають бути вирішені, а вчасно невирішені питання нагадують про себе негативними наслідками. Пропоную до вашої уваги аналіз чинного законодавства, який може стати в пригоді під час вирішення питання про захист власних професійних прав та інтересів.

У фокусі моєї уваги будуть такі напрямки роздумів:
— участь адвоката в судових процесах, слідчих діях;

— виконання адвокатом узятих зобов'язань перед клієнтом (представництво інтересів, здійснення захисту, повернення оригіналів документів тощо);

— доступ до матеріалів судової справи;
— відносини з податковим органом;
— відносини з органами адвокатського самоврядування;

— мобілізація, залучення до трудової повинності;
— відносини з найманими працівниками.

Особисто я вже вдруге стикаюсь із безпековими питаннями під час збройної агресії, тож досвід 2014 року є в нагоді. Але ситуації ці різні. І станом на сьогодні ми маємо більше викликів, але й більше відповідей на запитання «Як це зробити?», адже анексія Криму та окупація Донбасу поставили на велику паузу представництво інтересів та захист громадян, які залишились на непідконтрольній території, так само як і діяльність адвокатів на цих територіях. Ті, хто хотіли / мали можливість, — виїхали та розпочали своє професійне адвокатське життя наново на нових територіях. Ми знайшли шляхи, як представляти інтереси клієнтів, які залишились на тих територіях. Але все це відбувалось вкрай повільно і не в тих обсягах, як хотілось би.

Тепер ми маємо новий виклик: більш агресивний, більш масштабний та більш динамічний. Що я маю на увазі: карта активних бойових дій постійно змінюється, території звільняються та, на жаль, тимчасово окуповуються. Проте життя всюди триває. Розпочаті судові процеси до 24.02.2022 потребують вирішення запитань: як слухати ці справи далі і коли вони взагалі будуть заслухані? Як отримати судові рішення, що вступило в силу, але не було звернуто до виконання? Як адвокату, який опинився на території, де ведуться активні бойові дії, продовжити участь у розгляді справи, яка слухається на відносно безпечній території? Та чи продовжувати взагалі? І навпаки, як довести до логічного завершення справу, яка слухається судом, що тимчасово не здійснює свої повноваження? І це далеко не всі запитання.

Отже, якщо ви читаете цю статтю, щонайменше ви маєте доступ до Інтернету, час та можливість повертатись до професійного життя. І, ймовірно, ви маєте таке бажання. Вітаю, ви в більш вигідній ситуації, ніж багато інших наших колег.

УЧАСТЬ АДВОКАТА В СУДОВИХ ПРОЦЕСАХ / СЛІДЧИХ ДІЯХ

Першим блоком пропоную розглянути практичні питання участі в судових засіданнях та слідчих діях.

Звісно, ті території, де суди та слідчі органи працюють у штатному режимі й адвокати мають змогу дістатись до них, не є в полі зору цієї статті.

Огляду потребують ситуації, коли суд/слідство не працює, коли адвокат не може дістатись до суду / правоохоронного органу / клієнт не має доступу до суду / слідчого відділку тощо.

На перший план у нас виходить питання безпеки. Особиста участь у тих чи інших діях за умови наявної реальної загрози життю та здоров'ю адвоката / його клієнта буде невиправданою.

Варіант 1 — написати заяву про визнання причини неможливості участі в судовому засіданні / слідчій дії поважною та перенесення дати слухання / проведення слідчої дії на іншу дату з урахуванням обставинки в регіоні.

Зазначена заява в ідеальному варіанті має бути подана через Електронний суд. До речі, якщо у вас закінчився строк дії ключів доступу — ви можете згенерувати нові через зручний акредитований сервіс (наприклад, через Приват24) або скористатись послугою «Дія.Підпис», яка є доступною в застосунку «Дія». Наразі це вихід із ситуації і для клієнтів, які так само є відірваними від певних послуг, доступу до послуг банку не мають, нові ключі згенерувати не мають можливості/розуміння, як це зробити. Разом із тим Електронний суд не завжди є доступним через певні технічні несправності. Тоді аналогічну заяву можна подати через електронну пошту суду (mail.gov.ua) або на крайній випадок — будь-яку іншу електронну пошту.

Пам'ятаємо, що на підозрюваного, обвинуваченого, підсудного та його захисника покладено певні процесуальні обов'язки, невиконання яких може мати наслідком для клієнта у вигляді **зміни запобіжного заходу / залишення позовної заяви без розгляду / винесення заочного судового рішення, а для його адвоката у вигляді звернення до дисциплінарних органів**. Також на заміну основного адвоката, який не повідомив про причини своєї неявки, може бути **залучено адвоката на окрему процесуальну дію**, що не завжди йде на користь клієнту та відповідає обраній стратегії захисту.

Частину 2 ст. 47 Кримінального процесуального кодексу України¹ на період дії воєнного стану ніхто не скасовував. Нагадаю: захисник зобов'язаний при-

бувати для участі у виконанні процесуальних дій за участю підозрюваного, обвинуваченого. **У разі неможливості прибути в призначений строк захисник зобов'язаний завчасно повідомити** про таку неможливість та її причини слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд, а в разі, якщо він призначений органом (установою), уповноваженим законом на надання безоплатної правової допомоги, — також і цей орган (установу).

Тож якщо ви маєте можливість повідомити суд/слідство/прокурора про неможливість прибути — зробіть це будь-яким доступним вам способом, у т. ч. телефоном.

Якщо ж і такої можливості немає, пам'ятаємо, що оголошення воєнного стану в Україні є автоматично поважною причиною. Але сподіватись, що без відповідної заяви певна слідча дія чи судове засідання не відбудеться, якщо відповідний орган працює, не варто.

Звертаю увагу на **зміни в КПК, які пов'язані з правилами проведення слідчих дій та участі в судових засіданнях у період воєнного часу**. Зазначений Кодекс тепер містить ст. 615, яка передбачає спрощену процедуру початку досудового розслідування, проведення деяких слідчих дій без дозволу слідчого судді, зупинення строку досудового розслідування та продовження строку дії ухвали слідчого судді про тримання під вартою в разі введення в Україні або окремих її місцевостях (адміністративній території) воєнного, надзвичайного стану, проведення антитерористичної операції чи заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування російської збройної агресії та/або інших держав проти України та якщо відсутня об'єктивна можливість виконати такі відповідно до загальних правил.

Зазначені норми фактично виключають участь адвоката у проведенні певних дій в умовах воєнного стану. Ба більше, і скарги на проведені таким чином слідчі дії та прийняті процесуальні рішення, а також на бездіяльність прокурора, розглядаються судом, у межах територіальної юрисдикції якого закінчено досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя — найбільш територіально наближеного до нього суду, що може здійснювати правосуддя,

¹ Далі за текстом — КПК.

або іншого суду, визначеного в порядку, передбаченому законодавством.

Варіант 2 — взяти участь у судовому засіданні або в слідчій дії онлайн. Якщо про відеоконференцію з судом на підставі ст. 336 КПК нам усім уже давно відомо, то зі слідством — це новела КПК, яка передбачена ч. 12 ст. 615.

Спочатку про відеоконференцію з судом: заява про проведення засідання в режимі відеоконференції має бути подана **не пізніше ніж за 5 днів** до визначеної дати судового засідання. Відеоконференція може відбуватись **між двома судами або завдяки платформи «EASYCON»**. Причому відповідальність за справність технічних засобів, якісний Інтернет, звук та відео несе особа, яка просила участь у засіданні через «EASYCON». Станом на сьогодні та в умовах воєнного стану така послуга є доступною для всіх учасників справи, а не тільки для адвокатів. Таким чином, у нас можуть бути присутні на засіданні сторони, адвокат, свідки, експерти тощо. Якщо суд готовий слухати справу і ви маєте таку можливість через застосування технічних засобів — це вихід із ситуації, коли доїхати важко/нереально/небезпечно/дорого (з урахуванням вартості пального). Зазначена можливість є доступною для будь-якого типу провадження (цивільне, кримінальне, адміністративне, господарське).

Тепер про слідчі дії. Воєнний стан змусив слідство стрибнути вище свої голови та дозволити проводити **слідчі дії за участю захисника в режимі онлайн**. Одразу зазначу, що я б користувалась таким «благам цивілізації» лише у крайньому випадку, коли вирішити питання про відкладення слідчої дії або про пошук нового адвоката просто немає часу і клієнт погоджується на дистанційного адвоката як альтернативу взагалі його відсутності.

Так, згідно з новелою дізнавач, слідчий, прокурор забезпечують участь захисника у проведенні окремої процесуальної дії, у тому числі в разі неможливості явки захисника — із застосуванням технічних засобів (відео-, аудіозв'язку) для забезпечення дистанційної участі захисника.

Хочу додатково застерегти адвокатів від участі у слідчих діях дистанційно з урахуванням вимог ч. 11 ст. 615 КПК та деяких інших статей, які надають можливість суду **використовувати показання, отримані під час допиту підозрюваного**, у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних

осіб, у кримінальному провадженні, що здійснюється в умовах воєнного стану, якщо в такому допиті брав участь захисник, а хід і результати проведення допиту фіксувалися за допомогою доступних технічних засобів відеофіксації.

Варіант 3 — якщо ви не можете далі представляти клієнта через різні обставини (фізичні, психологічні, технічні тощо), **потрібно вирішити питання про заміну адвоката або про залучення адвоката на окремі дії**.

Нагадую одразу про вимоги нашого профільного Закону та Правил адвокатської етики про такі нюанси розірвання договору:

— **зміни до договору та припинення договору відбуваються в тій самій формі, як і сам договір**. З урахуванням вимог про майже завжди наявну письмову форму договору припинення договору має відбутись письмово. Як можна це зробити, якщо ви не маєте змоги побачитись реально: завдяки обміну електронними листами або ще більш зручно — завдяки спеціальним програмам, наприклад **«Вчасно» або «DocuSign»**;

— **адвокат зобов'язаний повернути оригінали документів та інші документи, які були створені під час виконання доручення адвоката**. Як це зробити знову ж таки, якщо ви не маєте змоги побачитись? Нова Пошта відновила роботу в багатьох населених пунктах. Також можна відправити рекомендованим листом «Укрпоштою», якщо ви впевнені, що поштові відділення в місці призначення працюють і клієнт має змогу забрати документи. Передати завдяки іншим людям тощо. Тут **головне — узгодити з клієнтом спосіб передачі документів та отримати письмове підтвердження факту передачі оригіналів**. Останнє можна відобразити в угоді про припинення договору або скласти окремий акт. Якщо реальної змоги передати документи немає, можна відсканувати їх та направити на електронну пошту клієнтові із зобов'язанням подальшого повернення документів за першої можливості. Також адвокат має повідомити про стан виконання доручення клієнта (на якій стадії, які дії вчинені, які клопотання/запити тощо подані, які наступні кроки мають бути зроблені);

— **здійснити розрахунок гонорару, повернути невідпрацьовану частину**. Адвокат має надати звіт про частину виконаної роботи та вартість фактично наданих послуг. У разі якщо весь гонорар не було відпрацьовано — повернути залишок. Окремо звертаю увагу, що дисциплінарна практика давно є сталою в частині **незаконності вимог про 100 % передоплати**

вартості послуг, які в будь-якому разі не підлягають поверненню.

У разі якщо ваш клієнт уже знайшов іншого адвоката, який продовжуватиме вашу роботу, та з дозволу самого клієнта ви маєте повідомити нового адвоката про зроблену вами роботу та ті кроки, які, на вашу думку, мають бути зроблені. Також ви маєте змогу за наявності прохання та дозволу клієнта надати доступ до всіх документів, з якими ви працювали / які ви створювали, аби новий адвокат мав змогу належним чином продовжити вашу роботу. Пам'ятаємо, що насамперед інтереси клієнта, а не наші амбіції.

Також у вас можуть виникнути проблеми з доступом до власного офісу та адвокатського дос'є. Так, наприклад, 24.02.2022 офісне приміщення, де я винаймаю офіс, не відкрилось. Воно перебуває під охороною та сигналізацією. Власники приміщення виїхали за кордон, надавши доступ лише одній людині, населений пункт якої майже з перших днів опинився в окупації. Питання доступу до офісного приміщення я змогла вирішити тільки через півтора місяці. У пригоді стали **облачні сервери зберігання інформації**. Тож укотре доходжу висновку, що все має скануватись та зберігатись на захищених електронних сервісах. Разом із тим деякі оригінали залишилися в офісі.

Мені пощастило, всі клієнти розуміють ситуацію та не наполягають на поверненні документів. Але всі різні та ситуації також є різними. З юридичного погляду — відсутність доступу до офісу **є форс-мажором**. Торгово-промислова палата України² вже визнала факт збройної агресії форс-мажором. Ба більше, для спрощення процедури підтвердження форс-мажору та з метою позбавлення обов'язкового звернення до ТПП та уповноважених нею регіональних ТПП і підготовки пакета документів у період дії введення воєнного стану на сайті ТПП розміщено **28.02.2022 загальний офіційний лист ТПП щодо засвідчення форс-мажорних обставин** (обставин непереборної сили). Це надасть можливість за необхідності роздруковувати відповідне підтвердження всім, кого це стосується.

Ситуація є важкою у разі, якщо ваш офіс знищено, а разом із ним і все, що в ньому було. Щось ми можемо відновити шляхом отримання дублікатів, а щось — уже ні. Ну що ж, будемо тоді встановлювати факти через суд, використовувати всі надані можливості, аби клієнт міг реалізовувати свої права.

Таким чином, з урахуванням наданих можливостей, адвокату надано право й далі вести справи, які він/ вона взяли до свого провадження, або брати нові, навіть якщо адвокат перебуває за межами України.

Такі передбачені законом способи дистанційної участі будуть у нагоді у т. ч. із набуттям чинності ст. 36 КПК, яка надала право Генеральному прокурору (особі, яка виконує його обов'язки), керівнику обласної прокуратури, їх першим заступникам та заступникам своєю вмотивованою постановою **передавати розслідування справ іншим органам досудового розслідування**.

Також згідно з ч. 9 ст. 615 КПК під час дії воєнного стану обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності скеровуються та розглядаються судами, в межах територіальної юрисдикції яких закінчено досудове розслідування, а в разі неможливості з об'єктивних причин здійснювати відповідним судом правосуддя — найбільш територіально наближеним до нього судом, що може здійснювати правосуддя, або іншим судом, визначеним у порядку, передбаченому законодавством.

Положення цієї частини не поширюються на кримінальні провадження, обвинувальні акти, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, **у яких скеровано до суду до моменту введення воєнного стану** та набрання чинності цією частиною.

Тож, як бачимо, підслідність та підсудність можуть бути змінені і, можливо, вам доведеться закінчувати ведення справи в іншій місцевості.

Крім іншого, вже зараз ми бачимо, як ті чи інші суди припиняють тимчасово свою роботу та приймається рішення про зміну територіальної підсудності.

Про зміну підсудності слід відслідковувати на сайті Верховного Суду або на офіційній сторінці кожного окремого суду, який вас цікавить. На жаль, станом на момент написання цієї статті єдиного (зведеного) розпорядження по всій країні немає, ми бачимо декілька розпоряджень, які змінюють у різний час підсудність в окремих регіонах. Тож з остаточною підсудністю конкретно вашої справи потрібно розбиратись.

² Далі за текстом — ТПП.

Змін щодо окремого порядку розгляду справ за правилами цивільного, адміністративного чи господарського процесу за останній час з урахуванням введеного воєнного стану не відбулось.

ДОСТУП ДО МАТЕРІАЛІВ СУДОВОЇ СПРАВИ

Сьогодні ми вже бачимо низку проблем із продовженням розгляду справи судами, які отримали справи у зв'язку із зміною територіальної підсудності. Ситуації всюди різні. Деякі суди змогли перевести справи та передати згідно з новою підсудністю, деякі, на жаль, ні. Є суди, які належним чином сканували всю вхідну документацію та, відповідно, мають електронні матеріали справи. Це ідеальний варіант.

Мені вже довелося спілкуватись із «новими» суддями, які прийняли до свого провадження «чужі справи». Щодо моїх ситуацій маю таку інформацію: у разі якщо справа завершилась винесенням судового рішення, навіть якщо воно не набуло законної сили, — справи не передавалися. Передані тільки ті, які ще «слухаються». Наразі маю справу з рішенням, в якому є описки. Ухвалу про виправлення описок було винесено, але на руки не отримано, в Єдиний державний реєстр судових рішень³ не внесено. Єдине, що мені може поки що зробити «новий» суд, — витягнути рішення з помилкою з реєстру та засвідчити його. Насправді і це вже плюс, адже ЄДРСР закритий для всіх сторонніх осіб. На жаль, і адвокати чомусь потрапили до списку саме сторонніх осіб. Але маємо поки те, що маємо.

Отже, що робити з доступом до матеріалів судової справи?

Якщо матеріали судової справи були відскановані, ви маєте змогу ознайомитись із судовою справою не виходячи з дому **за допомогою того ж таки Електронного суду**. Якщо справа вже підтягнута у розділі «Мої справи», обираємо потрібну справу, в розділі «Інформація про справу» внизу натискаємо на «Документи по справі» і дивимось, чи все є. У більшості випадків там є тільки документи, створені судом, без позовної заяви, відзиву тощо. У такому випадку обираєте «Створити заяву» та в розділі «Процесуальні заяви» обираєте **«Заява про дистанційне ознайомлення з матеріалами справи та надання електронної копії матеріалів на електронну адресу»**.

Якщо ця справа ще не підтягнута як «ваша», скористайтесь розділом «Заяви» та створіть самостійно аналогічну заяву.

А от далі, якщо ваші повноваження підтверджено, варіантів розвитку подій два:

- 1) вашу заяву задовільнять — і тоді жодних проблем;
- 2) вам відмовлять через відсутність паперової справи, що унеможлиблює її сканування.

Розглянемо другий варіант. І він насправді стосується не тільки ознайомлення з матеріалами справи, а й подальшої можливості «нового» суду розглядати справу, видати копію судового рішення, виконавчий документ тощо. Ми разом із нашим клієнтом також маємо вибір: чекати, поки територію деокупують та суд відновить свою роботу (і досвід 2014 року нам не на користь), або починати щось робити.

Почну з цивільного, адміністративного та господарського провадження. Там вимоги всіх кодексів однакові. Якщо розгляд справи ще **не завершився винесенням судового рішення або провадження у якій не закрито**, тоді позивач має можливість подати **нову позовну заяву** згідно з правилами нової підсудності, вказавши про те, що справа вже розглядалась іншим судом, що припинив свої повноваження, та не було винесено судового рішення / не було закрито провадження (ця обставина також є поважною причиною для поновлення строку позовної давності). На жаль, таких можливостей в інших сторін немає. І тут доведеться наново подати позов, докази, сплатити судовий збір. Але це, принаймні, шанс отримати реальне судове рішення в новому складі (та, можливо, виправити допущені помилки).

Якщо ж справа **закінчилась винесенням судового рішення**, навіть якщо воно не набуло законної сили, тоді «новий» суд, не маючи матеріалів справи, має можливість **відновити втрачене судове провадження**. Відновити можна **все провадження або частково**. Якщо у вас уже було судове рішення і ви не маєте наміру писати апеляцію, тоді не варто відновлювати все судове провадження, можна відновити тільки частково — в частині винесеного рішення. Правила відновлення провадження дивіться в кожному кодексі окремо. Там усе більш-менш зрозуміло.

У справі про відновлення втраченого провадження заявник звільняється від оплати судових витрат. У разі подання завідомо неправдивої заяви судові витрати,

³ Далі за текстом — ЄДРСР.

понесені іншими учасниками справи, відшкодовуються заявником у повному обсязі, про що суд постановляє ухвалу.

Після відновлення втраченого судового рішення продовжуйте робити свою справу. Скажу чесно, я мала різний досвід відновлення провадження (і позитивний, і ні). Разом із тим це один із шансів відновити становище свого клієнта.

Із кримінальними справами не так усе легко. По-перше, згідно з новим розділом КПК про здійснення правосуддя в умовах воєнного стану міри запобіжного заходу можуть бути автоматично продовжені, а сторонам не обов'язкового для цього з'являтися до суду. Тому сьогодні ми бачимо, як «нові» суди працюють лише в режимі «розгляду санкцій», а справи по суті не слухаються взагалі, у т. ч. через відсутність матеріалів справи.

По-друге, матеріали судової справи та матеріали наглядового провадження — це різні речі. Велику долю успіху в таких справах вирішує ставлення прокурора до вашого бажання відновити провадження. У мене була справа, де у клієнта були фотокопії всіх матеріалів досудового розслідування та фотокопії судової справи, навіть деякі рішення були в реєстрі, однак відновити провадження ми так і не змогли, а клієнт від апеляції відмовився.

Наразі ми маємо зміни в кримінальному процесі в частині правил відновлення втраченого провадження. Згідно зі ст. 615-1 КПК відновленню підлягають втрачені матеріали кримінального провадження, **яке не завершилося направленням обвинувального акта**, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності до суду.

Матеріали кримінального провадження, не направлені з обвинувальним актом, клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності до суду, підлягають відновленню за рішенням слідчого судді в разі надходження клопотання від прокурора або слідчого чи дізнавача, погодженого з прокурором, або сторони захисту чи потерпілого, за умови наявності витягу з Єдиного реєстру досудового розслідування або постанови про початок досудового розслідування, винесеної

в порядку, передбаченому ст. 615 цього Кодексу, наявних у цьому кримінальному провадженні відповідних матеріалів фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інших носіїв інформації, а також копій документів, засвідчених із використанням кваліфікованого електронного підпису.

Наразі з відновленням нещодавно розпочатих в умовах воєнного стану справ буде легше, адже відповідно до ч. 14 ст. 615 КПК **копії матеріалів кримінальних проваджень в обов'язковому порядку зберігаються в електронній формі** у дізнавача, слідчого чи прокурора.

Що ж стосується відновлення втраченого кримінального провадження у справі, яке **завершилось винесенням вироку**, то правила залишились незмінними та вони передбачені розділом V КПК. Вони дещо схожі з іншими типами юрисдикцій, але є нюанс у частині підготовчих дій. Так, одержавши заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, суддя вживає заходів для одержання від прокурора відомостей та копій відповідних процесуальних документів, які стосуються відновлюваних матеріалів.

Відповідно до ст. 530 КПК суд має право допитати як свідків осіб, які були присутніми під час вчинення процесуальних дій, осіб (їх представників), які брали участь у судовому розгляді, а в необхідних **випадках — осіб, які входили до складу суду, що здійснював судовий розгляд**, а також осіб, які виконували судові рішення. Частіше за все я отримувала негативне судові рішення саме через неможливість допитати склад суду, який виносив судові рішення, через те, що судді залишились працювати на невідконтрольних територіях, зрадивши присязі.

У разі якщо суд перемістився від вас далеко, а вам необхідно ознайомитись із матеріалами паперової справи (якщо вона є), скористайтесь допомогою адвоката, який практикує у цьому регіоні.

ПРО ОПОДАТКУВАННЯ, ЗВІТНІСТЬ ТА ПОДАТКОВІ ПЕРЕВІРКИ

Одразу зазначу, що аналіз зроблено з урахуванням індивідуальної форми здійснення адвокатської діяльності.

Загальновизначені строки подання звітності за 2021 рік уже минули, разом із тим до Податкового кодексу України⁴ були внесені зміни, якими передба-

⁴ Далі за текстом — ПК.

чено в п. 69 підрозд. 10 розд. XX, що тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України, справляння податків і зборів здійснюється з урахуванням особливостей, визначених у цьому пункті.

Так, у випадку відсутності у платника податків можливості своєчасно виконати свій податковий обов'язок, зокрема щодо дотримання строків сплати податків та зборів, подання звітності, платники податків звільняються від передбаченої цим Кодексом відповідальності з обов'язковим виконанням таких обов'язків **протягом шести місяців після припинення або скасування** воєнного стану в Україні (п. 69.1 підрозд. 10 розд. XX ПК).

Податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються, крім деяких особливостей.

Тож тільки-но зможете, виконайте свій податковий обов'язок. Ба більше, останні зміни до ПК, які набули чинності 27.05.2022, запровадили чіткі строки, коли це потрібно зробити: для тих, у кого є можливість, — до 15 липня 2022 року, подання податкової звітності — до 20 липня 2022 року та сплата податків і зборів — у строк не пізніше 31 липня 2022 року. Критерієм застосування цього правила є саме можливість/неможливість виконання податкових зобов'язань.

Для тих, у кого відновилася можливість, — протягом 60 календарних днів із першого дня місяця, наступного за місяцем відновлення таких можливостей платників податків.

Порядок підтвердження можливості чи неможливості виконання платником податків обов'язків та перелік документів на підтвердження затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну фінансову політику. Станом на дату написання цієї статті такого порядку прийнято не було, проте вбачається, що в разі, якщо адвокат зареєструвався як ВПО в іншій (відносно безпечній) місцевості, імовіріше, це вважатиметься відновленням можливості. Тож не зволікайте.

Ситуація в багатьох ускладнена тим, що книга обліку доходів і витрат (яку ми маємо вести щодня, коли маємо доходи або витрати...) залишилась у зоні ведення активних бойових дій, як і документи, що підтверджують такі витрати. Добре, якщо ви вже перейшли на **електронну версію** цього документа. Якщо ж ні — можливо, саме час? Зверніть увагу, що в **Електронно-**

му кабінеті платника податку навіть є онлайн-версія такої книги. Але заповнити її «заднім числом» опції немає. Тож, як зможете, так і починайте оформлювати звітність.

У разі втрати первинних документів ви можете скористатись п. 69.28 підрозд. 10 розд. XX ПК, який встановлює спеціальні правила підтвердження даних, які визначені в податковій звітності особами, які провадили діяльність на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, та на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації.

Підставами неможливості пред'явлення первинних документів є втрата (знищення чи зіпсуття) первинних документів або знаходження їх на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, та на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації, у разі якщо їх неможливо вивезти або їх вивезення пов'язане з ризиком для життя чи здоров'я платника податків, фізичних осіб чи неможливе у зв'язку з адміністративними перешкодами, встановленими органами влади. У такому випадку слід **подати повідомлення** до контролюючого органу в довільній формі про неможливість вивезення первинних документів, в якому зазначаються: обставини, що призвели до втрати та/або неможливості вивезення первинних документів, податкові (звітні) періоди, а також загальний перелік первинних документів (за можливості — із зазначенням реквізитів).

Дані та показники податкової звітності платника податків / податкового агента за податкові (звітні) періоди, зазначені в повідомленні, **не можуть бути піддані сумніву** лише на підставі відсутності первинних документів.

Після подання такого повідомлення для вас запроваджується **мораторій на проведення документальних перевірок** щодо зазначених у повідомленні податкових (звітних) періодів.

Якщо після подання повідомлення про неможливість вивезення первинних документів платнику податків / податковому агенту стане відомо про втрату таких документів, такий платник податків / податковий агент зобов'язаний подати до контролюючого органу повідомлення про втрату первинних документів із зазначенням обставин такої втрати.

Платники податків / податкові агенти, які подали повідомлення про втрату первинних документів відповідно до цього підпункту, **не підлягають перевірці**

контролюючим органом щодо зазначених у повідомленні податкових (звітних) періодів, у тому числі після завершення дії воєнного стану.

У разі відмови в застосуванні положень цього підпункту контролюючий орган не пізніше одного місяця з дати отримання відповідного повідомлення від платника податків / податкового агента видає вмотивоване рішення із зазначенням підстави та доказів такої відмови.

Також відповідно до п. 22 підрозд. 1 розд. XX «Перехідні положення» ПК за результатами податкових (звітних) періодів за 2022 рік **у складі витрат** від проведення певного виду незалежної професійної діяльності можуть враховуватися документально підтверджені витрати у вигляді вартості майна, в тому числі грошові кошти, що добровільно перераховані (надані, передані) Збройним Силам України, Національній гвардії України, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки України, Державній прикордонній службі України, Міністерству внутрішніх справ України, Управлінню державної охорони України, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, добровольчим формуванням територіальних громад, іншим утвореним відповідно до законів України військовим формуванням, їх з'єднанням, військовим частинам, підрозділам, установам або організаціям, що утримуються за рахунок коштів державного бюджету, для потреб забезпечення оборони держави, а також на користь центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сил цивільного захисту та/або закладам охорони здоров'я державної, комунальної власності, та/або структурним підрозділам з питань охорони здоров'я обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій, та/або грошові кошти, перераховані на спеціальні рахунки, відкриті Національним банком України для збору коштів.

Також у Законі України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» розділ «Прикінцеві та перехідні положення» було доповнено пунктами 9-19 — 9-23. Тимчасово, **з 01.03.2022 до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення або скасування воєнного стану, ми маємо право не нараховувати, не обчислювати та не сплачувати єдиний внесок за себе.**

Також, тимчасово, на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану, платникам єдиного внеску **не нараховується пеня**, а нарахована пеня за ці періоди підлягає списанню. Установлено мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на період дії правового режиму воєнного, надзвичайного стану та протягом 3 місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану. А документальні перевірки правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску, розпочаті до 24.02.2022 та не завершені, зупиняються по останній календарний день третього місяця з дня припинення (скасування) воєнного, надзвичайного стану.

Якщо ви не сплачуватимете за себе ЄСВ за цей період, тоді **в податковій декларації не потрібно заповнювати відповідний розділ**. Але зверніть увагу, що періоди, за які не було сплачено ЄСВ, **не будуть входити до пенсійного стажу**. Про це мається офіційне роз'яснення податкової служби.

Додатково звертаю увагу, що на період дії воєнного, надзвичайного стану платники податків мають право подавати до контролюючого органу податкову декларацію та інші **документи в паперовій формі**.

ВІДНОСИНИ З ОРГАНАМИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Тут коротко хочу зазначити про деякі нюанси виконання Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та рішень РАУ.

Про робоче місце

У разі якщо ви внаслідок військової агресії вимушені були змінити своє місце проживання та більше не плануєте повертатись додому, слід також подумати про своє робоче місце. У разі його зміни **потрібно внести відповідні відомості до Єдиного реєстру адвокатів України**.

Згідно з п. 3.3 Порядку ведення Єдиного реєстру адвокатів України від 17.12.2012 зі змінами та доповненнями від 14.02.2019 адресою робочого місця адвоката є місцезнаходження обраної адвокатом організаційної форми адвокатської діяльності або адреса фактичного місця здійснення адвокатської діяльності, якщо вона є відмінною від місцезнаходження обраної адвокатом

організаційної форми адвокатської діяльності, згідно із заявою адвоката. У разі наявності декількох адрес робочих місць адвоката до ЄРАУ за заявою адвоката вноситься лише одна адреса робочого місця.

Адвокат протягом трьох днів із дня зміни відомостей про себе, що внесені або підлягають внесенню до ЄРАУ, письмово повідомляє про такі зміни раду адвокатів регіону за адресою свого робочого місця, крім випадків, якщо ці зміни вносяться на підставі рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури (п. 3.4).

Правила оформлення **трансферного витягу** і процедури зазначені в названому Порядку.

Разом із тим зазначене не означає, що всі адвокати, які тимчасово перемістились із небезпечних регіонів, мають змінювати своє робоче місце та вносити відповідні відомості до ЄРАУ.

Це правило точно потрібно виконати тим адвокатам, податкова адреса яких є на тимчасово окупованій території. Так, відповідно до ч. 2 ст. 13 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» здійснення господарської діяльності юридичними особами, фізичними особами — підприємцями та фізичними особами, які провадять незалежну професійну діяльність, місцезнаходженням (місцем проживання) яких є тимчасово окупована територія, **дозволяється виключно після зміни їхньої податкової адреси** на іншу територію України. При цьому змінювати місце реєстрації не вимагається. **Довідка ВПО** є окремою підставою для взяття на облік за новою адресою, яка вказана в ній.

Перереєстрація в податковій за новою адресою відбувається згідно з розділом XX Порядку обліку платників податків і зборів, затвердженого наказом Міністерства фінансів України від 09.12.2011 № 1588.

У разі якщо ви зміните свою податкову адресу, зверніть увагу на п. 10.13 розд. XX зазначеного Порядку. Так, до закінчення року платник податків обліковується в контролюючому органі **за попереднім місцезнаходженням** (неосновне місце обліку) з ознакою того, що він є платником податків до закінчення року, а в контролюючому органі за новим місцезнаходженням (основне місце обліку) — з ознакою того, що він є платником податків з наступного року.

Щоб не сплутати, куди сплачувати податки і збори після перереєстрації податкової адреси, раджу **зві-**

ряти рахунки в Електронному кабінет платника податків.

У разі якщо ви плануєте повертатись додому та переїхали лише тимчасово, фактично, ваше основне робоче місце не змінилось.

Про ЄРАУ

Персональні дані адвокатів, які публікуються у профілі адвокатів у ЄРАУ, **стали закритими для публічного доступу** на період запровадження воєнного стану. На цей період закрито для публічного доступу інформацію про адреси, мобільні телефони, фотографії, соцмережі адвокатів (рішення РАУ від 02.03.2022). І це супер.

Про підвищення кваліфікації

Дія вимоги про обов'язкове підвищення кваліфікації на рівні 10/16 годин за рік на час запровадження воєнного стану **призупинено** (рішення РАУ від 16.03.2022). Разом із тим хочу, навпаки, зорієнтувати вас на підвищення власної компетентності та кваліфікації. На сайті ВША ви зможете знайти багато заходів, які є безкоштовними та направлені на отримання нових знань саме з урахуванням особливостей введеного воєнного стану. Світ не буде таким, яким був до 24.02.2022. Ми не зможемо залишитись тими, ким були. Це стосується і спеціалізації та сфер послуг, в яких виникатиме потреба в наших клієнтах. Саме зараз, коли роботи не так уже і багато, слід опановувати нові спеціалізації, ставати більш гнучкішими до змін, перепрофілюватися. Цей час найкращий, аби вхопити свою хвилю.

Про доступ до професії

Спрощено вимоги до складання кваліфікаційного іспиту на період запровадження воєнного стану в Україні та змінено вимоги до стажистів, які мобілізовані або призвані до лав Збройних сил України (рішення РАУ від 25.03.2022). Також радам надано право самостійно виготовляти свідоцтво про право на зайняття адвокатською діяльністю.

ПРО МОБІЛІЗАЦІЮ ТА ТРУДОВУ ПОВИННІСТЬ

Хочу нагадати про вимоги ст. 7 нашого профільного Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». **Несумісною** з діяльністю адвоката

є військова або альтернативна (невійськова) служба. Тому в разі мобілізації, вступу до Територіальної оборони, підписання контракту із ЗСУ адвокат має зупинити адвокатську діяльність згідно з правилами ст. 31 профільного Закону.

Однак РАУ своїм рішенням від 03.03.2022 № 24 вирішила не вважати порушенням вимог щодо несумісності із статусом адвоката проходження військової або альтернативної служби під час воєнного стану.

Також зверніть увагу на п. 69.3 підрозд. 10 розд. XX ПК, згідно з яким платники податків, які у зв'язку з наслідками їх безпосередньої участі у воєнних діях не дотрималися визначених цим пунктом строків виконання податкових обов'язків, звільняються від відповідальності, передбаченої цим Кодексом за невиконання податкових обов'язків, **за умови виконання таких обов'язків протягом одного місяця з дня закінчення дії наслідків**, які унеможливили виконання таких обов'язків. Отже, питання звітності, сплати податків та зборів ви зможете вирішувати протягом 1 місяця з дня завершення мобілізації / закінчення контракту.

Ще я б хотіла звернути увагу на інший пункт Перехідних положень ПК, який було прийнято у зв'язку з початком АТО (2014 рік).

Так, відповідно до п. 25 підрозд. 10 розд. XX «Перехідні положення» ПК самозайняті особи (фізичні особи — підприємці, особи, які провадять незалежну професійну діяльність), які мали або не мали найманих працівників, призвані на військову службу під час мобілізації або залучені до виконання обов'язків щодо мобілізації за посадами, передбаченими штатами воєнного часу, під час особливого періоду, визначеного Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», на весь період їх військової служби звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з податку на доходи фізичних осіб відповідно до розд. IV цього Кодексу, а також звільняються від обов'язку нарахування, сплати та подання податкової звітності з єдиного податку відповідно до гл. 1 розд. XIV ПК.

Підставою для такого звільнення є заява самозайнятої особи та копія військового квитка або копія іншого документа, виданого відповідним державним органом, із зазначенням даних про призов такої особи на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, які подаються до органу доходів

і зборів за місцем податкової реєстрації самозайнятої особи протягом 10 днів після її демобілізації. Якщо демобілізована самозайнята особа перебуває на лікуванні (реабілітації) у зв'язку з виконанням обов'язків під час мобілізації, на особливий період, заява і копія військового квитка або копія іншого документа, виданого відповідним державним органом, подаються протягом 10 днів після закінчення її лікування (реабілітації).

Якщо самозайнята особа, призвана на військову службу за призовом під час мобілізації, на особливий період, **має найманих працівників** і на строк своєї військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, уповноважує іншу особу на виплату найманим працівникам заробітної плати та/або інших доходів, то обов'язок із нарахування та утримання податку на доходи фізичних осіб з таких виплат на строк військової служби самозайнятої особи несе ця уповноважена особа.

Податок на доходи фізичних осіб, що був нарахований та утриманий уповноваженою особою з таких виплат фізичним особам, сплачується до бюджету демобілізованою самозайнятою особою протягом 180 календарних днів з першого дня її демобілізації без нарахування штрафних і фінансових санкцій. При цьому демобілізована самозайнята особа у заяві, передбаченій у цьому пункті, зазначає дані про суми нарахованого та утриманого уповноваженою особою податку з найманих працівників протягом строку військової служби самозайнятої особи.

Податкова звітність про суми податку, нарахованого та утриманого протягом строку військової служби самозайнятої особи уповноваженою особою з найманих працівників та інших фізичних осіб, подається демобілізованою самозайнятою особою в порядку та строки, встановлені цим Кодексом, без нарахування штрафних і фінансових санкцій, передбачених ПК.

Наразі багато експертів цитують зазначену норму як таку, що регулює податкові питання платника податків-адвоката, якого мобілізовано. Не можу з цим погодитись, адже останній абзац цього пункту вказує таке: «Цей пункт застосовується з першого дня мобілізації, оголошеної Указом Президента України від 17.03.2014 № 303 «Про часткову мобілізацію», затвердженням Законом України «Про затвердження Указу Президента України «Про часткову мобілізацію». Це була спеціальна норма на той період, на період воєнного стану прийнята інша спеціальна норма, визначена п. 69.3 підрозд. 10

розд. XX ПК, який і має застосовуватись. Але надане вище цитування норми на період АТО дає змогу зрозуміти, що наймані працівники мобілізованого адвоката можуть продовжувати працювати та отримати заробітну плату. У адвоката є й інші варіанти, як вирішити долю найманих працівників, незалежно від того, мобілізований він/вона чи ні. І про це — в наступному розділі.

Додатково нагадаю про існування ст. 119 Кодексу законів про працю України⁵, однак з урахуванням фокусу моєї уваги на адвокатів, які здійснюють свою

діяльність індивідуально, зазначені гарантії і без того будуть дотримані самим адвокатом.

Адвоката як особу, яка забезпечує себе роботою самостійно, може бути залучено до трудової повинності.

Закон України від 12.05.2015 № 389 «Про правовий режим воєнного стану» надає можливість запроваджувати трудову повинність для працездатних осіб та залучати працездатне населення до суспільно корисних робіт.

Трудова повинність — це короткостроковий трудовий обов'язок на період мобілізації і воєнного часу з метою виконання робіт, що мають оборонний характер, а також ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного, природного та воєнного характеру, які виникли в період воєнного стану, та їх наслідків, що не потребує обов'язкової згоди особи, стосовно якої запроваджується такий трудовий обов'язок.

Трудова повинність може запроваджуватись на підставі рішення військового командування до таких робіт:

- що мають оборонний характер;
- стосуються ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, які виникли в період дії воєнного стану;
- суспільно корисні роботи, що виконуються для задоволення потреб Збройних Сил України, інших військових формувань, правоохоронних органів і сил цивільного захисту, забезпечення функціонування національної економіки та системи забезпечення життєдіяльності населення і не потребують зазвичай спеціальної професійної підготовки осіб.

Порядок залучення працездатних осіб до суспільно корисних робіт в умовах воєнного стану встановлений постановою КМУ від 13.07.2011 № 753.

Залучення відбувається на підставі **строкового трудового договору**. За своєю суттю трудова повинність — це примусова праця на користь суспільству в умовах воєнного стану. Працівнику, якого залучено до трудової повинності, забезпечується оплата відповідно до умов оплати праці, встановлених за професією (посадою), на яку їх зараховано, і розмір такої оплати в разі виконання норми праці не може бути нижчим від розміру мінімальної заробітної плати, встановленого на дату її нарахування.

У процесі трудової діяльності осіб, щодо яких запроваджена трудова повинність, забезпечується до-

тримання таких стандартів, як мінімальна заробітна плата, мінімальний строк відпустки та час відпочинку між змінами, максимальний робочий час, врахування стану здоров'я особи тощо. На час залучення працюючої особи до виконання трудової повинності поза місцем її роботи за трудовим договором за нею після закінчення виконання таких робіт зберігається відповідне робоче місце (посада).

На мою думку, особа, яка ухилилась від трудової повинності, може бути притягнута до адміністративної відповідальності за ст. 210-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення, яка визначає відповідальність за порушення законодавства про оборону, мобілізаційну підготовку та мобілізацію.

ПРО ВІДНОСИНИ З НАЙМАНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ АДВОКАТА

Наразі відповідь на запитання про те, як організувати роботи найманих працівників, у т. ч. які працюють на адвоката, чітко упорядковано новим спеціальним Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

З урахуванням вашої особистої ситуації (місце перебування, наявність ресурсів, наявність роботи для ваших найманих працівників тощо) ви можете обрати **такі форми регуляції трудових відносин у період воєнного стану:**

- передбачити дистанційну роботу для працівників;

⁵ Далі за текстом — КЗпП.

- укласти з новими працівниками строкові трудові договори в період дії воєнного стану або на період заміщення тимчасово відсутнього працівника;
- перевести працівника на іншу роботу або змінити істотні умови праці (у т. ч. перевести на часткову зайнятість) без попередження працівника за 2 місяці;
- розірвати трудовий договір на підставі заяви працівника;
- відправити працівника у відпустку без збереження заробітної плати до закінчення воєнного стану на підставі заяви працівника;
- призупинити трудовий договір — згода працівника не вимагається (ст. 13 цього Закону);
- оформити простій (але тоді ви маєте оплачувати не менше 2/3 від посадового окладу).

При цьому зверніть увагу на ст. 10 цього Закону, яка **звільняє роботодавця від відповідальності за порушення зобов'язання щодо строків оплати праці**, якщо доведе, що це порушення сталося внаслідок ведення бойових дій або дії інших обставин непереборної сили. Звільнення роботодавця від відповідальності за несвоєчасну оплату праці не звільняє його від обов'язку виплати заробітної плати. У разі неможливості своєчасної виплати заробітної плати внаслідок ведення бойових дій строк виплати заробітної плати може бути відтермінований до моменту відновлення діяльності підприємства.

Також якщо вашого працівника буде/було мобілізовано, ви маєте забезпечити йому виконання ст. 119 КЗпП (збереження робочого місця, середньомісячного заробітку).

ПРО ЗАХИСТ КОМБАТАНТІВ СТОРОНИ АГРЕСОРА

Наразі в стрічках соціальних мереж я бачу наративи адвокатів про неприпустимість здійснення захисту представників сторони агресора за військові злочини, вчинені на території нашої країни. Ба більше, є думка про те, що таку роботу не може робити і адвокат системи БВПД, адже кошти платників податків будуть направлені проти них самих.

Не можу не висловити свою думку з цього приводу.

По-перше, основним принципом справедливого суду в розумінні ст. 6 ЄКПЛ є **верховенство права, до-**

тримання справедливості як його складовою. Також цією ж статтею умовою дотримання ст. 6 ЄКПЛ є **забезпечення права на захист**. Беручи до свого провадження таку справу або будь-яку іншу, яка є неприйнятною для більшості суспільства (захист ґвалтівників неповнолітніх, канібалів, умисних вбивць з особливою жорстокістю тощо), адвокат виконує найголовнішу місію — забезпечення принципу верховенства права, дотримання прав підозрюваної/обвинуваченої/підсудної особи. Ми, Європейська держава (чи хочемо такою бути), маємо втілювати в життя такі принципи та стояти на варті справедливості незалежно від того, хто є нашим клієнтом. Ми не можемо поступитися цим постулатом навіть заради помсти стороні агресора. Навпаки, маємо довести всіма своїми спрямуваннями, що між нами (Україною та росією) прірва, ми не опустимося до рівня безправ'я та потурання правам людини заради заглушення власного болю.

По-друге, погляньте на це з іншого боку. Забезпечення права на захист навіть таким... «нелюдям» показує рівень нашої людяності та дотримання принципу незалежності. Ми не створимо прецедентів для апеляційних скарг чи інших приводів для переглядів вироків іменем України міжнародними установами через неналежний захист, ми не дамо приводів казати про нашу судову систему як необ'єктивну, каральну та «кровожадну». І нехай кожен отримає те, що він заслужив.

Ну і, по-третє, нагадаю про **заборону ототожнення адвокатів із клієнтами**, передбачену ст. 23 нашого профільного Закону. Про недопущення таких дій додатково нагадується адвокатам у рішенні РАУ № 49 від 05.08.2020.

Якщо особисто ви відчуваєте, що не можете дотриматись принципу незалежності під час здійснення захисту такої особи (у т. ч. за призначенням), відмовтесь від захисту. Дайте це зробити іншому професіоналу, який може відсторонитись від власних емоцій та неупереджено і якісно робити навіть таку «непривабливу» роботу. Давайте всі залишатись на боці світла та відстоювати справедливість. Дотримання права людини мають виступати головним індикатором. Кому, як не нам, бути на захисті цих прав?

Ми обов'язково переможемо!

ДАЙДЖЕСТ ДІЯЛЬНОСТІ КОМІТЕТІВ ТА СЕКЦІЙ НААУ ЗА СІЧЕНЬ — ТРАВЕНЬ 2022 РОКУ

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ АДВОКАТІВ ТА ГАРАНТІЙ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У січні член Комітету Євген Пеліхос розібрав чергову спробу представників влади звузити права та повноваження адвокатів під час здійснення захисту прав людини.

Народні депутати зареєстрували в парламенті законопроект № 6454 «Про дотримання розумних строків у кримінальному провадженні».

Адвокат вважає недопустимим запровадження подібних повноважень для сторони обвинувачення і оцінює ці спроби як наступ на такі фундаментальні засади кримінального судочинства, як змагальність і рівність прав сторін.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/YI3t4kM.

25 січня відбулось засідання Комітету.

На засіданні було розглянуто таке:

- випадки, коли невідомі особи видають себе за адвокатів при продажу своїх послуг через мережу Інтернет, а саме — соціальні мережі (Facebook, Instagram, Twitter, Telegram, LinkedIn тощо), з можливим використанням підроблених документів;

- питання активності членів Комітету та продуктивності роботи кожного;

- заяви адвокатів, які виявили бажання долучитись до роботи Комітету, проведено співбесіду з кандидатами та заслухано їхню думку.

4 лютого Комітетом проведено екстрене засідання. На порядку денному було коректне виконання рішення Ради адвокатів України від 28 січня 2022 року № 6 щодо покладення на Комітет обов'язку Ради адвокатів міста Києва бути присутнім при обшуках в адвокатів.

Голова Комітету Володимир Клочков сформував групу з досвідчених членів Комітету, які готові реагувати на повідомлення адвокатів про проведення в них обшуку, огляду володіння адвоката чи тимчасового доступу до речей і документів. Крім цього, було проведено узагальнення ключових моментів, на які повинен звернути увагу захисник. Також кожен із членів Комітету поділився своїм багаторічним досвідом.

9 лютого за сприяння Комітету було підписано меморандум про співпрацю між НААУ та Департаментом з питань виконання кримінальних покарань при Міністерстві юстиції України.

10 лютого Комітетом було проведено екстрене засідання у зв'язку з невідкладними порушеннями професійних прав, честі і гідності адвоката.

На порядку денному було розглянуто такі питання: погрози адвокату Рябенку П. К., розгляд заяви адвоката Юрченка О. Ю. та аналіз роботи з виконання рішення Ради адвокатів України від 28 січня 2022 року № 6.

16 лютого член Ради Комітету Олена Калашник провела відкриту лекцію на тему: **«Адвокат очима адвоката»** для учнів 9-х класів КЗ «Харківська загальноосвітня школа І — ІІІ ступенів № 63 Харківської міської ради Харківської області». Під час лекції адвокатка розповіла про те, як стати адвокатом; види діяльності, які він здійснює; законодавчі акти, які регулюють його діяльність; про органи адвокатського самоврядування та комітет, який захищає права адвокатів. Звичайно ж, не обійшлося без цікавих випадків із практики. Учні дуже зацікавилися діяльністю адвокатів і вирішили взяти участь у запропонованому Комітетом для них конкурсі на кращу презентацію на тему: «Адвокат моїми очима».

23 лютого Комітет презентував свій **Звіт про діяльність у минулому році**.

Ознайомитися детальніше зі звітом Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ можна на сайті НААУ.

ОПЕРАТИВНЕ РЕАГУВАННЯ НА ПОРУШЕННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ПРАВ АДВОКАТІВ

8 лютого до Ради адвокатів Київської області надійшло повідомлення від Подільської окружної прокуратури м. Києва про затримання адвоката та проведення невідкладних обшуків офісу та помешкань адвоката. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/KGQbAx.

9 лютого на гарячу лінію Комітету надійшов дзвінок про вчинення працівниками поліції стосовно адвоката злочинних дій, а саме — недопуск до клієнта. Прибувши на місце подій, члени Комітету зафіксували правопорушення та звернулись із відповідними заявами до компетентних органів. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/tGQbj3v.

17 лютого до Комітету надійшло повідомлення Головного слідчого управління Національної поліції України. Правоохоронці повідомили Комітет про те, що під час здійснення досудового розслідування виникла необхідність провести обшук у трьох приміщеннях адвокатів. Представники Комітету прибули на місце проведення слідчої дії і проконтролювали дотримання професійних прав та гарантій адвокатів відповідно до законодавства. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/8GqvOKy.

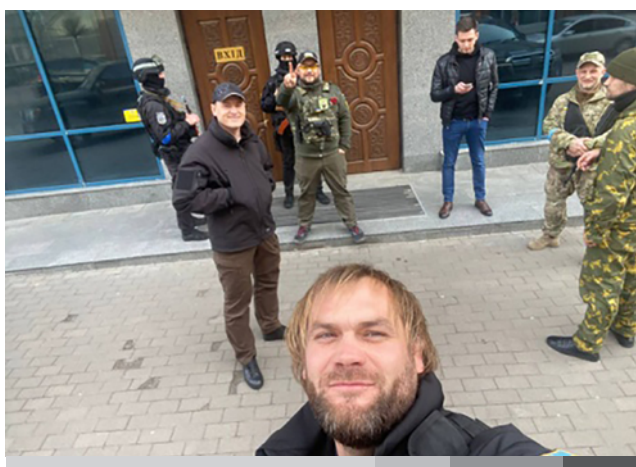
16 березня до Комітету надійшло повідомлення від адвоката про проведення обшуку. Працівники СБУ бажали провести слідчу дію без ухвали слідчого суд-

ді у всьому бізнес-центрі, де був розташований офіс адвоката. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/kGQvpSg.

28 березня Комітету стало відомо, що правоохоронці збираються провести обшук у бізнес-центрі, де розташовані два офіси адвокатів. Із метою забезпечення прав та гарантій адвокатської діяльності, передбачених статтею 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», і виконання рішення Ради адвокатів України від 28.01.2022 № 6, на місце подій прибув член Комітету разом з адвокатами, які виявили бажання підтримати колег. У результаті були дотримані всі норми права згідно з буквою Закону, а слідчі дії у приміщенні адвокатів не проводились. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/sGQc2QP.

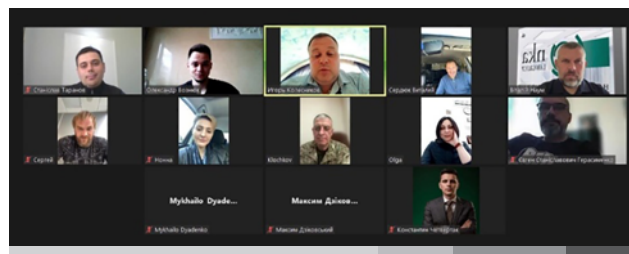

25 квітня до Комітету надійшов лист від СБУ про те, що проводиться досудове розслідування за ознаками вчинення кримінальних правопорушень. У зв'язку з виявленням та фіксацією відомостей про можливі правопорушення зранку 26 квітня відбулись масові обшуки у приміщеннях та володіннях адвокатів по всьому Києву, на які знадобилось 11 представників Комітету. На відповідні адреси проведення слідчих дій прибули члени Комітету. Незважаючи на воєнний стан та проблеми сьогодення, Комітет забезпечив дотримання професійних прав, честі і гідності адвокатів, гарантованих Конституцією та профільним законом. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/LGQcp4E.

6 травня було проведено засідання Ради Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської

діяльності НААУ в онлайн-режимі із застосуванням платформи «Zoom».

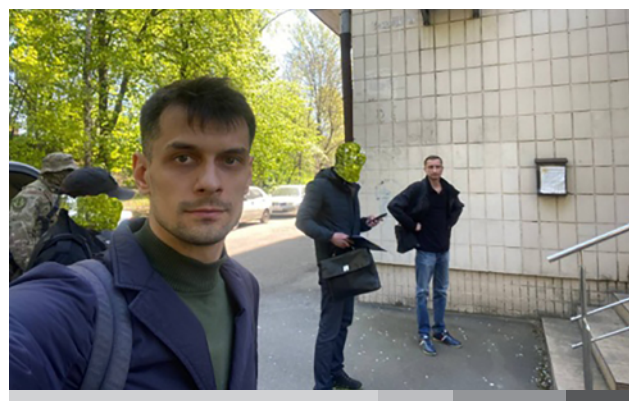
На порядку денному стояло питання перешкоджання адвокатам у доступі до клієнтів, які перебувають під вартою, а саме — в СІЗО.

Комітет заслухав виступи двох адвокатів, які поділились ситуаціями щодо порушення їхніх професійних прав, та дійшов висновку, що нехтування цими правами сильно підриває інститут адвокатури та створює можливість для зловживання правами людей чи правосуддям загалом.

У зв'язку з чим було прийнято рішення невідкладно звернутись до уповноважених осіб та вимагати припинення безчинства. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/fHAN67p.

5 травня до Комітету надійшло повідомлення про те, що Головним слідчим управлінням Державного бюро розслідувань за процесуального керівництва Департаменту організації і процесуального керівництва досудовим розслідуванням органів Державного бюро розслідувань, нагляду за його оперативними підрозділами та підтримання публічного обвинувачення у відповідних провадженнях здійснюється досудове розслідування, у зв'язку з чим виникла необхідність проведення обшуків у приміщеннях адвокатів. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/sHA1p3A.

17 травня Головним слідчим управлінням СБУ проводилось 4 обшуки в адвокатів на території міста Києва. Члени Комітету **Солодко Євген, Кульшенко Руслан, Гудзера Тарас та Пеліхос Євген** перебували на місці проведення слідчих дій та контролювали дотримання професійних прав і гарантій адвокатської діяльності колег. Деталі за посиланням: URL: cutt.ly/vNA1O0B.

КОМІТЕТ З КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

23 лютого Комітетом було підготовлено зауваження та пропозиції до проєкту Закону України № 6454-Д «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо дотримання розумних строків кримінального провадження». Адвокати жорстко розкритикували ці зміни в законодавстві. Зазначалось, що законопроєктом № 6454-Д не передбачено покращення матеріально технічного забезпечення або встановлення дієвих повноважень та строків для прийняття необхідних рішень стороною обвинувачення чи слідчим суддею. Пришвидшувати пропонують лише наступом на права захисників та розширення прав обвинувачення. Підкреслюється, що ініціатори законопроєкту не залучили до обговорення представників адвокатури

України, що певною мірою і позначилось на редакції ухвалених змін.

Із 1 березня Комітетом проведено аналіз законопроєкту від 20.03.2022 № 7183 «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо удосконалення порядку здійснення кримінального провадження в умовах воєнного, надзвичайного стану». Прийняття зазначеного законопроєкту зумовлено необхідністю оптимізувати положення КПК із метою ефективного функціонування кримінальної юстиції в умовах воєнного стану. За результатами здійсненого правового аналізу Комітет загалом схвально оцінює запропоновані зміни та вважає їх такими, що заслуговують на підтримку. Водночас зауважує, що окремі положення проєкту Закону України потребують доповнення. Так, було внесено свої пропозиції стосовно статті 615 Кримінального процесуального кодексу України задля забезпечення рівності сторін у судовому провадженні та запобігання утворенню недобросовісних прогалин чи колізій у Законі.

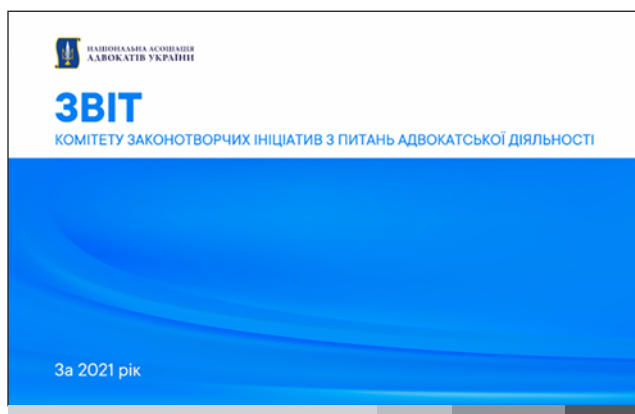
КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КОМПЛАЄНСУ

У січні Комітет відзвітував про свою діяльність у 2021 році. Із повним звітом Комітету можна ознайомитися на сайті НААУ.

КОМІТЕТ ЗАКОНОТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ З ПИТАНЬ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У січні Комітет відзвітував про свою діяльність у 2021 році. Із повним звітом можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/0HmgN6W.

Головою Комітету Олексієм Ющенко підготовлено:

— проєкт Закону України «Про внесення змін до Закону України про адвокатуру та адвокатську діяльність» щодо покращення рівня захисту прав адвоката і гарантій адвокатської діяльності. Пропозиції направлено Іонушасу;

— висновки на РАУ щодо проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо дотримання розумних строків кримінального провадження)» (реєстр. № 6454-д від 21.02.2022) у частині порушень Регламенту Верховної Ради при прийнятті за основу.

В'ячеслав Самсоненко взяв участь у розробленні проєктів Законів:

— «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій»;

— «Про Державне бюро військової юстиції» від 28.01.2022 № 6569.

Марія Чернуха узагальнила пропозиції до проєкту Закону України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України (щодо дотримання розумних строків кримінального провадження)» (реєстр. № 6454-д від 21.02.2022), що був прийнятий 3 березня 2022 року та набрав чинності 8 березня 2022 року.

НААУ вважає неприйнятними окремі положення законопроекту № 6454-д, який спрощує відсторонення адвоката у кримінальних провадженнях та заміну його на адвоката БПД. НААУ закликає народних депутатів утриматись від прийняття цього законопроекту у другому читанні та загалом.

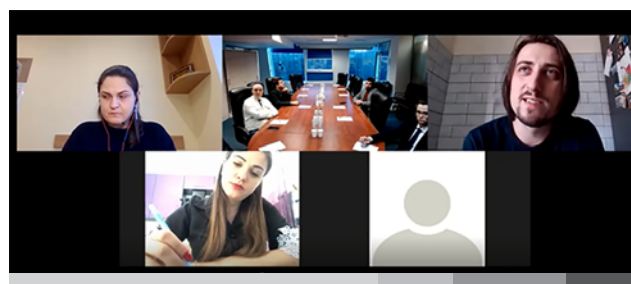
Голова НААУ, РАУ Лідія Ізвітова звернула увагу на порушення процедури розробки законопроекту, який безпосередньо стосується професійних прав і гарантій адвокатської діяльності, яка відбулася без залучення до дискусії НААУ як єдиної професійної організації адвокатури. Такий порядок внесення змін до профільного законодавства передбачений ключовими міжнародними документами, які гарантують незалежність адвокатської професії й адвокатського самоврядування.

НААУ вважає, що пропонувані зміни до КПК у порушення Конституції України передбачають суттєві обмеження права кожного на професійну правничу допомогу, вільний вибір захисника та фактично нівелюють роль адвокатів під час судового розгляду кримінальних проваджень, що передбачена як національним законодавством, так і міжнародними стандартами захисту прав людини. Фактично, застосовано небезпечний підхід, за якого процесуальні права адвоката інтерпретуються як можливості перешкоджати винесенню судових рішень у кримінальних провадженнях у розумні строки, а роль адвоката розтлумачується як завідомо деструктивна для здійснення правосуддя.

КОМІТЕТ З МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

15 лютого було проведено засідання Комітету, під час якого:

— Максимом Тимочком було підсумовано аналіз права на справедливий суд у квазіреспубліках;

— заступник Голови Комітету Ольга Поєдинок та член Комітету Олена Калашник обговорили орієнтацію на студентство та проведення для них moot-court;

— колеги поділились побажаннями та сформували план дій Комітету на 2022 рік.

22 лютого член Ради Комітету в ефірі телеканалу OBOZREVATEL висловився стосовно перспектив

відмови України від Будапештського меморандуму. За його словами, юридично Україна може піти на цей крок, однак це більше питання політичної доречності.

17 березня у США було проведено відкриту лекцію на тему «Особливості перетину державного кордону України громадянами України та іноземцями в умовах воєнного стану», лектором на якій виступила Калашник Олена — к. ю. н., адвокат, старший юрист з питань міжнародного захисту БФ «Право на захист», член Ради Комітету з міжнародного права НААУ.

29 березня у США НААУ відбувся вебінар на тему «Захист інтересів України в міжнародних арбітражних та судових установах під час агресії Російської Федерації проти України», лектором якого виступив член Ради Комітету з міжнародного права Захар Тропін.

Посилання на публікацію: URL: cutt.ly/PGo4FC0.

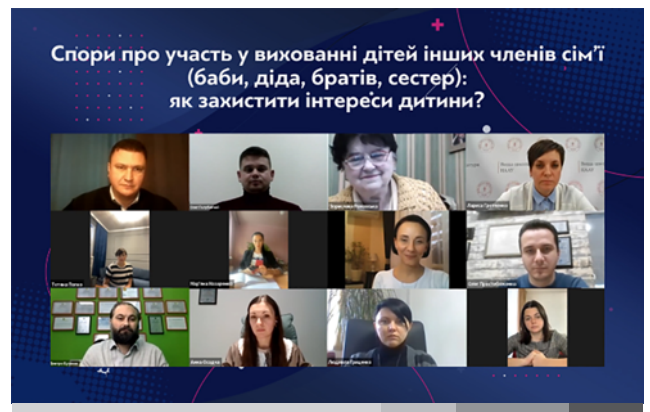

6 квітня член Ради Комітету Захар Тропін взяв участь у круглому столі на тему «Security guarantees that Ukraine seeks in peace talk with Russia — NATO / no

NATO?» та висловив свою позицію щодо цього питання. Посилання на захід: URL: cutt.ly/hGpiG8F.

КОМІТЕТ З СІМЕЙНОГО ПРАВА

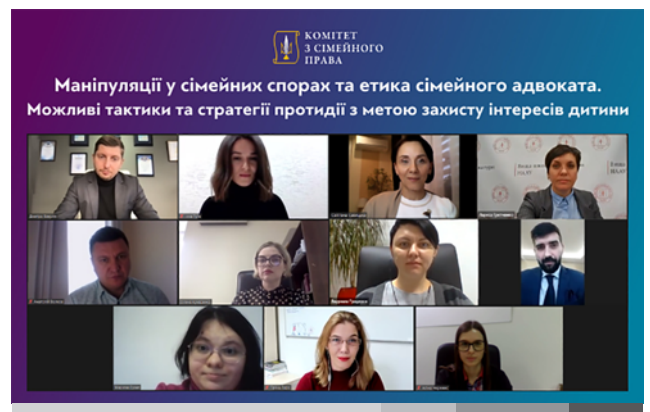
28 січня у НААУ відбувся круглий стіл на тему «Спори про участь у вихованні дітей інших членів сім'ї (баби, діда, братів, сестер): як захистити інтереси дитини?». Проведення дискусії ініціював Комітет спільно з Центром «Адвокат дитини» і Центром з сімейного права США НААУ, за підтримки ГО «Центр сімейно-правових досліджень».

До обговорення теми заходу долучилися адвокати, члени комітетів НААУ, представники Центру США НААУ, науковці, психологи.

Деталі обговорення та відеозапис заходу за посиланням: URL: cutt.ly/GApCQof.

8 лютого в НААУ, за ініціативою Комітету, відбувся круглий стіл на тему «Маніпуляції у сімейних справах та етика сімейного адвоката. Можливі тактики та стратегії протидії з метою захисту найкращих інтересів дитини».

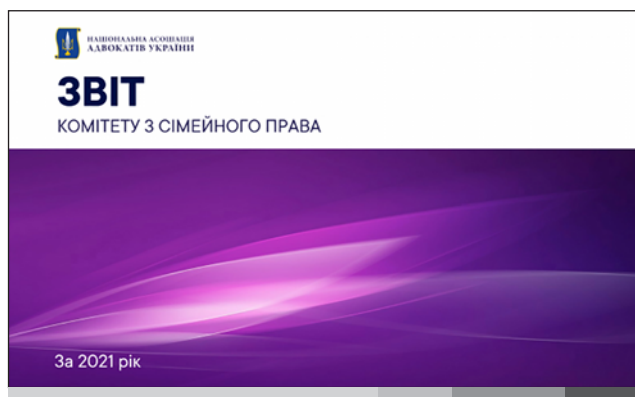

Учасники круглого столу дійшли однозначної думки, що професіоналізм у сімейних справах — це не маніпуляції, а дотримання Правил адвокатської етики в усіх діях при здійсненні захисту інтересів клієнта.

Деталі обговорення та відеозапис заходу за посиланням: URL: cutt.ly/NApmUP8.

Комітет презентував звіт за минулий рік.

Детальніше зі звітом Комітету за 2021 рік можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/rAucOVP.

КОМІТЕТ З АДВОКАТСЬКОЇ ПРАКТИКИ

У січні Комітет відзвітував про свою діяльність у 2021 році. Із повним звітом Комітету можна ознайомитися на сайті НААУ.

КОМІТЕТ ПО НАБЛИЖЕННЮ СИСТЕМИ АДВОКАТУРИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У січні Комітет відзвітував про свою діяльність у 2021 році. Із повним звітом Комітету можна ознайомитися на сайті НААУ.

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

4 лютого за ініціативою Комітету в НААУ відбувся круглий стіл на тему «Проведення процесуальних дій органами досудового розслідування з метою тиску на сторону захисту». За результатами обговорення учасники дійшли висновку, що на сьогодні інститут судового контролю за дотриманням процедури обшуку не діє. Обшуки здебільшого не мають мети, передбаченої КПК, а вилучене майно навіть не набуває статусу доказу, велика частка обшуків узагалі проводиться лише з метою психологічного тиску, і за результатами обшуку нічого не вилучається.

Участь у заході взяли представники Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, Національної поліції України, Ради адвокатів Київської області тощо.

23 лютого в НААУ відбулося засідання Робочої групи щодо розроблення стандартів надання правової допомоги неповнолітнім у кримінальному процесі та забезпечення професійного підходу осіб, уповноважених на захист неповнолітніх, для виконання завдань кримінального провадження. Робочу групу було створено рішенням РАУ від 3 липня 2021 року № 30.

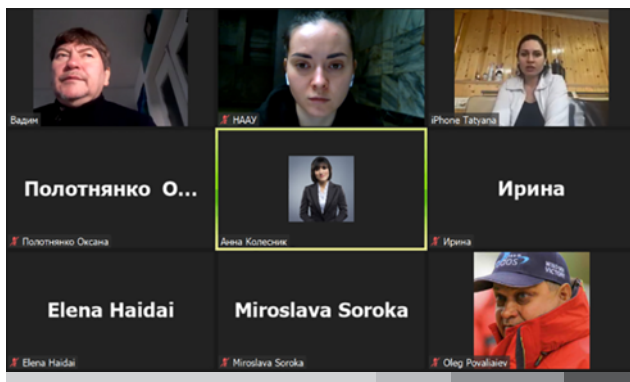

За результатами роботи було напрацьовано зміни до процесуального законодавства, які направлені на покращення захисту та представництва дітей, обов'язку діяти всіх учасників кримінального процесу виключно в інтересах дитини. Також членами Робочої групи ведеться робота щодо розроблення відповідних змін до Правил адвокатської етики.

Крім того, членами Робочої групи було прийнято рішення про необхідність розширення її складу з метою дотримання та захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності. Відтак, до участі в розробці змін до процесуального законодавства планується залучити представників Комітету захисту прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності НААУ, Школи суддів України та суддів.

4 березня відбулося планове засідання Ради Комітету захисту прав людини, присвячене проблемам, з якими стикнулося населення України у зв'язку із введенням воєнного стану.

Найголовнішим питанням стала проблема доступу до правосуддя як сторонам справи, так і їхнім захисникам. Так, члени Ради Комітету обговорили необхідність офіційного звернення до Верховного Суду та Ради суддів України щодо відкладення розгляду справ, крім тих, що безпосередньо стосуються військової агресії з боку Російської Федерації.

Крім того, під час засідання було обговорено проблеми, з якими стикається населення України під час вимушеного виїзду до західної частини України та за кордон.

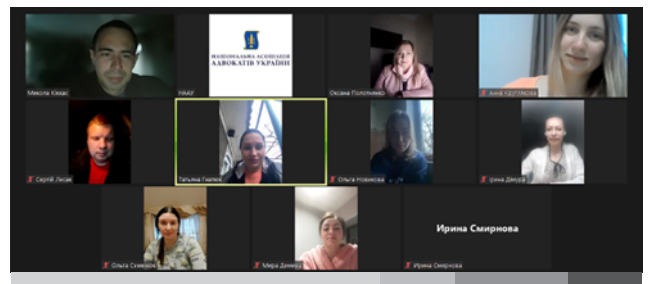
Комітет захисту прав людини Національної асоціації адвокатів України закликає усіх бути мужніми та допомагати один одному в цей непростий час. Віримо в перемогу!

11 березня відбулося друге засідання Комітету в умовах воєнного стану.

Головним питанням порядку денного стала організація роботи Комітету в напрямі напрацювання єдиного механізму обробки звернень від населення України щодо підготовки позовних заяв до РФ із метою відшкодування матеріальної шкоди, завданої у зв'язку з військовим вторгненням останньої на територію незалежної України.

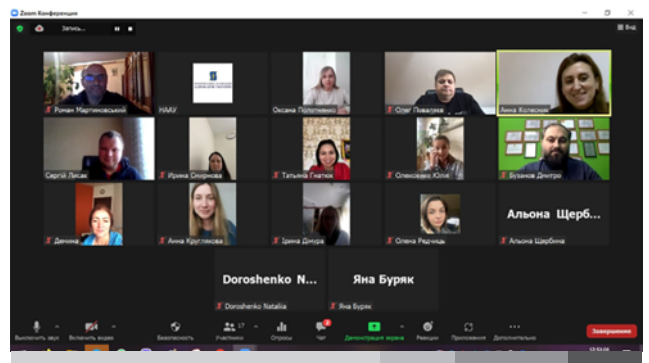
За результатами зустрічі члени комітетів НААУ створили робочу групу під назвою «Відбудуємо Україну», яка одразу розпочала роботу в напрямі розробки єдиного механізму для звернень від постраждалих осіб і допомоги населенню України в цей надскладний час!

14 березня відбулося засідання Секції захисту прав дітей Комітету, яке було присвячене особливостям усиновлення осиротілих дітей під час воєнного стану, введеного в Україні з 24 лютого 2022 року.

Учасники обговорення зосередилися на розмежуванні двох понять, таких як усиновлення та тимчасовий «прихисток» дитини.

11 та 15 квітня членами Комітету було організовано внутрішньокітетські онлайн-лекції на теми: «Міжнародні механізми захисту прав людини в умовах збройного конфлікту» та «Документування доказів воєнних злочинів під час збройного конфлікту» відповідно.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

6 квітня відбулося засідання Комітету. На зустрічі представники Комітету вирішили звернутися від імені НААУ до Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України з клопотанням щодо ратифікації Угоди між Україною та Федеративною Республікою Німеччина про соціальне забезпечення. Представники Комітету готові долучитися до процедури підготовки відповідних нормативно-правових актів.

Голова Комітету **Олександр Вознюк** нагадав, що постановою КМУ від 22.05.2019 № 434 затверджено Домовленість щодо реалізації цієї Угоди. Ця домовленість набере чинності після ратифікації документа. При цьому в Німеччині Закон «Про ратифікацію Угоди між Україною та ФРН» набув чинності ще в січні 2020 року.

Детальніше про засідання на сайті НААУ: URL: cutt.ly/XHmtVkw.

Комітет презентував звіт про діяльність за 2021 рік.

Із повним звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/oAuQVyd.

КОМІТЕТ З МЕДИЧНОГО І ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА ТА БІОЕТИКИ

Голову Комітету **Ірину Сенюту** відповідно до розпорядження Голови Верховної Ради України від 30.12.2021 № 502 обрано до складу **Науково-консультативної ради при Голові Верховної Ради України**.

Науково-консультативна рада при Голові Верховної Ради України — це консультативно-дорадчий орган, що функціонує для залучення висококваліфікованих фахівців у сфері права до законопроектної роботи, підготовки наукових висновків з питань діяльності Верховної Ради України, які потребують наукового забезпечення.

Науково-консультативна рада утворюється з числа висококваліфікованих фахівців у сфері права, які погодилися брати участь в її роботі. Членом Науково-консультативної ради може бути фахівець, який має науковий ступінь доктора наук або доктора філософії (кандидата наук), адвокат, суддя у відставці.

Детальніше за посиланням: URL: cutt.ly/CAuvZ3l.

20 січня на засіданні Професійно-етичної комісії Поважної Ради Ордена Святого Пантелеймона **Ірину Сенюту** обрано головою Комісії. Основною метою діяльності Професійно-етичної комісії є аналіз морально-етичних та професійних засад діяльності номінантів.

До складу ПЕК входять видатні фахівці системи охорони здоров'я з бездоганною репутацією, а також

інших професійних сфер та авторитетні представники духовенства.

Детальніше за посиланням: URL: cutt.ly/qAubqPD.

26 січня в НААУ відбулося експертне обговорення на тему «**Законопроектні пазли для застосування допоміжних репродуктивних технологій: чи очікувати довшеної мозаїки закону?**», організоване за ініціативою Комітету спільно з Всеукраїнською фундацією компаній з організаційно-правового забезпечення програм ДРТ. Модерували захід голова Комітету **Ірина Сенюта** та **Сергій Антонов** — член Комітету і президент Всеукраїнської фундації.

За результатами експертного обговорення готується резолюція, яка буде надіслана до органів влади, насамперед Верховної Ради України.

Деталі обговорення: URL: cutt.ly/oAubnAu.

На запит комітетів ВРУ з питань правоохоронної діяльності та з питань гуманітарної та інформаційної політики Комітетом здійснено правовий аналіз таких законопроектів:

— «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та Кримінального кодексу України щодо удосконалення захисту працівників бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги під час виконання службових обов'язків» (реєстр. № 6423 від 13.12.2021). *Науково-практичний висновок*: URL: cutt.ly/uAoNmGa;

— «Про допоміжні репродуктивні технології» (реєстр. № 6475 від 28.12.2021), «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій» (реєстр. № 6475-1 від 11.01.2022) та «Про застосування допоміжних репродуктивних технологій та заміне материнство»

(реєстр. № 6475-2 від 13.01.2022). *Науково-практичний висновок*: URL: cutt.ly/qAoBEcl.

Активності членів Комітету

10 січня Оксана Вітязь провела семінар для адвокатів Хмельницької області на тему «**Щеплення — правовий аспект**».

31 січня Наталія Чорновус провела лекцію «**Права людини у сфері охорони здоров'я**» для працівників Національної поліції у Львівській області.

18 лютого Вікторія Валах та Оксана Вітязь спільно провели тригодинний семінар з підвищення кваліфікації для адвокатів Одеської області з темами «**Особливості роботи адвоката по захисту прав дітей-пацієнтів**» та «**Медична таємниця**» відповідно.

Комітет презентував звіт за 2021 рік. Детальніше зі звітом Комітету за 2021 рік можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/hAum1Po.

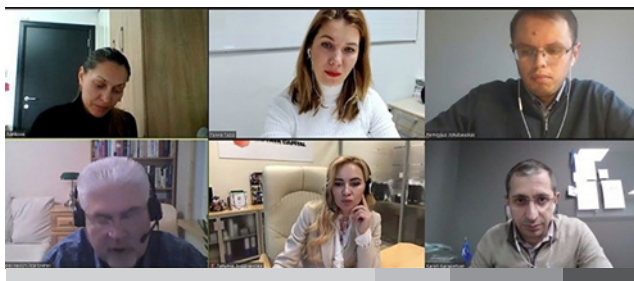

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ

Голова Комітету **Тетяна Андриянова** та Координатор комітетів **Ганна Гаро** взяли участь в онлайн-інтерв'ю з метою дослідження питань підтримки жінок в юридичній професії в межах реалізації Радою Європи проєкту «**Посилення професії юриста відповідно до європейських стандартів**». Зазначений проєкт охоплює п'ять країн — Вірменію, Білорусь, Грузію, Республіку Молдова й Україну.

Присутнім на зустрічі, керівнику проєкту **Карену Карапетяну** та експертам проєкту **Бояні Нетковій, Ремігіусу Йокубаускасу** були представлені статистичні показники представленості жінок в адвокатурі України та в керівних органах НААУ, реалізовані стратегії та ініціативи з гендерної політики.

Серед основних завдань: проведення досліджень стану забезпеченості прав і рівня представництва жінок в юридичній професії в Україні, а також посилення взаємної підтримки жінок і чоловіків із професійного юридичного середовища з метою подолання будь-яких проявів дискримінації за ознакою статі.

Ганна Гаро поінформувала про укладений НААУ Меморандум про співпрацю з Асоціацією жінок-юристок України «ЮрФем» та реалізовані спільні проекти у сфері захисту прав жінок задля формування гендерно чутливої юридичної спільноти на основі кращих європейських і світових практик.

Представники Ради Європи були приємно вражені реалізованими НААУ стратегіями з гендерної політики та заходами з метою розвитку лідерських якостей у жінок-адвокатів, зазначивши, що ця інформація стане корисною при розробці концепції та дорожньої карти в межах проекту.

КОМІТЕТ З ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Комітет презентував звіт про роботу у 2021 році.
Перегляд звіту за посиланням: URL: cutt.ly/nAuRltI.

КОМІТЕТ З ІТ-ПРАВА

Голова Комітету Артем Афян дав інтерв'ю для інтернет-видання «Закон і Бізнес».

«З віртуальними активами виникла цікава колізія — усі прагнуть реалізовувати щодо них римську тріаду».

«ЗіБ» поспілкувався з очільником Комітету з ІТ-права, що діє у складі Національної асоціації адвокатів України, Артемом Афяном. Він у деталях розповів про національне законодавство в ІТ-сфері — з його покемонами, танчиками, криптовалютою та рівнем адвокатури у сфері діджитал.

Статтю опубліковано на сайті ЗіБ та на сайті НААУ.

У січні Комітет презентував звіт про свою діяльність у 2021 році.

Із повним звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/nAuRltI.

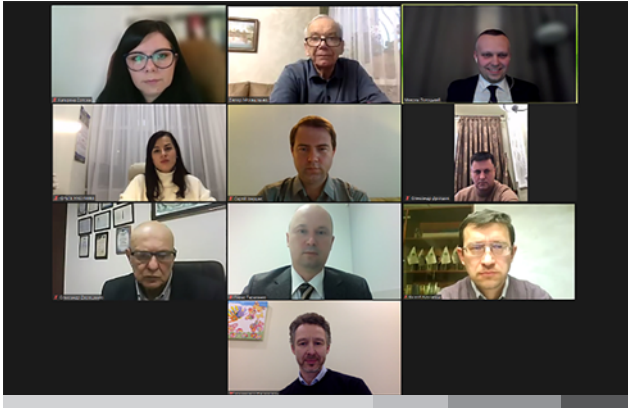

КОМІТЕТ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

20 січня НААУ за ініціативою Комітету, спільно з Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності НАПрН України та Національною асоціацією патентних повірених України проведено круглий стіл «Презентація проєкту Закону України «Про Вищий суд з питань інтелектуальної власності»».

Учасники заходу детально проаналізували відповідний проєкт закону, зокрема висловити застереження щодо юрисдикції цього спеціалізованого органу. Разом із тим дійшли одностайної думки про те, що проєкт має бути якомога швидше розглянутий Верховною Радою України, оскільки початку роботи цього суду очікують ще з 2017 року.

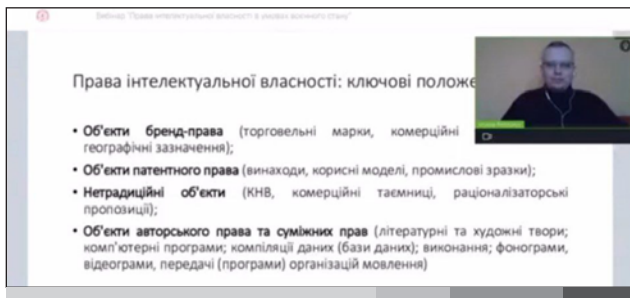
Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: <https://cutt.ly/bApNnB8>.

1 квітня Голова Комітету **Микола Потоцький** провів вебінар на тему «Права інтелектуальної власності в умовах воєнного стану». Захід організовано на базі Вищої школи адвокатури НААУ.

Деталі з доповіді лектора: URL: cutt.ly/DFwr3Pm.

Трансляція фрагмента з вебінару: URL: cutt.ly/MFwyrhM.

1 квітня 2022 року Верховною Радою України прийнято Закон України «Про захист інтересів осіб у сфері інтелектуальної власності у період дії воєнного стану».

Голова Комітету **Микола Потоцький** підготував інформаційний огляд Закону. **Перегляд на сайті Вищої школи адвокатури НААУ:** URL: cutt.ly/6FGxeHL.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ ТА ІНВЕСТИЦІЙ

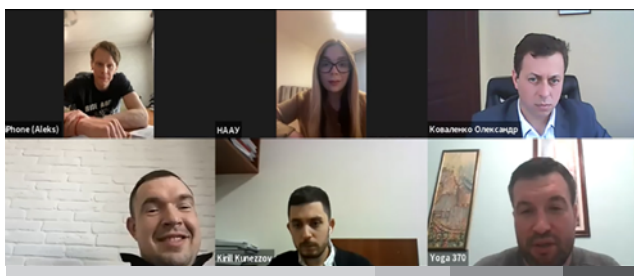
Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/wHmfl4K.

Засідання Комітету:

— **4 лютого:** члени Комітету поділилися досвідом захисту бізнесу, запланували заходи на найближчий квартал та визначилися з відповідальними за комунікування з регіональними радами адвокатів регіонів.

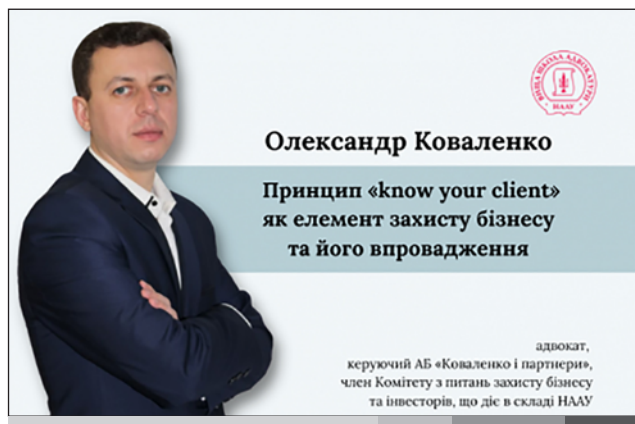

Також члени Комітету розповіли про практичні кейси, пов'язані з новелами законодавства у сфері захисту бізнесу та криптовалюти;

— **7 квітня:** обговорено запровадження в Україні воєнного стану у зв'язку з веденням росією повномасштабної війни, визначено напрямки діяльності задля підтримання обороноздатності країни, захисту прав людини, збору гуманітарної допомоги.

Статті членів Комітету:

— «Принцип «know your client» як елемент захисту бізнесу та його впровадження», автор — Олександр Коваленко;

— «Форс-мажор у господарських відносинах під час військової агресії», автор — Сергій Лисенко;

— «Чи потрібно сплачувати орендну плату під час воєнного стану?», автор — Олександр Коваленко.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ МИТНОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB8.

17 лютого відбувся вебінар щодо підстав зупинення реєстрації податкової накладної / розрахунку коригування. Спікером виступила членкиня Ради Комітету **Ірина Нараєвська**, яка розповіла про основні причини зупинення реєстрації ПН/РК у ЄРПН і процедуру їх «розблокування». Крім того, доповідач поділялася практичними нюансами та типовими помилками, пов'язаними з підготовкою скарг на розблокування ПН/РК в ЄРПН.

22 лютого відбувся вебінар на тему «Особливості ведення таблиці даних платника податку». Під час заходу членкиня Ради Комітету **Ірина Нараєвська**

розповіла про випадки, коли необхідна таблиця даних платника податку, процедуру подання таблиць та особливості їх прийняття контролюючим органом.

12 квітня на сайті НААУ опубліковано статтю Голови Комітету **Якова Вороніна** щодо податкових стимулів в умовах воєнного стану: «З 24 лютого 2022 року на всій території України було введено воєнний стан внаслідок військової агресії Російської Федерації проти України. Введення воєнного стану призвело до змін у всіх сферах життя та торкнулося кожного з нас. Не залишилася осторонь і податкова система України, оскільки надзвичайно важливо, щоб керівництво держави забезпечило стабільне надходження податків до бюджетів з метою стабільного функціонування держави в умовах війни».

10 травня на сайті НААУ опубліковано статтю Голови Комітету **Якова Вороніна** щодо особливостей сплати податків та ЄСВ адвокатами під час воєнного стану: «Адвокатська діяльність — незалежна професійна діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту (п. 2 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»)».

КОМІТЕТ З ВІЙСЬКОВОГО ПРАВА

Голова Комітету **Марія Островська** очолила Центр координації волонтерської допомоги військовослужбовцям, який створений при НААУ.

Про створення Центру повідомила **Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова** під час онлайн-зустрічі «Волонтерського руху адвокатів Збройних Сил України» за участю представників Міністерства юстиції, Міністерства цифрової трансформації, адвокатів, представників громадських організацій. Координатором руху є **радник з юридичних питань Головнокомандувача ЗСУ Євгенія Рябека**.

НААУ під час цієї наради представили **Голова Комітету Марія Островська та Голова Комітету з питань незалежності правосуддя Олексій Малавацький**.

Детальніше в публікації на сайті НААУ: URL: cutt.ly/FHmalVu.

Комітет підготував дві пам'ятки з надання правничої допомоги військовим ЗСУ — для адвокатів та власне для військових.

Матеріали підготовлені в рамках волонтерського руху «Адвокати ЗСУ». Голова Комітету Марія Островська презентувала їх 29 квітня під час онлайн-зустрічі «Волонтерського руху адвокатів Збройних Сил України» за участю представників Міністерства юстиції, Міністерства цифрової трансформації, адвокатів, представників громадських організацій.

Перегляд пам'яток за посиланням: URL: cutt.ly/INmselS.

Голова Комітету Марія Островська провела вебінар для ГО «Юридична Сотня» з приводу *правильної кваліфікації дій на військовій службі та правничої допомоги військовослужбовцям у кримінальних справах*. Ішлося про особливості складу військових злочинів за ст. 402 (непокора), ст. 407 (самовільне залишення військової частини) та ст. 408 (дезертирство) Кримінального кодексу України, стратегію і тактику захисту.

Фахівці Юрсотні, які з 2014 року надають юридичні консультації військовослужбовцям і співпрацюють із Комітетом, отримали відповіді на практичні запитання, зокрема про ймовірність кримінального переслідування військовослужбовців територіальної оборони, неповернення зі шпиталю військовослужбовця з ознаками ПТСР, невиконання наказу про повернення з реабілітаційної відпустки через стан здоров'я, відокремлення військових злочинів від військових адміністративних правопорушень під час воєнного стану.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ БЕЗОПЛАТНОЇ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ

У квітні силами Комітету було здійснено моніторинг законодавства у сфері надання безоплатної правової допомоги. За результатами роботи до Міністерства юстиції України було направлено лист з відповідними напрацюваннями щодо необхідності внесення змін до законодавства.

Серед основних недоліків законодавства у сфері БВПД Комітет виділяє:

- несвоєчасність фінансування державою витрат на систему БВПД систематично викликає заборгованість перед адвокатами, які співпрацюють із регіональними та місцевими центрами з надання БВПД;
- безпідставні відмови керівників регіональних і місцевих центрів з надання БВПД в укладанні контрактів з адвокатами;
- відсутність обов'язку підозрюваного, обвинуваченого подати письмову заяву адвокату про відмову від нього, внаслідок чого адвокат не має можливості зафіксувати таку відмову та припинити надання БВПД;
- прогалини в методиці обчислення винагороди адвокатам, що надають БВПД, тощо.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ АЛЬТЕРНАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ СПОРІВ

У лютому Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB8.

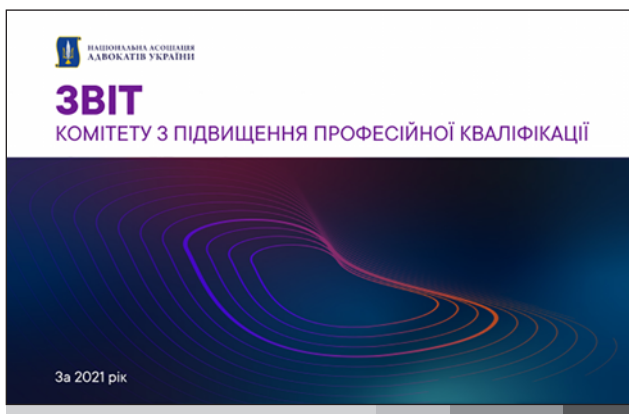

16 лютого відбулося засідання Комітету. Під час засідання було обговорено плани діяльності Комітету на 2021 рік, заплановано проведення заходів та вебінарів на базі ВША з метою поширення серед адвокатів інформації про всі альтернативні способи врегулювання спорів.

КОМІТЕТ З ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ

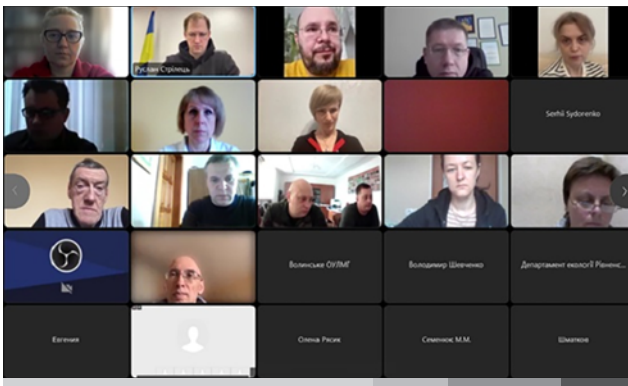
У лютому Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB8.

КОМІТЕТ З АГРАРНОГО, ЗЕМЕЛЬНОГО ТА ДОВКІЛЕВОГО ПРАВА

9 квітня членкиня Комітету **Софія Шутяк** взяла участь у круглому столі «Обговорення питань стосовно здійснення процедури оцінки впливу на довкілля під час воєнного стану», організованому Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України. Під час заходу визначили шляхи вирішення проблем здійснення процедури оцінки впливу на довкілля. Серед них:

1. Напрацювати критерії визначення надзвичайних ситуацій воєнного характеру та внести зміни до наказу МВС щодо затвердження критеріїв Класифікаційних ознак НС.

2. Завершити методики щодо оцінки наслідків надзвичайних ситуацій з урахуванням міжнародного досвіду. Детальніше за посиланням: URL: cutt.ly/DHmuiu9.

29 квітня за ініціативою Комітету відбувся вебінар «Відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища під час збройної агресії Росії проти України».

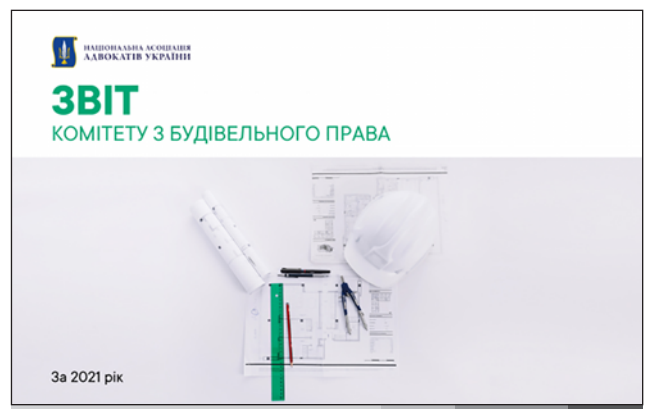

Під час заходу спікер **Софія Шутяк** зазначила, що питання охорони довкілля під час війни не відходять на другий план, а навпаки — стають ще актуальнішими. Важливо фіксувати всі порушення природоохоронного законодавства, зумовлені надзвичайними ситуаціями воєнного характеру.

КОМІТЕТ З БУДІВЕЛЬНОГО ПРАВА

У лютому Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB8.

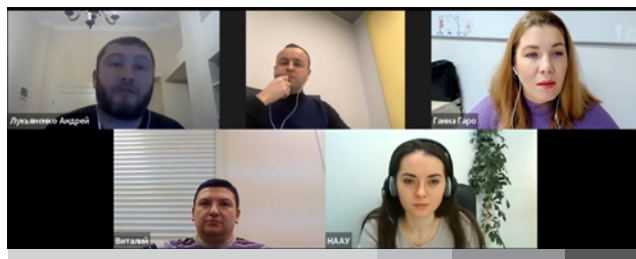

11 березня члени Комітету взяли участь у засіданні Комітету захисту прав людини, присвяченому організації роботи комітетів НААУ в напрямі напрацювання єдиного механізму обробки звернень від населення України щодо підготовки позовних заяв до РФ із метою відшкодування матеріальної шкоди, завданої у зв'язку з військовим вторгненням останньої на територію незалежної України.

У квітні заступник Голови Комітету **Олег Курчин** та члени Комітету **Ігор Андрєєв** та **Надія Гніздовська** долучилися до участі в Робочих групах Комітету ВРУ: 1) з розробки законодавчих актів, спрямованих на забезпечення просторового планування та комплексної відбудови населених пунктів і регіонів, 2) з розробки законодавчих актів з питань житлової політики, забезпечення громадян житлом, в тому числі тих, які втратили його внаслідок збройної агресії Російської Федерації.

КОМІТЕТ З ТРАНСПОРТНОГО ПРАВА

За період січень — лютий 2022 року відбулося 4 засідання Комітету. Кожне із засідань було присвячено обговоренню позиції Комітету щодо законопроектів за сферою діяльності останнього, що надходили для опрацювання до НААУ в цей період. Так, Комітет на початку року оперативно напрацював позиції щодо: проекту постанови «Про внесення змін до правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту», проекту Закону про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо посилення відповідальності за керування транспортним засобом обладнаним шинами з порушенням установлених законодавством вимог (реєстр. № 6462 від 24.12.2021), проекту Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо посилення відповідальності за втручання в діяльність залізничного транспорту (реєстр. № 6439 від 16.12.2021).

У квітні члени Комітету опрацювали законопроект «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану» (реєстр. № 7190 від 22.03.2022). За результатами опрацювання НААУ в цілому підтримує ідею внесення змін до законодавства щодо забезпечення ефективної та безперебійної роботи економіки держави в період війни через удосконалення норм податкового законодавства. Утім, вважає, що передусім необхідно забезпечити підтримку банківської сфери, а також звільнити від ПДВ та ввізного мита саме нові авто або авто не старше 2020 року випуску, з реальною забезпеченою можливістю придбати такі авто суб'єктами господарювання в кредит, лізинг або з відстрочкою платежу.

КОМІТЕТ З МЕДІА ТА РЕКЛАМНОГО ПРАВА

Комітет презентував звіт про діяльність у 2021 році.

Із повним звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/SAo9L8w.

КОМІТЕТ З ТРУДОВОГО ПРАВА

У лютому 2022 року Комітет презентував Дайджест судової практики щодо трудових спорів за IV квартал 2021 року.

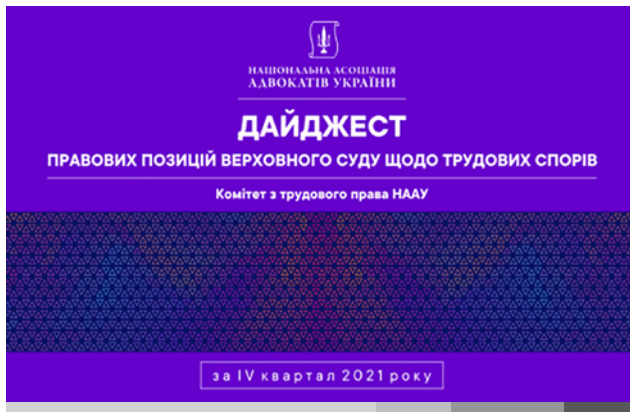
У Дайджесті відображені правові позиції Верховного Суду щодо питань:

- установлення трудових правовідносин та оформлення трудових відносин;
- припинення трудових договорів;
- стягнення заробітної плати;
- охорони праці;

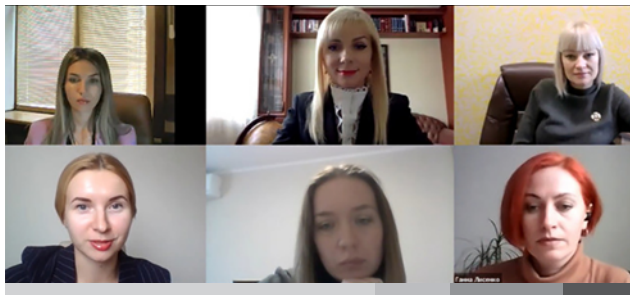

- врегулювання строків для звернення до суду;
- перевірок Держпраці;
- надання відпусток тощо.

Детальніше з напрацюваннями Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: inlnk.ru/9P4Xd8.

2 лютого в НААУ за ініціативою **Комітету з трудового права** відбувся **круглий стіл на тему: «Трудові права в умовах карантину: перша судова практика»**.

Під час заходу адвокати обговорили особливості захисту трудових прав в умовах карантинних обмежень, установлених з метою запобігання поширенню COVID-19, та триваючої кампанії вакцинації проти цього захворювання.

Деталі обговорення за посиланням: URL: cutt.ly/iApLZSW.

За **лютий — травень** члени Ради Комітету (Вікторія Поліщук, Катерина Цветкова, Алла Андрушко, Людмила Зверєва, Наталія Кайда, Ганна Лисенко, Ярослав Мельник, Наталія Матвійчук, Дмитро Навроцький, Дмитро Сіроха, Іван Яцкевич, Максим Панченко):

Новели оптимізації трудового законодавства під час воєнного стану: аналіз законопроектів № 7251, № 5371, № 5266

Лисенко Ганна Кайда Наталія Поліщук Вікторія

— провели понад 20 заходів, присвячених правам працівників та роботодавців в умовах воєнного стану у ВША НААУ. Серед них вебінари на теми: «Трудові відносини: ключові зміни законодавства на період воєнного стану», «Трудові відносини: ключові зміни законодавства на період воєнного стану» тощо;

— опублікували більше 30 статей на ресурсах ВША, AdvokatPost тощо, присвячених трудовим правам під час дії воєнного стану. Серед них: «Робота під час війни в Україні»: адвокати дізнавалися про зміни на ринку праці та особливості правового регулювання», «Трудові відносини в умовах воєнного стану»: адвокати вивчали нові правила на ринку праці, «Нові правила трудових відносин в умовах воєнного стану», «Право на працю в умовах воєнного стану» тощо.

Голова Комітету **Вікторія Поліщук** розповіла про права роботодавця і працівника/ці в нинішніх умовах у подкасті Радіо Суспільного «На час війни». Прослухати подкаст можна за посиланням: «На час війни».

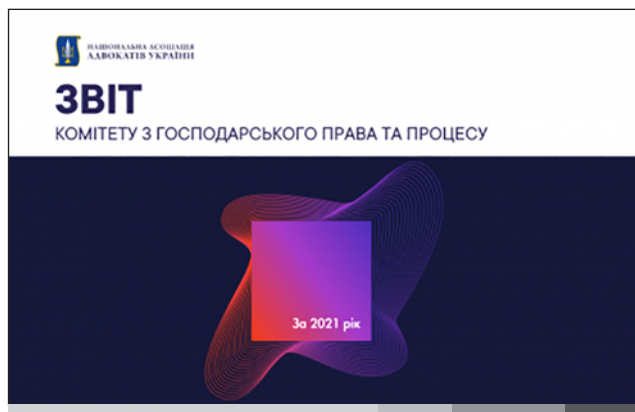

КОМІТЕТ З ГОСПОДАРСЬКОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

У січні Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB88.

КОМІТЕТ З АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ

Комітетом з адміністративного права та процесу спільно з Комітетом з господарського права та процесу, Комітетом з цивільного права та процесу підготовлено пропозиції та зауваження до проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо використання електронних адрес» (реєстр. № 3860-д).

МОЛОДІЖНИЙ КОМІТЕТ НААУ — UNBA NEXTGEN

Молодіжний комітет презентує звіт про діяльність за 2021 рік. Протягом минулого року за ініціативою UNBA NextGen було проведено 162 заходи, з них онлайн — 86, офлайн — 76.

Ознайомитися детальніше зі звітом UNBA NextGen можна за посиланням: URL: cutt.ly/OApKRMi.

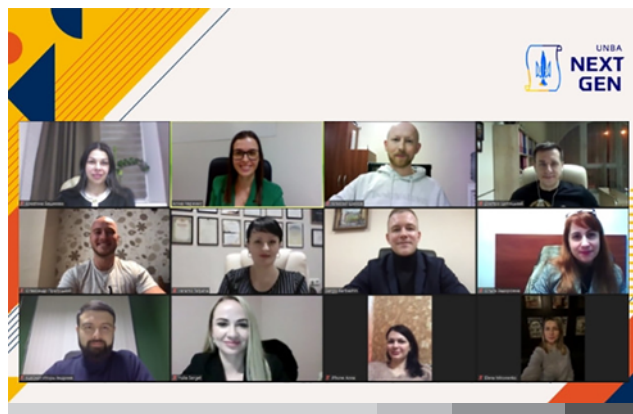
Крім того, про діяльність Комітету можна дізнатися на ресурсах НААУ, у тому числі соціальних мережах NextGen у Facebook, Instagram, Telegram та Youtube.

Голова НААУ, РАУ Лідія Ізовітова та Голова UNBA NextGen Сергій Барбашин провели робочу зустріч, на якій обговорили основні напрямки діяльності Молодіжного комітету НААУ у 2021 році та визначили пріоритетні завдання на 2022 рік.

Деталі зустрічі на сайті НААУ: URL: cutt.ly/eAp39K8.

9 лютого молодіжний комітет провів засідання оновленням складом Ради. Відповідно до розпорядження Голови НААУ, РАУ Лідії Ізовітової до персонального складу Ради 2022 увійшли: Голова Комітету **Сергій Барбашин** і його заступники **Жанна Грушко** та **Юлія Сергет**, члени Ради Комітету: **Олег Клим'юк, Олена Мироненко-Шульган, Алла Філатова, Олексій Шамов, Тетяна Веремій, Ігор Андрєєв, Ольга Задорожна, Дмитро Циплицький та Алевтина Башкєєва.**

На засіданні адвокати обговорювали та формували план діяльності на 2022 рік.

Детальніше про плани за посиланням: URL: cutt.ly/rApQdZn.

21 січня адвокати, представники NextGen Dnipro: Алевтина Башкеєва, Ілона Дитятковська, Анна Цуркан, Роман Ажмяков, Олена Карпенко, Анна Янковська, Інна Павленко, Олександра Владимірова, Євген Швидкий, Леся Яблокова, Олена Левчук, Анна Ілющенко, Юлія Горобець, Сергій Крохмаль, на чолі з Головою UNBA NextGen Сергієм Барбашиним **відвідали пізнавальну екскурсію в найбільшому в Україні культурно-релігійному бізнес-центрі «Менора»!** Після ділилися враженнями та цікавими історіями з життя в затишній кав'ярні!

Регіональне представництво UNBA NextGen у Сумській області на чолі із Головою Ради адвокатів регіону Олександром Ковальовою провели **презентацію молодіжного комітету**. Під час заходу адвокати регіону отримали змістовну інформацію про комітет та його діяльність.

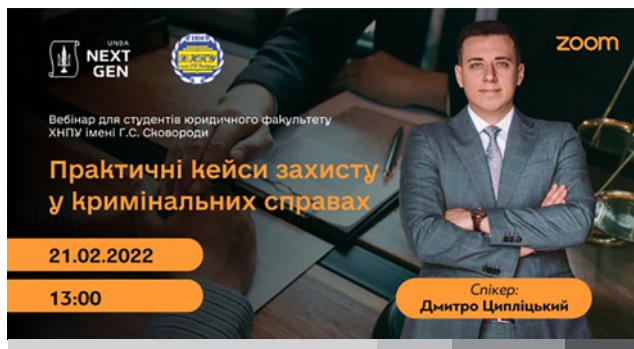
12 лютого актив регіонального представництва у Дніпропетровській області провів **спортивно-розважальний пізнавальний захід «Б&Ф»**.

У межах напряму *«in networking (each other) we trust»*, метою якого є згуртування молодих адвокатів, взяли участь Алевтина Башкеєва, Анна Цуркан, Роман Ажмяков, Олена Карпенко, Інна Павленко, Катерина Ткаченко, Олександра Владимірова, Анна Янковська, Анна Ілющенко.

Під час заходу адвокати продуктивно потренувалися, опанували основи боксу, весело провели час.

Член Ради Комітету та регіональний представник у Харківській області Дмитро Циплицький провів заходи для студентів харківських ЗВО: 18 лютого зустріч на тему «Особливості комунікації адвоката з клієнтом. Від укладення договору до одержання гонорару» та 21 лютого вебінар «Практичні кейси захисту у кримінальних справах».

18 лютого актив регіонального представництва в Одеській області взяв участь у **VII турнірі з боулінгу**, організованому Радою адвокатів Одеської області серед адвокатів і юристів.

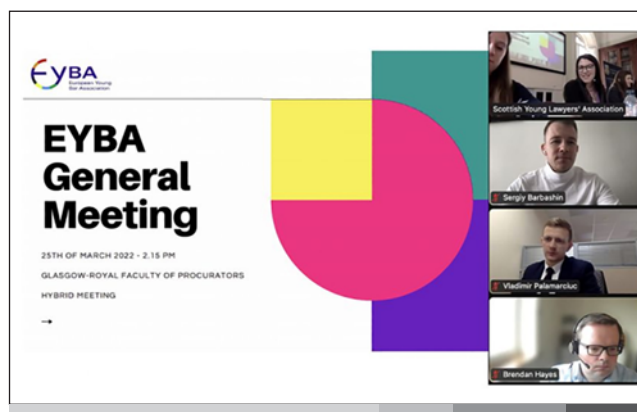
Під час участі в заході команда долучилася до збору коштів для КНП «Міська дитяча лікарня № 2» у місті Одеса.

Молодіжний комітет Національної асоціації адвокатів України надає підтримку адвокатам похилого віку.

Ми постійно на зв'язку з представниками Рад адвокатів регіонів та регіональними представниками. Формуємо перелік адвокатів, яким необхідна допомога, та волонтерів, які готові долучитися до роботи.

Ми запрошуємо колег до нас долучитися та будемо вдячні за будь-яку інформацію про колег, які потребують допомоги. **Просимо з нами зв'язуватися за такими контактами:** Аліна Черемис, a.cheremys@unba.org.ua.

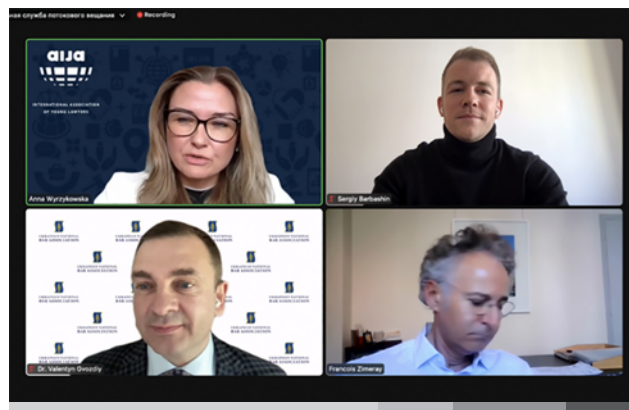
25 березня Сергей Барбашин як Голова Молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen та виконавчий директор Європейської асоціації молодих юристів (EYBA) взяв участь у засіданні загальних зборів EYBA, які відбулися у Glasgow.

Під час заходу колеги з Європи обговорювали також питання війни в Україні. Вони висловили свою солідарність з українським народом щодо жорстокої агресії Російської Федерації. Крім того, порушили питання фінансової допомоги українським адвокатам, які постраждали внаслідок воєнних дій. Це питання наразі розглядається Асоціацією, про результати ми повідомимо.

Нагадуємо, що в НААУ створена **Опікунська Рада** для розподілу благодійної допомоги адвокатам та їхнім сім'ям, постраждалим унаслідок воєнних дій в Україні. Детальніше про діяльність Ради за посиланням: URL: cutt.ly/9DzvnVd.

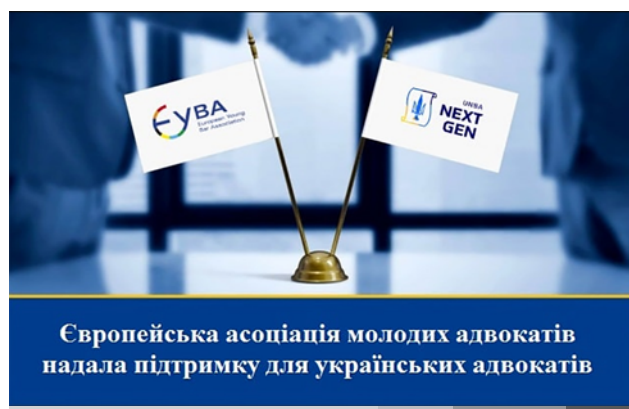
Заступник Голови НААУ, РАУ Валентин Гвоздій та Голова UNBA NextGen Сергій Барбашин взяли участь у міжнародному заході з верховенства права Rule of Law, Webathon.

На панельній дискусії Attacks to the Rule of Law in Central and Eastern Europe представники НААУ розповіли про верховенство права в Україні під час воєнного стану — огляд кримінального процесу. Зокрема, звернули увагу на умови введення воєнного стану, роботу судів під час війни та питання територіальної підсудності, зміни до Кримінального кодексу України. Детальніше про захід на сайті НААУ: URL: cutt.ly/INpZ5Uh.

Європейська асоціація молодих адвокатів надала підтримку для українських адвокатів.

Представники Європейської асоціації молодих адвокатів (EYBA) з перших днів військової агресії Російської Федерації підтримують Україну та українських адвокатів.

У травні Благодійний фонд допомоги адвокатам НААУ отримав 2000 євро від Європейської асоціації для адвокатів, які постраждали внаслідок війни.

НААУ, а також UNBA NextGen висловлюють подяку європейським колегам за підтримку!

Молодіжний комітет розпочав проведення вебінарів на актуальні теми та проблеми в період воєнного стану. Представниками проведено заходи на такі теми:

- «Бізнес і держава у воєнний час: нові тенденції, підтримка, можливості для переміщення бізнесу, репарації та контрибуції з боку держави-агресора»;
- «Актуальні питання мобілізації під час війни»;
- курс «ЕТИКА ЮРИДИЧНОГО ПИСЬМА 1.0 або LEGAL WRITING у відносинах адвоката з судом та іншими учасниками судового провадження» (спільно з Радою адвокатів Черкаської області).

А також заплановано на такі, як-от:

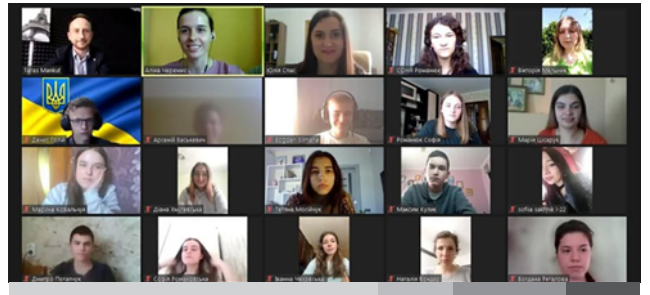
- «Правила перетинання кордону громадянами України під час воєнного стану»;
- «Правове регулювання та наслідки прогулу в умовах воєнного стану»;
- «Юридичний бізнес у воєнний час»;
- «Актуальні питання мобілізації під час війни 2.0»;
- «Створення благодійної організації під час воєнного стану»;
- захід з психологом щодо емоційного вигорання та відновлення внутрішнього стану під час воєнного стану.

Крім того, UNBA NextGen спільно з Радами адвокатів регіонів та комітетами НААУ проводить акредитовані вебінари. Відеозаписи всіх заходів можна переглянути на Youtube-каналі Комітету: URL: cutt.ly/2HmToEc. Про заплановані заходи ви зможете дізнатися в соціальних мережах NextGen.

5 травня відбулась онлайн-зустріч регіонального представництва у Волинській області зі студентами Фахового коледжу технологій, бізнесу та права ВНУ ім. Лесі Українки.

У межах зустрічі студенти дізнались багато цікавої інформації про адвокатуру України, а також про діяльність молодіжного комітету НААУ. Студенти дізнались, що робота адвоката — це не лише судові засідання, слідчі дії та важка щоденна праця, а й цікаві комунікації, постійний розвиток, самовдосконалення та обмін досві-

дом. Цю тему розкрив регіональний представник UNBA NextGen у Волинській області, адвокат **Тарас Манькут**.

Другий блок зустрічі стосувався висвітлення теми «Репарації та контрибуції з боку держави-агресора». Студенти дізнались, що таке контрибуції та репарації і яким чином Україна отримає відшкодування за завдані збитки внаслідок війни з російською федерацією, а також поринули в історичний екскурс про те, як Німеччина після Другої світової війни протягом 90 років виплачувала репарації країнам-переможцям. Ці питання висвітлювала регіональний представник UNBA NextGen у Волинській області, адвокат **Юлія Спас**.

КОМІТЕТ З ГУМАНІТАРНИХ ПИТАНЬ І ТВОРЧИХ ІНІЦІАТИВ

У січні 2022 року Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: inlnk.ru/84P0v2.

16 лютого відбулося засідання Комітету, під час якого було сплановано діяльність Комітету у 2022 році. Серед планів Комітету проведення вже традиційних поетичних конкурсів серед адвокатів, творчих вечорів та виставок картин адвокатів-художників.

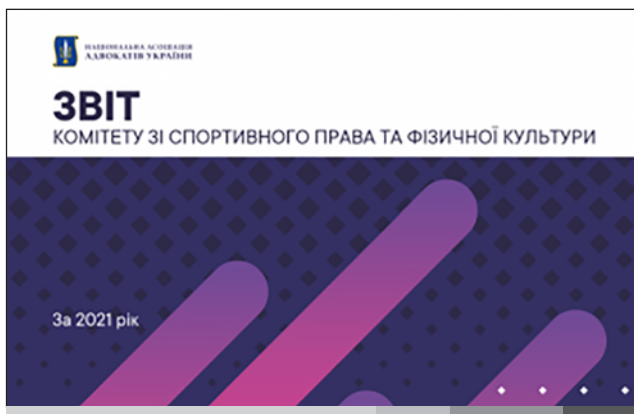

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА СПОРТУ

У січні Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/JHmgfZe.

27 січня відбулося засідання Комітету. Голова Комітету Тарас Ламах привітав усіх членів з початком року та ознайомив із планом заходів на рік.

Серед них:

- Всеукраїнський щорічний турнір з бильярду, присвячений пам'яті Юрія Грабовського;
- Всеукраїнський щорічний турнір зі стендової стрільби;
- Марафон (забір) work.ua;
- Всеукраїнський щорічний турнір з кульової стрільби;
- Шостий ювілейний Національний турнір з футболу серед адвокатів «Кубок UNBA 2021»;
- Круглий стіл «Проблеми спортивного права»;
- Круглий стіл «Запровадження самоврядування в охороні здоров'я: Досвід адвокатури»;
- Марафон (забір) Wizz air;
- Вебінар на тему «Правовий захист діяльності спортсменів олімпійського рівня».

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПРИВАТИЗАЦІЇ

У січні Комітет презентував звіт за 2021 рік.

Детальніше зі звітом Комітету можна ознайомитися за посиланням: URL: cutt.ly/bApNnB1.

У квітні Голова Комітету **Олександр Задорожній** долучився до складу робочої групи з розробки законодавчих актів, спрямованих на забезпечення просторового планування та комплексної відбудови населених пунктів і регіонів Комітету ВРУ з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

КОМІТЕТ З ВИБОРЧОГО ПРАВА

18 лютого члени Комітету долучилися до публічного обговорення проекту Закону України «Про місцевий референдум». Організатором заходу виступив Комітет ВРУ з питань організації державної влади,

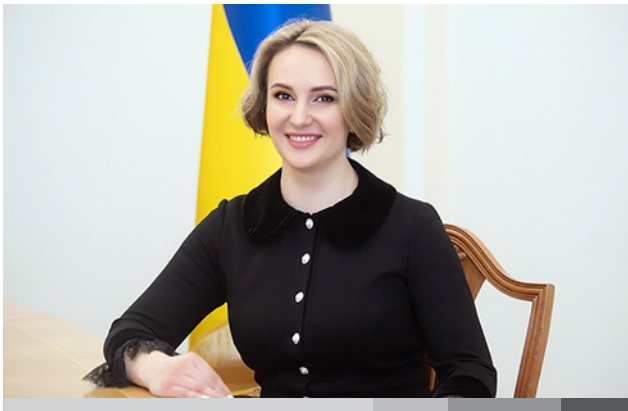

місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування. Метою проєкту Закону є врегулювання в єдиному акті питань, пов'язаних із підготовкою та проведенням місцевих референдумів: предметів місцевих референдумів та обмежень щодо їх проведення, реєстрації ініціативної групи, створення комісій з референдуму, агітації та її фінансування, складання списків виборців, надання доступу до засобів масової інформації, а також голосування, підрахунку голосів і визначення результату та скарг і апеляцій.

Голова Комітету Алла Басалаєва дала інтерв'ю для інтернет-видання «Закон і Бізнес».

«Сучасні алгоритми виборчого процесу викликають у громадян недовіру та політичну апатію».

Під час проведення виборів впливає назовні чимало прогалин у відповідних процедурах. Про довгий і тернистий шлях вітчизняного законодавства «ЗіБ» поспілкувався з головою Комітету з виборчого права Національної асоціації адвокатів України Аллою Басалаєвою.

Статтю опубліковано на сайті ЗіБ та на сайті НААУ.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ РІШЕНЬ

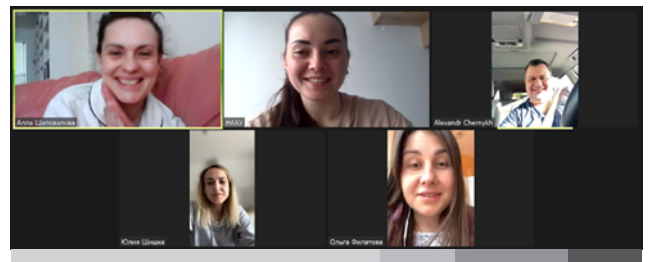
3 лютого члени Комітету взяли участь у круглому столі «Актуальні проблеми у сфері контролю за діяльністю приватних виконавців». Захід був організований EU Project Pravo-Justice.

Захід відбувся у форматі двох сесій.

Перша сесія була присвячена питанню контролю за діяльністю приватних виконавців. Друга сесія стосувалася підстав дисциплінарної відповідальності приватних виконавців.

26 квітня в НААУ відбулося засідання Комітету. Приводом став зареєстрований Верховною Радою України проєкт Закону «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності з примусового виконання судових рішень у період дії воєнного стану» (реєстр. № 7317 від 26.04.2022).

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

За період січень — травень 2022 року члени Комітету надали свою правову позицію щодо законопроектів: про внесення змін до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» щодо забезпечення прозорості місцевого самоврядування (реєстр. № 6401 від 07.12.2021), про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення кола посадових осіб місцевого самоврядування (реєстр. № 6505 від 05.01.2022), проєкту Закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» (реєстр. № 6405 від 05.01.2022), проєкту Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розмежування функцій органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту прав дітей у зв'язку з утворенням Державної служби України у справах дітей» (реєстр. № 7087 від 22.02.2022).

У квітні Голова Комітету **Віра Козіна** та членкиня Комітету **Світлана Щелкунова-Гончарська** були залучені до складу робочої групи з розробки законодавчих актів, спрямованих на забезпечення просторового планування та комплексної відбудови населених пунктів і регіонів Комітету ВРУ з питань організації

державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування.

КОМІТЕТ З МІГРАЦІЙНОГО ПРАВА, ГРОМАДЯНСТВА, ЗАХИСТУ ВІД ВИДВОРЕННЯ ТА ЕКСТРАДИЦІЇ

У лютому 2022 року в НААУ з метою налагодження єдиної практики і правозастосовних підходів у результаті взаємодії з ДМС України, Держприкордонслужбою, СБУ, Бюро Інтерполу, Офісом Генпрокурора України, правоохоронними органами, враховуючи наявну судову практику, що сприятиме захисту прав людини у міграційній галузі було створено Комітет з міграційного права, громадянства, захисту від видворення та екстрадиції. У межах діяльності Комітету передбачена взаємодія між НААУ, іноземними адвокатами та міжнародними організаціями, зокрема Міжнародною організацією міграції, ЮНІСЕФ тощо.

Крім того, Комітет сформовано для роботи над впровадженням обов'язкового страхування від порушень та посягань з боку органів державної влади в Україні, а також для взаємодії з профільним Комітетом Верховної Ради України та страховими компаніями для ініціювання змін у законодавстві в цьому напрямку.

Головою Комітету став адвокат Дмитро Коваленко — фахівець із багаторічним досвідом із надання юридичних послуг у галузі міграційного права в Україні. Із 2007 року займається адвокатською практикою. Паралельно з напрацюваннями у здійсненні захисту прав громадян у галузі міграційного права він є спеціалістом з представництва інтересів у судах, зокрема, щодо оскарження рішень про видворення, відмову в оформленні дозволу на іммі-

грацію або скасування дозволу на імміграцію, про скасування громадянства України, про екстрадицію з території України тощо.

КОМІТЕТ З ПИТАНЬ НЕЗАЛЕЖНОСТІ ПРАВОСУДДЯ ТА СУДОВОЇ ВЛАДИ

У лютому розпорядженням голови НААУ, РАУ було створено новий дорадчий колегіальний орган — Комітет з питань незалежності правосуддя та судової влади.

Очільником нового Комітету став ексзаступник голови Вищої ради правосуддя Олексій Малавацький. Його заступником став ексчлен ВРП Павло Гречківський.

На Комітет відповідно до розпорядження покладено завдання здійснювати аналітику поточного стану судочинства та судоустрою; узагальнення правозастосовної практики у сфері судочинства, судоустрою та незалежності судової влади. Комітет може проводити тематичні публічні заходи, розробляти навчальні програми для підвищення кваліфікації адвокатів щодо практичних аспектів роботи органів судового врядування та самоврядування. Комітет уповноважений представляти свої напрацювання в комунікації з органами влади та суб'єктами законодавчої ініціативи.

СПІВПРАЦЯ КОМІТЕТІВ

6 травня відбувся спільний захід регіонального представництва молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen у Хмельницькій області та Комітету з питань взаємодії з громадянським суспільством на тему «Побудова ефективної взаємодії, формування стратегій та робота з доказами в кримінальному процесі».

в період воєнного стану (з урахуванням актуальної судової практики та змін до КПК)».

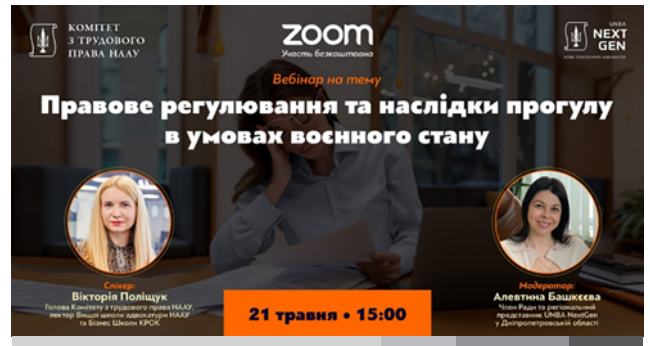

Акредитований вебінар відбувся за підтримки Ради адвокатів Хмельницької області.

Спікером заходу виступила **Людмила Гриценко** — адвокат, медіатор, регіональний представник UNBA NextGen у Черкаській області, член Ради Комітету з сімейного права НААУ. А модерували вебінар Голова Комітету з питань взаємодії з громадянським суспільством **Віталій Місяць** і член Ради та регіональний представник UNBA NextGen у Хмельницькій області **Ольга Задорожна**.

Перегляд запису заходу за посиланням: URL: cutt.ly/GHPrTXpr.

21 травня НААУ за ініціативою **Молодіжного комітету — UNBA NextGen та Комітету з трудового права НААУ** провела вебінар на тему «Правове регулювання та наслідки прогулу в умовах воєнного стану». Під час заходу було розглянуто питання щодо прогулу як підстави звільнення, правові тонкощі регулювання прогулу в умовах воєнного стану та проблему звільнення державних службовців за прогул.

Спікером виступила Голова Комітету з трудового права НААУ, адвокат, медіатор, лектор Вищої школи адвокатури НААУ та Бізнес Школи КРОК **Вікторія Поліщук**. Модерувала — член Ради та регіональний представник UNBA NextGen у Дніпропетровській області **Алевтина Башкеєва**.

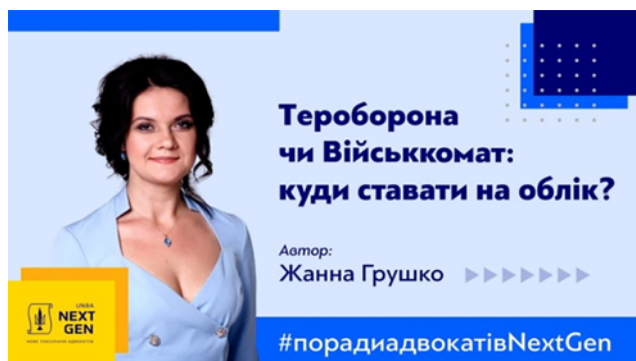
ПОРАДИ АДВОКАТІВ NEXTGEN

Молодіжний комітет НААУ запустив рубрику #порадиадвокатівNextGen.

Якщо ви бажаєте поділитися з колегами корисними й актуальними матеріалами та публікаціями (трудові, міграційні, військові, гуманітарні питання тощо), ми будемо раді розмістити їх на ресурсах молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen.

Ми за достовірну та чинну інформацію, тому просимо надсилати матеріали в такому форматі на електронну адресу: a.cheremys@unba.org.ua.

Разом ми сила!

Одне з актуальних запитань, що лунає сьогодні з вуст українців.

Одразу відповім, що несення служби в територіальній обороні (ТрО) НЕ звільняє від військового обов'язку. І з цим пропону розібратися далі.

Порядок несення служби в ТрО визначено законами України «Про оборону України» та «Про основи національного спротиву».

Так ось, ще до оголошення загальної мобілізації, з 24 лютого 2022 року, в Україні розпочався особливий період із введення воєнного стану на всій території, який охоплюватиме час мобілізації, воєнний час і частково відбудовний період після закінчення воєнних дій (ч. 1 ст. 1 Закону України «Про оборону України»).

Під час дії цього періоду організовується і здійснюється ТрО, яка складається з:

- військової оборони (військових частин Сил ТрО ЗСУ);
- цивільної (державних органів та органів місцевого самоврядування);
- військово-цивільної (до якої і входять добровольчі формування територіальних громад (ТГ) — правильна законодавча назва) згідно зі ст. 4 Закону України «Про основи національного спротиву».

Проте відповідно до п. 6 Положення про добровольчі формування ТГ, що затверджене постановою КМУ від 29.12.2021 № 1449, членство в добровольчому формуванні не звільняє від обов'язку проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

До того ж п. 7 цього Положення визначено, що під час мобілізації добровольці ТрО, які придатні до військової служби у воєнний час та мають військово-облікову спеціальність, за потреби призиваються для комплектування військових частин Сил ТрО ЗСУ.

Що ж паралельно відбувається у військкоматах?

Указом Президента України № 69/2022, який 03.03.2022 затверджено Верховною Радою України, оголошено загальну мобілізацію.

Це означає, що протягом наступних 90 днів (тобто хвилями, а не в один день) здійснюватиметься призов військовозобов'язаних, резервістів для забезпечення потреб ЗСУ, Нацгвардії, СБУ, Державної прикордонної служби України та інших військових формувань згідно з мобілізаційними планами. Списки таких осіб у військкоматах є. А ось інформація про те, чи задіяні вони в ТрО чи ні, — відсутня.

Пам'ятаємо, що частина з них уже є членами добровольчих формувань ТГ.

Тому чи потрібно їм додатково звертатися у військкомат?

Так, з метою інформування про членство у ТрО шляхом надання Витягу з наказу. У такому випадку призиватимуть наступного у списку, про кого такі відомості відсутні. Якщо ж ви отримаєте повістку до того, як повідомите про членство у ТрО, то останнє припиняється.

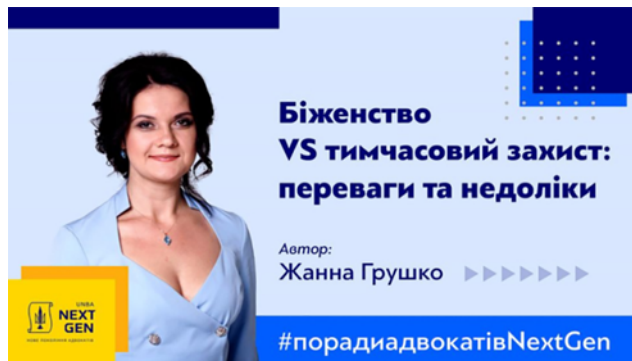

Що робити тим, кого у ТрО не включили через переповнення кількісного складу, а поставили в резерв? Звертатися до військкомату, у якому ви перебуваєте на обліку, за викликом (по телефону), не очікуючи повістки, що визначено ч. 1 ст. 22 Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Що робити тим, у кого тимчасово змінилося місце проживання під час мобілізації? Згідно з ч. 6 ст. 22 вищезазначеного Закону зміна місця проживання **заборонена**. Із метою недопущення настання кримінальної відповідальності ви маєте прибути до військкомату за новим місцем проживання протягом 7 (календарних) днів.

Якщо до вас не додзвоняться і повістку не вручать, то що тоді? В особливий період усі підприємства, установи, організації, у яких ви працюєте/перебуваєте/проживаєте, фіксують ваші дані та передають їх до військових адміністрацій, що має наслідком ваш призов так чи інакше.

Черговість і обсяги призову визначаються Генштабом ЗСУ. Вони вже визначені, однак у загальному доствупі вони відсутні з метою збереження таємної інформації у сфері оборони.

Біженство і тимчасовий захист (ТЗ) мають різну правову природу, тобто це різні статуси.

Директива Європейського Союзу (ЄС) про ТЗ прийнята ще у 2001 році після війни на Балканах, проте її ввели в дію лише 04.03.2022 після початку російської агресії проти України.

Порядок отримання ТЗ однаковий на території країн ЄС, крім Данії, а отримання статусу біженця в кожній країні може відрізнятися.

ТЗ надається автоматично при перетині кордону країн ЄС. Тому без обмежень можна рухатись по різних країнах. А на отримання статусу біженця слід подавати окремо документи. Розгляд про надання цього статусу може тривати до 3 місяців, протягом яких ви не зможете переїхати до іншої країни та будете без документів.

При цьому за умови покращення ситуації в Україні ТЗ можна скасувати достроково та без обмежень повернутися в Україну.

ТЗ видається на 1 рік, може бути продовжений до 3 років, строки біженства такі ж самі.

При ТЗ українці зможуть:

- отримати посвідку на проживання;
- мати доступ до дошкільної, шкільної та вищої освіти.

Якщо тимчасово переміщені українці мають намір записати дітей до садочків і до школи, то їм необхідно взяти дозвіл в органах місцевого самоврядування того міста, де розташовані заклади освіти;

- мати доступ до ринку праці.

Зі свого боку, біженство обмежує доступ до окремих видів робіт. Доступ до ринку праці також включає можливість здійснення підприємницької діяльності, підвищення кваліфікації та отримання нової професії.

ТЗ поширюється на таких осіб:

- громадяни України, які проживали на території України станом на 24.02.2022 та які вимушені були залишити свою країну внаслідок війни;
- особи, які мали в Україні політичне сховище;
- неповнолітні діти вищезазначених осіб та члени їхніх сімей;
- громадяни третіх країн, що мали посвідку на тимчасове проживання в Україні (іноземні студенти, біженці тощо).

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що статус біженця та ТЗ за соціальним пакетом допомоги фактично однаковий, однак ТЗ надає можливість без будь-яких обмежень повернутися в Україну.

Станом на 12.03.2022 перетин кордону з країнами ЄС спрощений (без закордонних паспортів дорослих і дітей, без нотаріальної згоди одного з батьків на перетин кордону тощо). Проте ці правила мають обмежувати, тому триматимемо вас у курсі.

Порядок надання відпусток визначено у главі V Кодексу законів про працю України та у ст. 25 і 26 Закону України «Про відпустки».

Надання відпусток, передбачених ст. 25 зазначеного Закону, здійснюється роботодавцем в обов'язковому порядку за ініціативою працівника, а надання відпусток, передбачених ст. 26 цього Закону, здійснюється за згодою сторін.

У випадках, передбачених ст. 25 Закону, за заявою працівника відпустка без збереження заробітної плати надається в обов'язковому порядку.

Якщо говорити про згоду сторін, то за сімейними обставинами та з інших причин працівнику може надаватися відпустка без збереження заробітної плати на строк, обумовлений угодою між працівником та власником або уповноваженим ним органом, але не більше 15 календарних днів на рік.

Разом із тим в Україні до 31.03.2021 тривав карантин, який було встановлено КМУ. Тож строк перебування у відпустці без збереження заробітної плати на період карантину не включається в загальний строк, встановлений частиною першою цієї статті. Це означає, що можна скористатися кількістю днів за власний рахунок у межах карантину, а також отримати потім відпустку без збереження заробітної плати на строк, про який домовляється працівник та власник.

Єдине — варто підкреслити, що забороняється примушувати працівників до взяття відпустки за власний рахунок. Відпустка за власний рахунок — це право працівника, а не обов'язок.

У разі порушення законодавства про працю громадяни мають право звернутися зі скаргою до профспілки, Державної служби України з питань праці, із позовом до суду.

Крім того, як рекомендує Державна служба України з питань праці, якщо примус приймає крайні форми: загрози життю і здоров'ю, репутації або власності, слід негайно повідомляти на номер скороченого екстреного виклику «102» до оператора Call-центру Національної поліції. Відповідальність за примус до написання заяви про надання відпустки без збереження заробітної плати може бути не тільки дисциплінарною і адміністративною, а й кримінальною.

Державна податкова служба України, у зв'язку із запровадженням воєнного стану в Україні, з огляду на військову агресію РФ проти України, інформує про такий **порядок дій у зв'язку з неможливістю своєчасного виконання податкових обов'язків**, передбачених Податковим кодексом України (ПК).

Торгово-промисловою палатою України (ТПП) повідомлено про засвідчення факту настання форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) з 24 лютого 2022 року.

Платники податків відповідно до п.п. 112.8.9 п. 112.8 ст. 112 ПК **звільняються від фінансової відповідальності за вчинення податкових правопорушень та порушення іншого законодавства**, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, у зв'язку із настанням форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили), засвідчених ТПП.

У випадку відсутності можливості у платника податків своєчасно виконати свій податковий обов'язок, зокрема, щодо дотримання строків сплати податків та зборів, подання звітності, реєстрації податкових накладних в Єдиному реєстрі податкових накладних, акцизних накладних в Єдиному реєстрі акцизних накладних (ЄРАН), розрахунку коригування у відповідному Реєстрі, подання електронних документів,

що містять дані про фактичні залишки пального та обсяг обігу пального або спирту етилового тощо, платники податків звільняються від відповідальності.

Разом із тим такі обов'язки мають бути виконані платниками податків одразу після припинення дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили).

Також слід зазначити, що в період дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) податкові перевірки не розпочинаються, а розпочаті перевірки зупиняються.

Протягом дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) штрафні санкції за порушення законодавства з питань РПО не застосовуються.

Щодо реєстрації акцизних накладних в ЄРАН.

На період дії форс-мажорних обставин (обставин непереборної сили) дозволяється переміщення пального або спирту етилового транспортними засобами за наявності товарно-транспортної накладної та паперового примірника акцизної накладної.

Кодекс законів про працю (ст. 119) передбачає, що на час виконання державних або громадських обов'язків, якщо вони можуть здійснюватися в робочий час, працівникам гарантується збереження місця роботи, посади і середнього заробітку.

Аналогічна гарантія надається особам, призваним під час мобілізації, на особливий період, залученим за контрактом тощо відповідно до законів України «Про військовий обов'язок і військову службу» та «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію». Особливим періодом є період, що настає з моменту оголошення рішення про мобілізацію або введення воєнного стану.

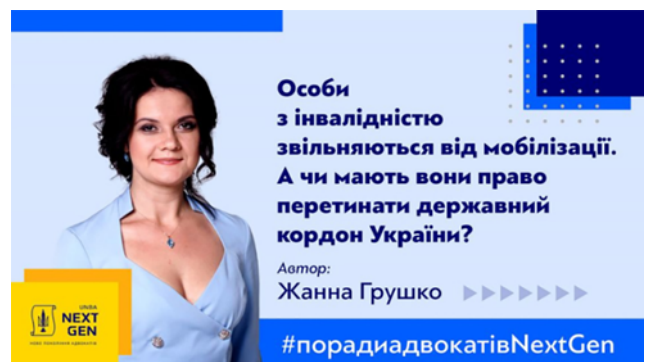
Відповідно до ч. 2 ст. 24 Закону України «Про основи національного спротиву» на членів добровольчих формувань територіальних громад під час їх участі

у заходах підготовки добровольчих формувань територіальних громад, а також виконання ними завдань територіальної оборони поширюються гарантії соціального і правового захисту, передбачені Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Заробітна плата мобілізованим працівникам та членам тероборони виплачується в тому ж порядку, що і до мобілізації (вступу до тероборони).

Оформлення на рівні підприємства відбувається наказом про увільнення працівника від роботи зі збереженням робочого місця роботи, посади та середнього заробітку у зв'язку із призовом на військову службу / вступом до підрозділу тероборони (на підставі повістки, копії наказу про зарахування до особового складу, контракту добровольця територіальної оборони тощо).

Таким чином, щодо працівників, мобілізованих до лав ЗСУ та долучених до територіальної оборони, на роботодавця законом **покладений обов'язок збереження за ними робочого місця та виплати їм середньої заробітної плати**, незважаючи на те, що такі працівники не виконують (повністю або частково) своїх трудових обов'язків, а робота самого підприємства може бути зупинена через воєнні дії.

Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо звільнення від військової служби осіб з інвалідністю та осіб, які доглядають за особами з інвалідністю і хворими дітьми» від 15.03.2022 № 2122 розширили перелік осіб з інвалідністю, які звільняються від військової служби. Зокрема, до цих осіб належать особи з інвалідністю всіх груп, тобто I, II і III. Однак чи мають вони право перетнути державний кордон України?

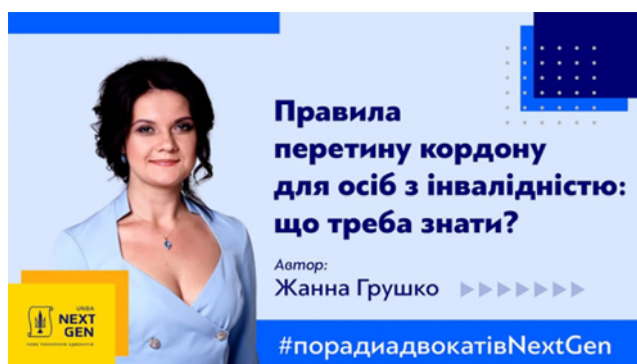
Зовсім ні.

Адже порядок перетину визначається Правилами перетинання державного кордону України, затвердженими постановою КМУ від 27.01.1995 № 57 (зі змінами від 12.03.2022).

Згідно з п. 2-1 зазначених Правил **право перетинання під час воєнного стану мають особи з інвалідністю I і II груп.**

Це означає, що **особи з III групою інвалідності не мають права перетинання кордону**, хоча і звільняються від мобілізації.

При цьому пам'ятаємо, що майже всі категорії осіб, які звільняються від мобілізації, мають право за власним бажанням ставати на військовий облік.

Спрощений порядок перетину кордону особами з інвалідністю та їх супроводжуючими затверджено постановою КМУ від 12.03.2022 № 264.

Згідно з її приписами право на перетинання державного кордону України мають:

— особи, які у встановленому законом порядку отримали інвалідність I чи II групи незалежно від віку і статі.

ВАЖЛИВО! Особи з інвалідністю III групи такого права не мають, у них є право на відстрочку від мобілізації на строк до 6 місяців.

Які документи підтверджують інвалідність:

- посвідчення особи з інвалідністю I або II групи;
- довідка до акта огляду МСЕК (форма № 157-1/о);
- пенсійне посвідчення, посвідчення, що підтверджує призначення соціальної допомоги як особі з інвалідністю з дитинства / дитині з інвалідністю / особі, яка не має права на пенсію тощо, у яких зазначено групу та причину інвалідності;

— довідка для отримання пільг особами з інвалідністю, які не мають права на пенсію.

Звідси випливає, що перелік підтвердних документів досить розширений і вичерпний, тобто підтвердження статусу інвалідності будь-якими іншими документами *неможливе*.

Тепер розберемо питання щодо супроводжуючих осіб.

По-перше, супроводжуючі особи можуть перетнути кордон лише з:

- особами з інвалідністю II групи, які потребують стороннього догляду;
- особами з інвалідністю I групи.

По-друге, супроводжуючих може бути лише один (не два, не три...).

По-третє, ним може бути:

- член сім'ї першого ступеня спорідненості (за наявності документів, що підтверджують родинні зв'язки), який досяг 18 років. До них належать: один з батьків, один з подружжя, повнолітня дитина.

Підтвердними документами є: свідоцтво про народження, про укладення шлюбу;

- повнолітні опікун, піклувальник чи інша особа, яка здійснює догляд за такою людиною й отримує державні виплати за це. Ці особи повинні мати або посвідчення, або довідку про отримання відповідної виплати за догляд.

Звернемо увагу, що до супроводжуючих осіб з інвалідністю, які проживають у закладах догляду, крім вищеперелічених осіб, належать ще й:

- працівники цього закладу, уповноважені наказом про виїзд осіб з інвалідністю за межі України директора цього закладу з розрахунку 1 особа на 50 осіб з інвалідністю.

Також розширений перелік супроводжуючих дітей з інвалідністю, адже, крім вищеперелічених осіб, до них належать:

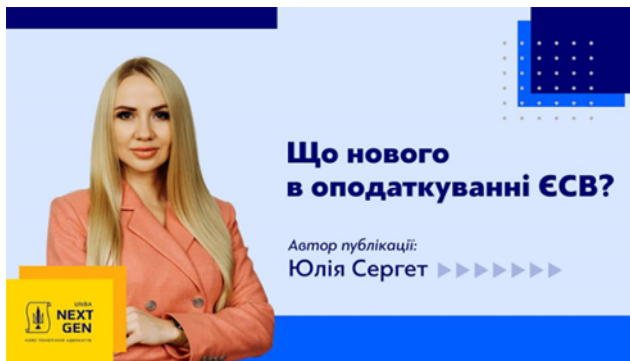
- повнолітні прийомні батьки;
- повнолітні батьки-вихователі.

За наявності в них:

- посвідчення/довідки (видається органами соцзахисту) про отримання соціальної допомоги дітям з інвалідністю;
- або індивідуальної програми реабілітації (видається ЛКК лікувально-профілактичного закладу);
- або медичного висновку про дитину з інвалідністю до 18 років.

Бережіть себе, адже перемога не за горами!

ЄСВ ДЛЯ ФОП І САМОЗАЙНЯТИХ ОСІБ

Із 01.03.2022 до припинення/скасування воєнного стану та протягом **12 місяців** після такого припинення/скасування ФОП (у т. ч. ФОП на єдиному податку), а також особи, які провадять незалежну професійну діяльність, можуть не сплачувати ЄСВ за себе.

Однак варто зауважити, що до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058 від 09.07.2003 зміни не вносилися. Тому ФОП та особи, які провадять незалежну професійну діяльність, не сплачуючи ЄСВ за такі періоди, втрачатимуть право на страховий стаж для цілей призначення пенсії. Крім того, вони втрачатимуть статус застрахованих осіб і не зможуть скористатися соціальним страхуванням на період тимчасової втрати працездатності (див. лист Міністерства соціальної політики України «Щодо зарахування до страхового стажу періоду звільнення від сплати ЄСВ» від 01.07.2021 № 3637/0/290-21/45).

ЄСВ ЗА МОБІЛІЗОВАНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Роботодавцям надано право на період проведення мобілізації, визначене Указом Президента України «Про загальну мобілізацію» від 24.02.2022 № 69/2022, не сплачувати ЄСВ за працівників, призваних на службу до ЗСУ.

Нагадаємо, що сили територіальної оборони — окремих видів сил ЗСУ, на який покладається організація, підготовка та виконання завдань територіальної оборони. Тому право роботодавця не сплачувати ЄСВ зберігається і для працівників, які долучилися до відповідних підрозділів територіальної оборони.

При цьому роботодавці можуть не дотримуватися вимоги щодо донарахування ЄСВ до мінімального внеску при виплаті доходів працівнику в місяці його мобілізації.

ПЕРЕВІРКИ, ШТРАФИ ТА ПЕНЯ ЩОДО ЄСВ

На період воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після його припинення/скасування встановлено мораторій на перевірки щодо повноти нарахування, декларування та сплати ЄСВ. А перевірки, розпочаті до 24 лютого, призупиняються.

Штрафні санкції та пеня щодо порушення правил нарахування, декларування та сплати ЄСВ на період воєнного, надзвичайного стану та протягом трьох місяців після його припинення/скасування **не застосовуються**.

22.03.2022 набув чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України щодо порядку скасування запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період або його зміни з інших підстав» від 15.03.2022 № 2125, спрямований на удосконалення кримінального процесуального законодавства, яке діє в умовах воєнного стану.

Відповідним Законом закріплене право підозрюваного, обвинуваченого:

- який під час досудового розслідування або судового розгляду тримається під вартою,
- або до якого застосовано інший запобіжний захід, ніж тримання під вартою, звернутися до прокурора для скасування відповідного запобіжного заходу для проходження військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період.

Рішення про скасування запобіжного заходу приймається **слідчим суддею** або **судом за клопотанням прокурора**.

Водночас відповідні положення про скасування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою не стосуються осіб, які підозрюються у вчиненні

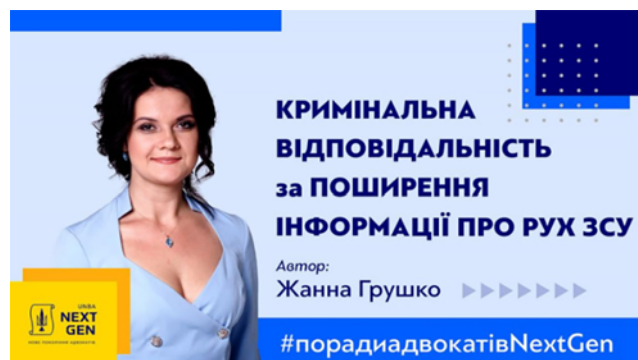

злочинів проти основ національної безпеки України, а також злочинів, передбачених ст. 115, 146 — 147, 152 — 156, 186, 187, 189, 255, 255-1, 257, 258 — 262, 305 — 321, 330, 335 — 337, 401 — 414, 426 — 433, 436, 437 — 442 Кримінального кодексу України.

Також цим Законом закріплені ще 2 важливих положення:

1) запобіжний захід у вигляді застави може бути змінений на особисте зобов'язання, якщо таке клопотання підозрюваного, обвинуваченого обґрунтовується бажанням використати кошти, передані в заставу (у повному обсязі або частково), для внесення на спеціальні рахунки Національного банку України для цілей оборони України;

2) запобіжний захід у вигляді домашнього арешту може бути змінений на особисте зобов'язання в місцях ведення активних бойових дій безпосередньо за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого.

У чому полягає та за які злочини застосовується? Давайте розберемось!

28.03.2022 набув чинності Закон України № 2160, згідно з яким Кримінальний кодекс України (КК) доповнили новою статтею 114-2.

Частиною першою цієї статті визначена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком від 3 до 5 років за **несанкціоноване** поширення інформації про напрями та переміщення гуманітарної військової допомоги в Україну.

Що означає несанкціоноване? Це поширення інформації до її офіційного оприлюднення Генштабом ЗСУ або без його письмового дозволу на швидше оприлюднення.

Частиною 2 цієї статті встановлена відповідальність у вигляді позбавлення волі строком від 5 до 8 років за **несанкціоноване поширення інформації про рух, переміщення або розташування ЗСУ та інших військових формувань України.**

Щодо об'єктивного боку цього злочину слід зазначити, що заборонено розмішувати інформацію про:

- напрям руху ракет і куди вони влучили;
- назви вулиць, зупинок громадського транспорту, магазинів, ТРЦ, підприємств, заводів, фабрик тощо;
- переміщення українських військових і військових об'єктів;
- роботу ППО;
- адреси, візуальне розташування чи координати ведення боїв;
- місця обстрілів і потрапляння снарядів;
- номери транспортних засобів і бронетехніки;
- потерпілих, поранених чи загиблих осіб.

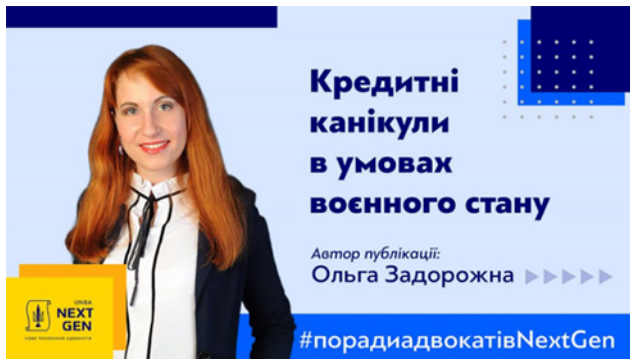
Важливо звернути увагу на суб'єктивну сторону цього злочину. Адже відповідальність настає при його вчиненні з необережності. Тобто «не подумав», «не хотіла», «ненавмисно», «випадково» тощо не буде підставою для звільнення від відповідальності.

Натомість, якщо поширення вищезазначеної інформації відбулося умисно, з корисливих мотивів, з метою передання її ворогові, за попередньою змовою групи осіб або ж таке поширення спричинило тяжкі наслідки (наприклад, смерть особи/осіб), то відповідальність посилюється і становить відповідно до ч. 3 ст. 114-2 КК позбавлення волі строком від 8 до 12 років.

При цьому спосіб поширення цієї інформації може бути будь-який. Наприклад, шляхом розміщення фото-, відео-, аудіозаписів у соцмережах, приватного листування через емейл чи телефонних дзвінків.

Тому нам потрібно берегти себе та інших і бути свідомими!

Тоді перемога настане швидше.

Із 24 лютого 2022 року, на жаль, в Україні триває воєнний стан, який наразі продовжено до 23 серпня 2022 року (примітка редакції).

Під час війни в Україні багато людей втратили роботу, доходи, дім або взагалі були змушені переїхати до іншої країни. Також у багатьох виникли значні труднощі з погашенням грошових зобов'язань.

Тож які важливі питання погашення кредиту сьогодні варто знати?

17.03.2022 набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану», яким (п. 11) було введено так звані кредитні канікули на час війни та у 30-денний строк після дня її припинення, під час яких:

- до позичальників, що прострочили сплату кредиту, штрафні санкції (штрафи, пені, інші платежі) застосовуватися не будуть, *але відсотки за кредитами продовжують рахуватися і їх треба сплачувати*;

- процентна ставка за договором може бути змінена, але лише з підстав, передбачених ч. 4 ст. 1056-1 ЦК України, — коли договір передбачає встановлення змінюваної процентної ставки;

- *зупиняються окремі статті Закону України «Про іпотеку»:*

- ст. 37 (банк не зможе набути право власності на предмет іпотеки);

- ст. 38 (банк не зможе самостійно продати предмет іпотеки будь-якій третій особі);

- ст. 40 (банк не зможе виселити мешканців з іпотечних житлових приміщень, навіть якщо є судові рішення про звернення стягнення на такі об'єкти);

- ст. 41, 47 (щодо продажу предмета іпотеки на електронних торгах).

Важливо! Позичальник звільняється від оплати штрафних санкцій виключно на заборгованість, яка виникла починаючи з 24.02.2022, та виключно щодо споживчих кредитів.

Статті Закону «Про іпотеку» зупиняються лише щодо нерухомого майна, що належить фізичним особам та перебуває в іпотеці за споживчими кредитами (навіть якщо заборгованість виникла до введення в Україні воєнного стану).

Проте якщо ваш кредит не споживчий, а, наприклад, «для бізнесу» чи будь-який інший — кредитні канікули також можливі.

Так, НБУ своєю постановою від 25.02.2022 № 23 дозволив банкам не враховувати несплату за кредитами як прострочення протягом дії воєнного часу та 30 днів після цього, щодо будь-яких кредитів, якщо несплата пов'язана з російською агресією.

На підставі зазначеної постанови майже всі банки України своїми внутрішніми нормативними актами запровадили кредитні канікули для своїх клієнтів.

Наприклад:

- Ощадбанк — кредитні канікули для мікро-, малого та середнього бізнесу до 31.05.2022, що передбачає відтермінування як виплат по тілу кредиту, так і відсотків;

- ПриватБанк — кредитні канікули до 01.06.2022 — відтермінував внесення обов'язкового платежу за кредитом (у тому числі за «Оплату частинами», «Миттєву розстрочку»);

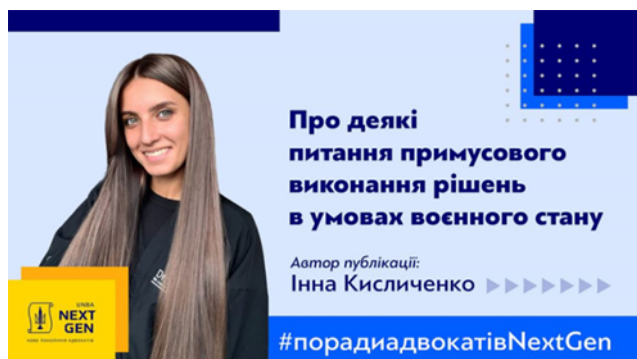
- Альфа-Банк — автоматичні кредитні канікули за всіма кредитними картками та кредитами на 3 місяці.

Інформація про кредитні канікули міститься на офіційних сайтах банків.

Про додаткові умови кредитування чи відтермінування сплати також можна домовитися з банком безпосередньо, шляхом підписання додаткових угод. Тому якщо клієнт відчуває, що через падіння доходів «не тягне» кредит, варто звертатися до банку.

Проте слід обов'язково пам'ятати: кредитні канікули — це лише пауза у сплаті кредиту, яка діє з метою полегшити ситуацію у складний період воєнного стану. Сума основного боргу не буде списана. Тому якщо є хоч якась можливість працювати — позику варто і надалі сплачувати.

Разом до перемоги!

26.03.2022 набрав чинності Закон України «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження».

Основні положення зазначеного Закону:

1) тимчасово, на період до припинення або скасування воєнного стану на території України:

— фізичні особи можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт, якщо сума стягнення не перевищує 100 тис. грн;

— юридичні особи — боржники можуть здійснювати видаткові операції з рахунків, на кошти яких накладено арешт, виключно для виплати заробітної плати (не більше 5 мінімальних розмірів заробітної плати на місяць на одного працівника), а також сплати податків, зборів та ЄСВ;

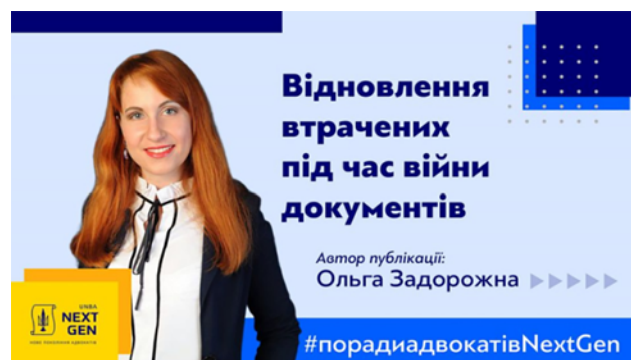
— припиняється звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника (крім рішень про стягнення аліментів і рішень, боржниками за якими є громадяни РФ);

— забороняється відкриття виконавчого провадження та вжиття заходів примусового виконання рішень на території адміністративно-територіальних одиниць у період їх окупації РФ;

2) до набрання чинності законом щодо врегулювання відносин за участю осіб, пов'язаних з державою-агресором, зупиняється вчинення виконавчих дій, забороняється заміна стягувачів у виконавчих діях, стягувачами за якими є:

- РФ;
- громадяни РФ (крім громадян, які проживають на території України на законних підставах);
- юридичні особи РФ;
- юридичні особи, створені та зареєстровані відповідно до законодавства, відмінного від законодав-

ства України, серед кінцевих бенефіціарних власників, членів або учасників (акціонерів) яких є РФ, громадянин РФ або юридична особа РФ.

Під час війни багатьом українцям довелося евакуюватися зі своїх домівок. Часто це відбувається в жаклих умовах і не всі встигають взяти з собою документи або ж документи взагалі втрачаються. Також буває, що в найбільш незручний час закінчується строк дії того чи іншого документа.

Як бути в такій ситуації? Кілька важливих порад, які варто знати щодо документів, що посвідчують особу.

Якщо втрачений паспорт:

— можна використовувати «Документ у додатку «Дія» — це новий електронний документ, що є тимчасовим посвідченням на період війни. Він містить усю необхідну інформацію та QR-код для підтвердження особистості. Важливий цей документ для тих, хто втратив паспорт-книжечку, оскільки цифрового ID-паспорта в Дії в них не було. Визнається органами держави, Нацполіцією, військовими на блокпостах. Для генерування цього документа застосунок «Дія» необхідно оновити;

— можна користуватися цифровим ID-паспортом у Дії — він має ту ж юридичну силу, що і звичайний паспорт, його можна показувати на блокпостах, поліції, можна перетинати кордон у Польщі та Молдові. Однак інформацію щодо перетину кордону краще уточнювати на офіційному сайті МЗС URL: tripadvisor.mfa.gov.ua/;

— можна користуватися закордонним паспортом — на території України має ту ж саму юридичну силу, що і паспорт громадянина України;

— отримати нову ID-картку або закордонний паспорт можна в будь-якому ЦНАПі, що працює, — на сьогодні вони працюють у Вінницькій, Волинській,

Закарпатській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Львівській, Рівненській, Тернопільській, Хмельницькій, Чернівецькій областях. Інформацію про роботу всіх ЦНАПів можна дізнатися за посиланням URL: cutt.ly/ZSAec8x (мапа ЦНАПів, які працюють);

— з 15 березня відновлено можливість виготовлення нових паспортів у Державній міграційній службі (ДМС) (з початку війни отримати можна було лише готові документи). Але лише в регіонах, де не ведуться активні бойові дії. Уточнити інформацію можна за тел. гарячої лінії ДМС 0 800 30 88 77 або за посиланням URL: cutt.ly/9STml7r.

Важливо: паспорти, строк дії яких закінчився, залишаються дійсними. Закордонний паспорт залишається дійсним ще 5 років. Міняти його не потрібно, але ДМС має зробити про це в паспорті відмітку. Послуга надається в день звернення.

Втрачене свідоцтво про народження дитини відновити можна в будь-якому підрозділі ДРАЦС, що працює.

Втрачений індивідуальний податковий номер (дублікат): у будь-якому ЦНАПі, що працює, але треба мати паспорт або свідоцтво про народження (якщо дитини).

Відновлення документів за кордоном здійснюється українськими консульствами. Послуги надаються невідкладно.

Разом до перемоги!

7 березня 2022 року КМУ затвердив постанову № 213 «Про деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану». Зазначеною постановою передбачений «спрощений» порядок реєстрації шлюбу, що можливий за відсутності одного чи навіть двох наречених.

Постанова загалом за певних умов передбачає три варіанти цієї спрощеної процедури:

1) реєстрація шлюбу проводиться відділами ДРАЦСу без особистої присутності одного з наречених. Такий порядок можливий, якщо «відсутній» наречений(на) є військовослужбовцем/поліцейським (ЗСУ, СБУ, Нацгвардія, НАБУ, ДБР — повний перелік міститься в постанові). Заява таким військовослужбовцем подається безпосередньо командиром (керівнику), який засвідчує справжність підпису на ній та зобов'язується передати заяви до відповідного відділу ДРАЦС. Під час церемонії можна використовувати відеозв'язок;

2) реєстрація шлюбу засвідчується актом про укладення шлюбу, який складається безпосередньо командиром (керівником) військовослужбовця та скріплюється гербовою печаткою відповідного органу. Акт може складатися без особистої присутності одного чи обох наречених з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими. Акт має бути складений за участю 2 свідків. Акт надсилається командиром (керівником), яким його було складено, до будь-якого відділу ДРАЦС для внесення відомостей до Реєстру;

3) реєстрація шлюбу засвідчується актом, який складається керівником закладу охорони здоров'я, в якому перебувають або працюють один чи обое наречених, і скріплюється печаткою (за наявності) цього закладу. Акт складається в присутності одного чи обох наречених або з використанням відеозв'язку та за участю 2 свідків. Потім складений акт також надсилається до будь-якого відділу ДРАЦС для внесення відомостей до Реєстру.

Однак зазначена спрощена процедура може мати істотні негативні правові наслідки, про які, вважаю, варто знати вже зараз, а саме: ст. 34 Сімейного кодексу України (СК) говорить про обов'язкову присутність наречених у момент реєстрації шлюбу. Згідно зі ст. 48 цього Кодексу шлюб, зареєстрований за відсутності нареченої і (або) нареченого, **вважається неукладеним**. При цьому зміни до зазначеної статті Кодексу на сьогодні не внесені. **Тому наслідки неукладеного шлюбу можуть бути такими:**

- жодна зі сторін не набуває прав та обов'язків подружжя;
- не виникає право на утримання/аліменти;
- на майно, набуте в такому «шлюбі», не поширюється презумпція спільної сумісної власності;

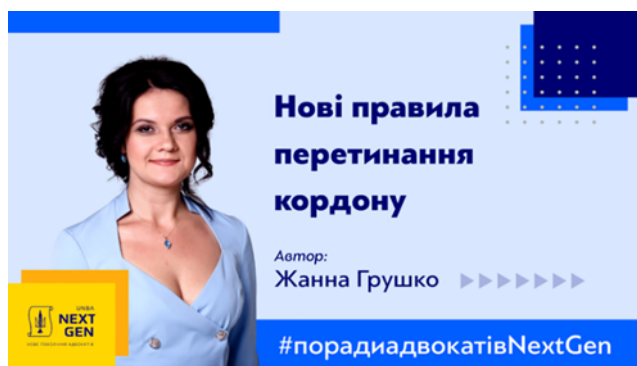
— дитина, що народилася в неукладеному шлюбі, є такою, що народилася поза шлюбом;

— неукладений шлюб не потребує визнання його недійсним;

— особи не мають права на спадкування один після одного як подружжя; видані нотаріусом одному з «подружжя» свідоцтва на право на спадщину можуть бути визнані недійсними за рішенням суду;

— на укладення одним із «подружжя» договорів, у тому числі щодо розпорядження майном, не потрібна згода іншого з «подружжя».

Звичайно, остаточну крапку у тлумаченні змісту ст. 48 СК у поєднанні з постановою КМУ № 213 зможе поставити лише судова практика. Проте на сьогодні без крайньої на це потреби я б не рекомендувала використовувати зазначену «спрощену» процедуру реєстрації шлюбу.

Відповідно до постанов КМУ від 29.03.2022 № 383 та від 01.04.2022 № 399 внесено зміни до Правил перетинання державного кордону України, затверджених постановою КМУ № 57.

Так, згідно з п. 1 постанови № 383 право на перетин кордону є в осіб з інвалідністю, які мають при собі довідку до Акта огляду МСЕК або посвідчення, що засвідчує таку інвалідність. Це означає, що таке право визначено для всіх груп: I, II і III.

Проте, крім цих документів, у вас має бути довідка з ВЛК про відстрочку від проходження служби.

Крім того, особи з інвалідністю I і II груп мають право перетинати кордон з особами, які їх супроводжують.

До них належать при супроводженні:

— осіб з інвалідністю I і II — дружина/чоловік, батьки, на утриманні яких перебуває така особа, по-

внотлі діти, а також чоловік/дружина дітей, тобто зять чи невістка.

За наявності в них документів, що підтверджують родинні зв'язки (наприклад, свідоцтво про народження, свідоцтво про шлюб);

— осіб, що потребують постійного стороннього догляду.

За наявності документа, що підтверджує отримання соціальних виплат з догляду за цією особою.

Особи з інвалідністю III групи такого права не мають.

Важливо! Перетнути кордон можливо з одним супроводжуючим не більше одного разу під час дії воєнного стану в Україні. Це означає, що особа з інвалідністю перетинає кордон без обмежень. А з супроводжуючими — лише 1 раз.

Також право на перетин кордону надається військово-визволювачам, які не підлягають призову на військову службу під час мобілізації відповідно до ст. 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», крім тих, що визначені в абзацах 2 — 8 ч. 3 цієї статті. Ці обмеження встановлені постановою КМУ № 399.

Тому не мають права на перетин:

— студенти, аспіранти тощо;

— наукові та науково-педагогічні працівники, у т. ч. педагогічні працівники закладів загальної середньої освіти, тощо.

Наразі теоретично наявні шляхи відшкодування шкоди на підставі рішень міжнародних інституцій за прямими зверненнями фізичних і юридичних осіб можна згрупувати таким чином.

1. Організація Об'єднаних Націй:

— Рада з прав людини (скаргу може подати будь-яка фізична особа, група осіб чи неурядова організація проти будь-якої держави-члена ООН, у т. ч. і проти РФ);

— договірні органи ООН (Комітет з ліквідації расової дискримінації; Комітет проти катувань; Комітет з питань ліквідації дискримінації щодо жінок; Комітет з прав інвалідів; Комітет з насильницьких зникнень; Комітет з економічних, соціальних та культурних прав; Комітет з прав дитини).

2. Міжнародний кримінальний суд (діє через статус потерпілого. Юрисдикція МКС поширюється на притягнення до індивідуальної відповідальності фізичних осіб (індивіди, які вчинили міжнародні злочини і не були притягнені до кримінальної відповідальності на національному рівні). У разі ухвалення обвинувального вироку Судова палата МКС може зобов'язати засудженого виплатити потерпілим відшкодування, а у разі його неспроможності — виплатити таке відшкодування, Суд може ухвалити рішення про виплату такого відшкодування через Фонд довіри для потерпілих).

3. Європейський суд з прав людини (після 16.09.2022 порушення, відповідальність за які несе РФ, не будуть розглядатися, що обумовлено ухваленням 22.03.2022 Резолюції про наслідки припинення членства РФ у Раді Європи з огляду на статтю 58 Європейської конвенції з прав людини).

Кожна із зазначених інституцій відзначається особливостями розгляду скарг, категорією осіб, які можуть подати скаргу, критеріями прийнятності скарги тощо.

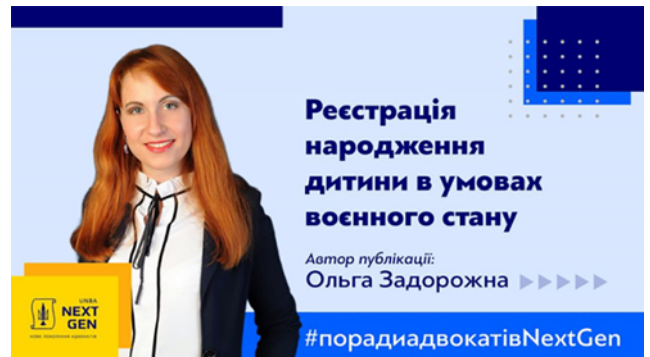
Однак, зважаючи на:

- рекомендаційний характер рішень відповідних інституцій ООН;
- відсутність обов'язкового характеру рішень Міжнародного кримінального суду для РФ;
- внесення змін до Конституції РФ, згідно з якими примат внутрішнього права є вищим за зовнішнє;
- відмову РФ виконувати рішення Міжнародного Суду ООН від 16.03.2022, яким вимагалось від Росії виконати тимчасовий захід — припинити бойові дії на території України, що є порушенням ст. 94 Статуту ООН, в якій зазначено, що кожна країна, яка є стороною спору, має виконувати рішення Міжнародного Суду Організації,

можна зробити загальний висновок, що перспективи виконання РФ (особами, які займають найвищі посади в системі органів державної влади та управління) рішень відповідних міжнародних інституцій, а відповідно й отримання відшкодувань фізичними/юридичними особами є малоімовірними.

Відшкодування шкоди фізичним/юридичним особам зі спеціальних фондів відповідних інституцій, враховуючи їх наповнення та масштаби завданої шкоди, за оцінкою різних ЗМІ (офіційні дані поки що відсутні), також не здатне забезпечити повного покриття завданої шкоди.

Політичні ж важелі впливу на державу-агресора з метою стимулювання виконання відповідних рішень наразі є недієвими.

Воєнний стан в Україні продовжено до 23 серпня (примітка редакції).

На період воєнного стану законодавством запроваджено чимало змін. Є певні особливості також щодо реєстрації народження дитини, які особливо актуальні в містах, де ведуться активні бойові дії.

Отже, на що потрібно звернути увагу насамперед?

1. Державна реєстрація акта народження, як і раніше, проводиться органами ДРАЦС. Проте на період дії воєнного стану за зверненням заявника народження реєструється будь-яким відділом ДРАЦС незалежно від місця народження дитини чи проживання її батьків.

На сьогодні органи ДРАЦС працюють у штатному режимі, крім, на жаль, міст/районів, де ведуться активні бойові дії.

2. Державна реєстрація народження можлива виключно при пред'явленні паперового медичного свідоцтва про народження за формою № 103/о (форма затверджена наказом МОЗ від 08.08.2006 № 545).

4 березня 2022 року МОЗ України прийнято наказ № 407 «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану».

Відповідно до зазначеного наказу медичне свідоцтво в умовах воєнного стану можуть видавати:

- медичні працівники закладів охорони здоров'я та ФОП з ліцензією на провадження господарської

діяльності з медичної практики, які: надавали допомогу при пологах, проводили перший огляд новонародженого, перший медичний огляд породіллі після пологів, у тому числі поза закладом охорони здоров'я, без можливості надалі транспортування породіллі та новонародженого до відповідного надавача медичної допомоги або за умови її відмови від такого транспортування в обставинах підвищеної загрози життю та здоров'ю.

Важливо! Засвідчувати народження дитини в такий спосіб можуть усі медичні працівники, які перебувають у трудових відносинах із ліцензіатами медичної практики, зокрема і ті, хто надає екстрену (швидку) медичну допомогу.

3. Якщо все ж таки за певних умов (припустимо, у медичних працівників не завжди можуть бути з собою бланки первинної медичної документації) медичний працівник не може видати медичне свідоцтво за формою № 103/о? Що ж тоді робити?

*У таких випадках наказом № 407 передбачено, що медичний працівник може виписати довідку **довільної форми!***

Така довідка виписується без проставлення печатки, але обов'язково у двох примірниках та повинна містити такі відомості:

- найменування надавача медичних послуг (закладу охорони здоров'я, з яким медичний працівник перебуває у трудових відносинах); — П. І. Б. медичного працівника;
- П. І. Б. жінки, яка народила дитину;
- дату народження (число, місяць, рік) і стать новонародженого;
- назву населеного пункту, в якому видана довідка;
- місце народження дитини (за інформацією, що надається жінкою, яка народила дитину, у разі коли місце видачі довідки не збігається з фактичним місцем народження);
- підпис медичного працівника;
- дату видачі довідки.

Один примірник такої довідки медичний працівник віддає жінці, яка народила дитину, а другий примірник — на зберігання до медичного закладу.

Така довідка прирівнюється до медичного свідоцтва про народження (форма № 103/о).

4. Також отримати медичне свідоцтво про народження можна за особистим зверненням породіллі до закладу охорони здоров'я.

При цьому слід мати з собою медичні документи щодо спостереження вагітності або бути зареєстрованою в електронній системі охорони здоров'я, де містяться медичні записи, що підтверджують факт вагітності такої жінки.

Медичне свідоцтво при цьому заповнюється лише лікарем за лікарською спеціальністю «Акушерство і гінекологія», «Неонатологія», «Педіатрія», «Терапія», «Загальна практика — сімейна медицина».

Досить часто виникали до введення в дію воєнного стану на території України та досі виникають ситуації, коли особа стає стороною виконавчого провадження, при цьому жодних судових засідань із цього приводу не проводилося, рішень суду не ухвалювалося, а на пошту особисто особі або її роботодавцю від державного/приватного виконавця приходять постанови про стягнення заборгованості та арешт майна боржника на виконання виконавчого напису нотаріуса.

Розберімося у правомірності цієї ситуації під час дії воєнного стану на території України.

Тож на що необхідно звернути увагу?

1. Для одержання виконавчого напису за кредитними договорами, за якими боржниками допущено прострочення платежів за зобов'язаннями, згідно з постановою КМУ від 29.06.1999 № 1172 (зі змінами, внесеними постановою КМУ від 26.11.2014 № 662) подається:

- а) оригінал кредитного договору (не нотаріально посвідчений — прим.);
- б) засвідчена стягувачем виписка з рахунку боржника із зазначенням суми заборгованості та строків її погашення з відміткою стягувача про непогашення заборгованості.

Проте постановою Київського апеляційного адміністративного суду від 22.02.2017 у справі

№ 826/20084/14 (залишеною без змін ухвалою Вищого адміністративного суду України від 01.11.2017 та постановою Великої Палати Верховного Суду від 20.06.2018) визнано незаконною та нечинною постанову КМУ від 26.11.2014 № 662, якою допускалося вчинення виконавчих написів на ненаotarіально посвідчених кредитних договорах.

Тобто на території України вчинення виконавчого напису було правомірним лише на підставі оригіналу **нотаріально** посвідченого кредитного договору.

2. Водночас вказана відсутність у постанові КМУ від 29.06.1999 № 1172, а саме в переліку документів, за якими стягнення заборгованості може провадитися на підставі виконавчих написів нотаріусів, оригіналу кредитного договору, який не є нотаріально посвідченим, не заважала деяким нотаріусам по Україні вчиняти тисячами такі виконавчі написи та стягувати з позичальників величезні розміри штрафних санкцій, крім самої основної суми заборгованості.

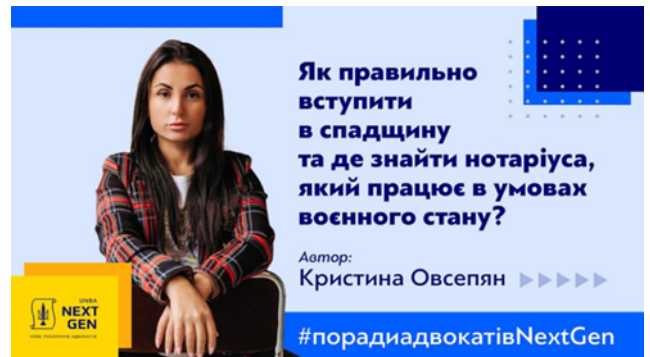
Як наслідок та з метою врегулювання питання вчинення нотаріальних дій у період воєнного стану, КМУ 28.02.2022 прийняв постанову № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», відповідно до п. 2 якої встановив, що «забороняється вчинення виконавчих написів за кредитними договорами, які не є нотаріально посвідченими».

Запитання: чи означає це, що виконавчі написи, які вчинятимуться на кредитних договорах, що не є нотаріально посвідченими, є неправомірними?

Відповідь: так, навіть і до прийняття КМУ постанови від 28.02.2022 № 164 такі виконавчі написи були неправомірні.

Запитання: чи перестануть вчинятися нотаріусами виконавчі написи на кредитних договорах, що не є нотаріально посвідченими?

Відповідь: найімовірніше, такі виконавчі написи продовжуватимуть вчинятися певними нотаріусами на кредитних договорах, що не є нотаріально посвідченими, навіть після прийняття КМУ постанови від 28.02.2022 № 164, адже і до прийняття такої постанови КМУ від 28.02.2022 нотаріусам не дозволялося вчиняти виконавчі написи на кредитних договорах, що не є нотаріально посвідченими, проте зазначене не зупиняло певних нотаріусів у вчиненні таких виконавчих написів.

На жаль, для багатьох наших співгромадян актуальним стало питання вступу у спадщину в умовах воєнного стану, тому ми спробуємо дати роз'яснення на актуальні запитання.

Перше, що треба розуміти, — наразі спадкова справа відкривається будь-яким нотаріусом на території України на підставі заяви спадкоємця, незалежно від місцезнаходження спадкового майна чи місця проживання спадкодавця.

Наприклад, якщо спадщина відкрилася у м. Херсоні, а ви тимчасово проживаєте у м. Львові, можна звернутися до нотаріуса за місцем свого тимчасового проживання.

За відсутності доступу до Спадкового реєстру нотаріус заводить спадкову справу без його використання та перевіряє наявність заведеної спадкової справи, спадкового договору, заповіту протягом п'яти робочих днів з дня поновлення такого доступу. Тому свідоцтво про право на спадщину вам видадуть лише тоді, коли спадкова справа буде занесена до єдиного реєстру.

Законом передбачено, що 6-місячний строк прийняття спадщини під час воєнного стану призупиняється, тому проблем із пропуском строків виникнути не повинно.

Де знайти нотаріуса, який працює в умовах воєнного стану?

Державні та приватні нотаріуси України в умовах воєнного стану продовжують працювати та вчиняти невідкладні нотаріальні дії (заводити спадкові справи, посвідчувати довіреності, заповіти, засвідчувати справжність підпису на заяві про надання дозволу на виїзд дитини за кордон тощо), крім міст/районів, де такої можливості немає у зв'язку з веденням активних бойових дій.

Нотаріальна палата України веде Реєстр (URL: notar.pri.ua/) нотаріусів, які працюють під час війни, та надає їхню контактну інформацію.

Як відомо, Міністерство юстиції України з 24 лютого 2022 року свідомо обмежило нотаріусам і державним реєстраторам доступ до основних державних реєстрів прав, зокрема на нерухоме майно, з метою зменшення ризиків протиправного втручання в такі реєстри під час воєнного стану на території України.

Водночас 19 квітня 2022 року КМУ прийняв постанову № 480 «Про внесення змін до деяких постанов КМУ щодо діяльності нотаріусів та функціонування єдиних та державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції, в умовах воєнного стану» (наразі опублікована та набрала чинності), якою врегульовується питання діяльності уповноважених суб'єктів і вчинення ними реєстраційних дій під час воєнного стану, тобто фактично відновлюється майже повноцінна діяльність нотаріусів і державних реєстраторів у сфері державної реєстрації прав на нерухоме майно.

1. Тож варто звернути увагу на такі основні умови вчинення нотаріальних дій, які застосовуватимуться під час дії воєнного стану та протягом одного місяця з дня його припинення або скасування:

— нотаріальне посвідчення договорів щодо відчуження, поділу (виділу) нерухомого майна, спадкових договорів, договорів іпотеки, про заміну кредитора, задоволення вимог іпотекодержателя, встановлення довірчої власності на нерухоме майно, визначення розміру часток у праві спільної власності, договорів поділу спільного майна подружжя, позички, найму, лізингу будівлі або іншої капітальної споруди (їх окремої частини) на строк не менше як три роки, відчуження цінних паперів, корпоративних прав, у тому

числі договорів про внесення змін до таких договорів або їх розірвання (припинення), довіреностей на право розпорядження нерухомим майном, управління і розпорядження цінними паперами, корпоративними правами, на право доступу до індивідуального банківського сейфа, засвідчення справжності підпису на актах приймання-передавання частки у статутному капіталі юридичної особи, а також видання свідоцтв про право власності на частку в спільному майні подружжя на підставі їх спільної заяви, свідоцтв про придбання майна з прилюдних торгів (електронних аукціонів), у тому числі тих, що не відбулися, здійснюється виключно нотаріусами, включеними до затвердженого Міністерством юстиції переліку нотаріусів, якими в умовах воєнного стану вчиняються нотаріальні дії щодо цінного майна.

Такий перелік наразі ще на стадії формування та буде оприлюднений Міністерством юстиції згодом;

— нотаріальне посвідчення договору щодо відчуження нерухомого майна, іпотеки, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно здійснюється виключно за місцезнаходженням такого майна, крім нерухомого майна, розташованого у м. Києві або Київській області, і здійснюється виключно нотаріусом, робоче місце (контора) якого розташовано у м. Києві або Київській області, за місцезнаходженням такого майна, або місцезнаходженням юридичної особи, або за зареєстрованим місцем проживання фізичної особи — однієї зі сторін відповідного договору.

2. Також слід звернути увагу на основні особливості проведення реєстраційних дій нотаріусами та державними реєстраторами відносно нерухомого майна в умовах воєнного стану. Зокрема, забороняється:

— державна реєстрація права власності (довірчої власності) на підставі договорів щодо відчуження нерухомого майна, про встановлення довірчої власності на нерухоме майно, які укладені від імені фізичної особи — відчужувача (довірчого засновника) на підставі довіреності.

Тобто на підставі довіреності неможливо буде зареєструвати право власності відносно нерухомого майна, необхідна особиста присутність такої фізичної особи в нотаріуса, державного реєстратора;

— державна реєстрація речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень на підставі договорів, посвідчених нотаріусом у період з 25.02.2022 до дня його включення до переліку нотаріусів;

— державна реєстрація права власності на нерухоме майно до закінчення одного місяця з дня проведення попередньої державної реєстрації права власності на таке майно, крім випадків, коли право власності набуто в порядку спадкування або державної реєстрації прав у результаті визначення розміру часток у праві спільної сумісної власності.

Тобто від попередньої державної реєстрації права власності на нерухоме майно має минути мінімум один місяць, щоб відносно такого майна можливо було вчиняти такі реєстраційні дії;

— державна реєстрація права власності на нерухоме майно:

— у зв'язку з переданням майна у власність юридичної особи як внесок;

— у зв'язку з переданням майна у власність фізичним і юридичним особам, що вийшли зі складу засновників (учасників) юридичної особи;

— на підставі договору іпотеки за споживчим кредитом, що містить застереження про задоволення вимог іпотекодержателя шляхом набуття права власності на предмет іпотеки.

Тобто фактично зупиняється дія ст. 37 та 38 Закону України «Про іпотеку».

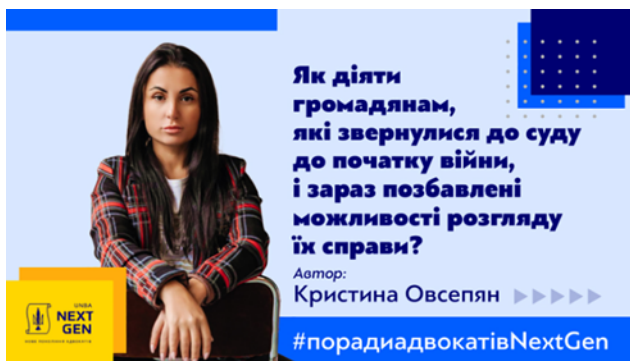
ним законодавством відновити можна лише ті провадження, щодо яких було винесено рішення або ухвалу про закриття судового провадження (це стосується випадків, коли позивач відмовився від позову або справу не можуть розглядати в суді, до якого звернулися).

2. Якщо ваша справа залишилася в окупованому суді, то вам необхідно повторно звернутися з позовною заявою, але вже до суду, на який була змінена підсудність. Наприклад, якщо ви хотіли звертатися до Жовтневого суду м. Маріуполя, то зараз вам необхідно звертатися до Жовтневого суду м. Дніпра.

3. Вам необхідне підтвердження того, що попереднє провадження було втрачене. Зверніться до суду, який прийняв підсудність, із заявою щодо стану розгляду вашої справи. У більшості випадків суд надає відповідь, що справи до провадження не надходили.

4. Коли ви отримаєте відповідь від суду, у якій буде зазначено, що ваша справа не надходила, а тому відсутня можливість її розглянути — ви можете звертатися до іншого суду відповідно до підсудності, визначеної процесуальним законодавством.

Кожна ситуація — індивідуальна, тому для того, щоб повторне звернення до суду відбулося успішно, ми завжди готові надати онлайн-/офлайн-консультації.

Починаючи з 24 лютого частина українських судів тимчасово припинила здійснювати правосуддя у зв'язку з окупацією чи веденням активних бойових дій. Як діяти громадянам, які звернулися до суду до початку війни і зараз позбавлені можливості розгляду їхньої справи?

1. На жаль, в українському законодавстві відсутня процедура відновлення втраченого провадження, якщо воно перебувало на стадії підготовчого провадження або судового розгляду. Згідно з процесуаль-

ПРО АВТОРІВ:

Жанна Грушко — адвокат, заступник голови Молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen, к. ю. н., старший партнер АО «WINPARTNERS»;

Вікторія Поліщук — Голова Комітету з трудового права НААУ;

Юлія Сергет — адвокат, заступник Голови Молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen, старший партнер АО «СЕРГЕТ ТА ПАРТНЕРИ»;

Інна Кисличенко — адвокат, Регіональний представник UNBA NextGen у Полтавській області;

Ольга Задорожна — адвокат, член Ради та регіональний представник молодіжного комітету НААУ UNBA NextGen у Хмельницькій області, керівник адвокатського бюро «Ольги Задорожної»;

Андрій Іваницький — адвокат, регіональний представник UNBA NextGen у Хмельницькій області, доктор філософії, старший викладач;

Кристина Овсепян — адвокат, член молодіжного комітету НААУ — UNBA NextGen.

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ, ПОРУШЕНОГО ВНАСЛІДОК БОЙОВИХ ДІЙ, ТЕРОРИСТИЧНИХ АКТИВ, ДИВЕРСІЙ, СПРИЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОЮ АГРЕСІЄЮ РФ

Олена Дем'яненко, адвокат, заступник голови Запорізької обласної організації Союзу юристів України, член Комітету з адвокатської практики та підвищення кваліфікації адвокатів Ради адвокатів Запорізької області

Війна кардинально змінила звичайне життя українців і відібрала те, що, по суті, забезпечувало загальні умови і повноцінне функціонування економічної, соціальної, екологічної та інших сфер суспільного життя.

За час війни Україна зазнала непоправних збитків, сотні тисяч людей залишилися без домівок, без усього, що створювали і заробляли роками.

Загальні втрати економіки, понесені під час війни, становлять \$ 564 — 600 млрд. Станом на день написання статті (7 травня) загальна сума прямих задокументованих збитків інфраструктури сягнула майже \$ 92 млрд або 2.7 трлн грн, про що свідчить аналіз, який здійснюється в межах проєкту «Росія заплатить» командою KSE Institute (аналітичний підрозділ Київської школи економіки) за підтримки Офісу Президента України, Міністерства економіки, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій та Міністерства інфраструктури. Із початку військової агресії Росії 24 лютого н. р. в Україні пошкоджено щонайменше 940 закладів освіти, 543 дитячих садки, 231 медичний заклад, 144 культурних споруди, 33,7 млн кв. метрів житлових будинків, втрати легкових автомобілів, що відбулися внаслідок знищення, пошкодження чи захоплення приватних авто, становлять щонайменше 89,5 тисяч автівок, 295 мостів та мостових переходів, 11 цивільних аеропортів тощо. На превеликий жаль, російська агресія триває, бойові дії в країні продовжуються і втрати щодня змінюються і зростають.

У зв'язку з численними порушеннями права власності громадян України під час війни, зокрема, пошкодженням, руйнуванням чи знищенням об'єктів нерухомості (будинків, квартир), а також майна, що знаходилося в них; відсутністю доступу до майна через розташування майна на лінії розмежування, на окупованій території; зайняттям військовослужбовцями Збройних Сил України майна громадян, використанням цього майна під час збройного конфлікту, за відсутності відповідних рішень про це з боку органів місцевого самоврядування чи військових частин, у постраждалих осіб виникає право на отримання матеріальної компенсації за зруйноване (пошкоджене) та мобілізоване майно, і ця проблема є дуже гострою для цивільного населення з 2014 року.

Розглянемо наявні механізми отримання компенсації за зруйноване майно.

Перше, що необхідно зробити, — звернутися до правоохоронних органів щодо руйнування/пошкодження майна.

Факти руйнування майна на території України внаслідок здійснення обстрілів є вчиненням злочинів та мають належним чином розслідуватись органами досудового розслідування в межах національної юрисдикції. Крім того, зазначені злочини мають ознаки злочинів проти людяності та мають бути передані на розгляд міжнародного кримінального суду. Ураховуючи первинну кваліфікацію обставин руйнування майна на території України як терористичний акт,

кримінальні правопорушення щодо руйнування майна кваліфікувалися органами досудового розслідування за ст. 194 Кримінального кодексу України¹ (умисне знищення або пошкодження майна) або за ст. 258 КК (терористичний акт).

Досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства (ст. 215 Кримінального процесуального кодексу України²). Підслідність зазначених вище злочинів віднесена до слідчих органів Національної поліції та слідчих органів Служби безпеки України (ч. 1, 2 ст. 216 КПК).

Доказами про вчинення злочину в цьому випадку можуть бути:

— *документи, які підтверджують право власності на зруйноване нерухоме майно* (договір купівлі-продажу, свідоцтво про право власності, свідоцтво про право на спадкування тощо);

— *документи, які підтверджують технічний стан нерухомого майна* (наприклад, технічний паспорт на житловий будинок);

— *документи, які підтверджують обсяги руйнування майна*, зокрема: акт про пожежу, складений Державною службою України з надзвичайних ситуацій (якщо мала місце пожежа), за формою, встановленою наказом МВС від 14.06.2017 № 503;

— *акт обстеження нерухомого майна*, складений комісією, утвореною місцевою радою, або військово-цивільною адміністрацією. Варто зазначити, що зафіксувати пошкодження майна можна за допомогою акта обстеження житла, зруйнованого (пошкодженого) внаслідок надзвичайної ситуації воєнного характеру, спричиненої збройною агресією РФ, складеного працівниками органів місцевої влади або військово-цивільних адміністрацій, форму якого затверджено постановою КМУ від 18.12.2013 № 947 (в редакції від 02.09.2020). Форма заяви міститься в додатку 2 до зазначеної постанови;

— *висновок судової будівельно-технічної експертизи щодо розміру завданої шкоди*;

— *фото-/відеоматеріали, які підтверджують руйнування майна*, фото-/відеоматеріали нерухомості до і після оскаржуваних подій, фото-/відеоматеріали інтер'єру нерухомості (майна, що знаходилося в ній) до і після подій;

— *показання свідків* на підтвердження руйнування майна, показання свідків обстрілу тощо.

Необхідно розуміти, що ситуація є надзвичайною та швидкозмінюваною, тому необхідно докласти зусиль та детально зафіксувати всі докази.

Як показує практика, лише в окремих випадках органам слідства вдається встановити осіб, що вчинили злочин. Здебільшого в кримінальних провадженнях проводяться слідчі дії: допит потерпілих, свідків, огляд місця події, будівельно-технічні експертизи, вибухотехнічні експертизи. Кримінальні провадження залишаються фактовими, розслідування злочинів за фактами руйнування/пошкодження майна в Україні є неефективним, але звернення до правоохоронних органів України є обов'язковим.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Кодексом цивільного захисту України регулюються правовідносини щодо виплати компенсацій та відновлення житла під час надзвичайних ситуацій, до яких можуть призводити (у тому числі) і терористичні акти / збройна агресія РФ.

До надзвичайних ситуацій, залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити їх виникнення на території України, належать, зокрема, соціальні та воєнні (п. 4 ст. 5 зазначеного Кодексу).

Згідно з пп. 1, 7, 8, 9 ст. 86 цього Кодексу *забезпечення житлом постраждалих, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання шляхом:*

1) надання житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання;

2) позачергового надання житла, збудованого за замовленням місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання;

3) будівництва житлових будинків для постраждалих;

4) закупівлі квартир або житлових будинків.

Якщо будівництво або закупівля квартири (житлового будинку) для постраждалих здійснюється

¹ Далі за текстом — КК.

² Далі за текстом — КПК.

місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, грошова компенсація за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) не виплачується.

Постраждалі, яким виплачено грошову компенсацію за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок), житлом за рахунок держави не забезпечуються.

Забезпечення житлом постраждалого або виплата грошової компенсації за рахунок держави здійснюється за умови добровільної передачі постражданим зруйнованого або пошкоджененого внаслідок надзвичайної ситуації житла місцевим державним адміністраціям або органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання. Розмір грошової компенсації за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) визначається за показниками опосередкованої вартості спорудження житла в регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна.

Але практично законодавчий акт, який визначав би порядок добровільної передачі зруйнованого або пошкоджененого майна та виплати компенсації, відсутній.

Наразі держава розпочала збір даних та фіксацію збитків, які потрібно буде відшкодовувати. Так, Уряд запровадив збір та облік інформації про пошкоджене та знищене внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ, нерухоме майно громадян України **з метою подальшого застосування механізмів для поновлення порушених майнових прав фізичних осіб** (постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 № 380) та затвердив *Порядок подання інформаційного повідомлення про пошкоджене та знищене нерухоме майно внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації*.

Відповідно до зазначеного Порядку громадяни України, які є власниками пошкоджененого або знищеного нерухомого майна (квартири, інші житлові приміщення в будівлі, приватні житлові будинки, садові

та дачні будинки) внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією РФ, з моменту введення воєнного стану указом Президента України від 24.02.2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» **можуть подати інформаційне повідомлення:**

- засобами Єдиного державного вебпорталу електронних послуг;
- з використанням мобільного додатка Порталу Дія³;
- через адміністратора центру надання адміністративних послуг або нотаріуса.

Подання інформаційного повідомлення здійснюється незалежно від місця проживання або перебування особи.

Із метою визначення правових та організаційних засад надання компенсації за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, з дня набрання чинності указом Президента України від 24 лютого 2022 № 64 «Про введення воєнного стану в Україні» наразі народні депутати України працюють над доопрацюванням для розгляду у другому читанні проєкту Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації (реєстр. № 7198), який 1 квітня п. р. Верховною Радою України за результатами розгляду в першому читанні прийнято за основу.

Не вирішеними з 2014 року, для відновлення права власності цивільного населення, залишаються такі питання:

- питання мобілізації майна, яке фактично ігнорується органами державної влади;
- органами державної влади не обговорюється питання надання іншого житла замість житла, яке не є зруйнованим/пошкодженим, проте знаходиться на лінії розмежування і через проведення військових дій, мінування території, розташування військовослужбовців доступ до нього тривалий час обмежений⁴.

³ Далі за текстом — Дія.

⁴ Порушення права власності в умовах збройного конфлікту на Сході України та способи захисту. Звіт / Юлія Науменко / Українська Гельсінська спілка з прав людини. Київ, 2020. 56 с.

СУДОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Підсудність справ

Відповідно до ч. 2 ст. 27 Цивільного процесуального кодексу України⁵ позови до юридичних осіб пред'являються в суд за їхнім місцезнаходженням. Відповідно до ч. 3 ст. 28 ЦПК передбачено, що позови про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, чи шкоди, заподіяної внаслідок вчинення злочину, можуть пред'являтися також за зареєстрованим місцем проживання чи перебування позивача або за місцем заподіяння шкоди. Згідно з ч. 16 ст. 28 ЦПК позивач має право на вибір між кількома судами, яким згідно з цією статтею підсудна справа, за винятком виключної підсудності, встановленої статтею 30 цього Кодексу. Відповідно до ч. 1 ст. 30 ЦПК позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходженням майна або його основної частини.

У постанові Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 21.03.2018 у справі № 644/4407/17 під час вирішення питання підсудності в аналогічному спорі зазначив, що відповідно до ч. 1 ст. 114 ЦПК 2004 року (ч. 1 ст. 30 ЦПК) *позови, що виникають з приводу нерухомого майна, пред'являються за місцезнаходження майна або його основної частини*. Зазначену норму процесуального права застосували суди, проте неправильно її витлумачили... Словосполучення «з приводу» необхідно розуміти таким чином, що правила виключної підсудності поширюються на будь-які спори, в яких об'єктом спірного матеріального правовідношення є нерухоме майно. Натомість об'єктом позову в цій справі є шкода, а не нерухоме майно. Таким чином, згідно з висновками Верховного Суду у зазначених справах позови мають подаватися за правилами альтернативної підсудності.

Проведення оцінки майна

Для проведення оцінки позивачі можуть звертатися як до приватних оцінювачів, так і до судових експертів. Однак може виникати питання проведення оцінок чи будівельно-технічних експертиз щодо територій, які непідконтрольні українській владі,

та майна, яке розташоване на лінії розмежування. Відповідно до п. 3.5 Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень, затвердженої наказом Міністерства юстиції України від 08.10.1998 № 53/5, коли об'єкт дослідження не може бути представлений експертові, експертиза може проводитись за фотознімками та іншими копіями об'єкта (крім об'єктів почеркознавчих досліджень), його описами та іншими матеріалами, доданими до справи в установленому законодавством порядку, якщо це не суперечить методичним підходам до проведення відповідних експертиз. Отже, судовий експерт під час проведення дослідження не зобов'язаний проводити безпосередній огляд об'єкта дослідження (зруйнованого будинку) для надання висновку.

Також відповідно до п. 56 Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.03.2003 № 1440, за наявності вихідних даних, істотних відомостей про об'єкт оцінки, зокрема вихідних даних про його правовий статус, відомостей про склад, технічні та інші характеристики, ознаки зносу, неуккомплектованості, пошкодження тощо, зафіксовані в письмовій, електронній формах, у фотоматеріалах, оцінювач має право здійснити оцінку об'єкта оцінки без особистого огляду такого об'єкта. У разі неможливості особистого огляду — відповідні пояснення та обґрунтування застережень і припущень щодо використання результатів оцінки. Тобто для проведення експертизи чи оцінки вартості збитків позивачам потрібно надати експерту чи оцінювачу фото пошкодженого майна, акти чи довідки щодо руйнування майна, документи на право власності.

Визначення кола відповідачів у справі

Виходячи з наявної судової практики належними відповідачами у справах зазначеної категорії є Державна казначейська служба України та Кабінет Міністрів України (ухвала Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 21.12.2016 у справі № 757/10896/16-ц; рішення Апеляційного суду Донецької області від 15.03.2016 у справі № 243/11658/15-ц).

⁵ Далі за текстом — ЦПК.

Судовий збір

Закон України «Про судовий збір» не передбачає звільнення внутрішньо переміщених осіб від сплати судового збору.

Згідно з п. 6 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються позивачі у справах про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення. За зазначеною підставою звільняють позивачів від сплати судового збору, оскільки позивачі заявляють позовні вимоги у справах щодо відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням. Позивачі з низьким рівнем доходу посилаються також на норми ст. 8 Закону України «Про судовий збір», відповідно до якої, враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, але не довше ніж до ухвалення судового рішення у справі, якщо розмір судового збору перевищує 5 % розміру річного доходу позивача — фізичної особи за попередній календарний рік та предметом позову є захист соціальних, трудових, сімейних, житлових прав,

відшкодування шкоди здоров'ю. Суд може зменшити розмір судового збору або звільнити від його сплати на зазначених підставах.

Також особи, що втратили майно внаслідок бойових дій за обставин його руйнування до 16.09.2022, можуть звернутись із заявою проти Російської Федерації до Європейського суду з прав людини щодо порушення статті 8 (повага до приватного та сімейного життя) Конвенції про захист прав людини та основних свобод та статті 1 Протоколу № 1 (захист власності) до Конвенції із зазначенням відповідних обставин та фактів.

Україна має впровадити в систему захисту права власності нові механізми, які нададуть потерпілим можливість скористатися доступною та спрощеною процедурою відновлення права власності або отримання адекватної компенсації за втрачене майно.

Сподіваємось, що з прийняттям Закону України про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених військовою агресією Російської Федерації, буде створений справедливий, дієвий та реалістичний механізм компенсації втраченого майна внаслідок війни.

ДІТИ І ВІЙНА: ПРО ЩО ЗАРАЗ ВАЖЛИВО ПАМ'ЯТАТИ АДВОКАТУ

Людмила Гриценко, адвокатка у сфері захисту прав та інтересів дітей, лекторка Вищої школи адвокатури, членкиня Комітету з сімейного права НААУ, регіональна представниця NextGen НААУ в Черкаській області, співзасновниця Юридичної групи «Право», викладачка кафедри інтелектуальної власності та цивільно-правових дисциплін Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, тренерка Тренінгової групи «АС»

З чого ж почати, коли думки не дуже складаються у речення...

24 лютого 2022 року життя українців поділилося на «до» і «після». У цьому невизначеному «після» — складно, проте розуміння, що кожен новий день наближає нас до перемоги, сприяє адаптації до складності. Процес адаптації непростий, всі ми інколи, як та бородянська шафа — тримаємось навіть тоді, коли зсунулись (чи рухнули) несучі конструкції. Тримаємось, кожна і кожен на своєму фронті, робимо доступні нам кроки назустріч перемозі. Допускаю, що десь тут уже може відчуватися легкий когнітивний дисонанс, адже назва статті не зовсім збігається з тим, що ви щойно прочитали. Розумію, зараз думки іноді нагадують розсипані на підлогу пазли, і потрібно докласти зусиль, щоб скласти сюжет. Сюжет буде, і він буде максимально структурований (для зменшення рівня когнітивного навантаження).

Отже, про що я. Я про те, що нам, дорослим, які мають і досвід, і стали системою цінностей, і життєві орієнтири, зараз дуже непросто. Третій місяць повномасштабної війни і восьмий рік війни проти України дуже виснажують. Виснажують, спустошують, втомлюють. На жаль, на превеликий жаль, усе вищезазначене так само стосується і дітей. Діти не менш виснажені, спустошені, втомлені. Хтось із дітей має зламани іграшки, хтось — зламані мрії, хтось — непоправні зміни в житті. Хтось більше не має життя, і цей біль навіть час не зможе втамувати.

Зараз дітям надскладно, тому що їх життя непередбачувано змінюється і не завжди поряд із дітьми є дорослі, які справді дорослі і які поводять себе як дорослі. Зараз багато дітей, у маленьких світах яких зависли десятки, а може, й сотні запитань без відповідей, і з цим якось потрібно жити далі.

Нещодавно я почула слова «у більшості людей не було ідеального дитинства, проте більшість змогла з цим справитися». Не знаю, хто автор/авторка цих слів, проте вони надихнули мене на роз-

думи про те, що саме ми, дорослі, в тому числі дорослі в професійних спільнотах, можемо зробити, аби допомогти/сприяти дітям ось у цьому процесі «справитися».

ОСНОВИ ВЗАЄМОДІЇ З ДИТИНОЮ

Мої роздуми привели мене до розуміння кількох важливих постулатів (аксіом), які точно мають мати місце у взаємодії з дитиною. Зараз я звертаюся не тільки до адвокатів, а й до всієї професійної юридичної

спільноти. Можливо, настав час залишити в минулому деякі переконання щодо віктимної поведінки і «складних» дітей. «Складний» поведінці зазвичай передують складні ситуації, складний досвід, складні обставини. Обставини, ситуації і досвід, про які ми можемо не знати і можемо й не дізнатися, якщо не будемо чутливими і не будемо розуміти основ взаємодії з дитиною.

ПЕРШИЙ ПОСТУЛАТ:

за будь-яких обставин пам'ятати — передусім перед вами дитина.

З юридичного погляду, це означає, що перед вами особливий суб'єкт, який має свою думку, свій світогляд і свій досвід (й інколи в цьому досвіді не було безпечних дорослих, тому й поведінка дитини, на перший погляд, може викликати неприйняття та серію стереотипних думок, проте не варто поспішати). Діти повинні розглядатися як повноцінні клієнти зі своїми правами, а адвокати, які їх представляють, повинні доносити думку дитини¹.

ДРУГИЙ ПОСТУЛАТ:

всі юриспруденційні процеси, які стосуються дітей, мають відбуватися з дотриманням принципу якнайкращих інтересів дитини.

Найкращі інтереси дитини — це оціночне твердження, з одного боку, а з іншого — це чіткий міжнародний і національний вектор розвитку та розуміння цього твердження. А якщо більш детально, то це не скільки твердження — скільки один з основоположних принципів правосуддя, дружнього до дітей і фундаментальних принципів Конвенції ООН про права дитини.

Нижче наведені підходи, які ЄСПЛ використовує у своїй прецедентній практиці, наповнюючи змістом принцип найкращих інтересів дитини:

— *необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими* (див. рішення у справі Йохансен, п. 78; рішення у справі «Кірнс проти Франції» (Kearns v. France), заяву від 10.01.2008 № 35991/04, п. 79; та у справі P. I X., пп. 73 та 81);

— *при визначенні основних інтересів дитини в кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови:*

— *по-перше, в якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю*, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною;

— *по-друге, в якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним*. Як Суд зазначив у рішенні у справі «Нойлінгер та Шурук проти Швейцарії» (Neulinger and Shuruk v. Switzerland), ([ВП], заява № 41615/07, ЄСПЛ 2010 року)².

У Конвенції про права дитини зазначено, що в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, *першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини*³.

При оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини необхідно враховувати:

- погляди дитини;
- вразливе положення;
- індивідуальність дитини;
- збереження сімейного оточення / підтримання відносин;
- піклування, захист і безпеку дитини;
- право дитини на здоров'я;
- право дитини на освіту.

Тобто, представляючи інтереси чи здійснюючи захист дітей, ми, як адвокати, передусім маємо тримати у фокусі нашої уваги розуміння й дотримання принципу найкращих інтересів дитини. Національна практика в цьому питанні є доволі широкою, нижче я наведу кілька прикладів у різних категоріях справ.

Щодо сімейних спорів, то тут ми маємо такі приклади судової практики, в яких розкривається суть і зміст найкращих інтересів дитини.

1. Постанова ВС від 01.04.2020 у справі №165/2839/17.

Згідно з практикою ЄСПЛ та правовою позицією Верховного Суду *сімейні спори, що стосуються дітей*,

¹ Див.: Керівні принципи Комітету Міністрів Ради Європи щодо правосуддя дружнього до дітей.

² Див.: п. 100 рішення ЄСПЛ «Мамчур проти України». URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93#n109.

³ Див.: п. 1 ст. 3 Конвенції про права дитини від 20.11.1989. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.

мають бути розглянуті із дотриманням принципу забезпечення якнайкращих інтересів дитини. Дитина має бути забезпечена можливістю здійснення її прав, установлених Конституцією України, Конвенцією про права дитини від 20.11.1989, іншими міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надала Верховна Рада України.

Регулювання сімейних відносин має здійснюватися з максимально можливим урахуванням інтересів дитини. Відповідно до пп. 1, 2 ст. 3 Конвенції про права дитини у всіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, які займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, *першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини*. Зокрема, мають бути такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, ураховуючи при цьому права й обов'язки її батьків. Відповідно до ст. 18 Конвенції батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання й розвиток дитини. Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування⁴;

2. Постанова ВС від 09.11.2020 у справі № 753/9433/17.

ЄСПЛ також зауважив, що оцінка загальної пропорційності будь-якого вжитого заходу, що може спричинити розрив сімейних зв'язків, вимагатиме від судів ретельної оцінки низки факторів та залежно від обставин відповідної справи вони можуть відрізнятися. Проте необхідно пам'ятати, що основні інтереси дитини є надзвичайно важливими. При визначенні основних інтересів дитини в кожному конкретному випадку необхідно враховувати дві умови: по-перше, в якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків із сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, в якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку в безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (п. 100 рішення ЄСПЛ від 16.07.2015

у справі «Мамчур проти України», заява № 10383/09, рішення ЄСПЛ від 11.07.2017 у справі «М. С. проти України», заява № 2091/13).

Аналіз практики ЄСПЛ дає підстави для висновку, що *рівність прав батьків щодо дитини є похідною від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання* й передусім повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи з об'єктивних обставин спору, а вже тільки потім права батьків⁵.

3. Постанова ВС від 24.04.2019 у справі № 300/908/17.

Відповідно до ст. 18 Конвенції про права дитини батьки або у відповідних випадках законні опікуни несуть основну відповідальність за виховання і розвиток дитини. *Найкращі інтереси дитини є предметом їх основного піклування*.

Аналіз наведених норм права дає підстави для висновку, що *права батьків щодо дитини є похідними від прав та інтересів дитини на гармонійний розвиток та належне виховання* й передусім повинні бути визначені та враховані інтереси дитини, виходячи з об'єктивних обставин спору, а тільки потім права батьків.

У справі «Хант проти України» від 07.12.2006 ЄСПЛ було наголошено, що між інтересами дитини та інтересами батьків повинна існувати справедлива рівновага і, дотримуючись такої рівноваги, *особлива увага має бути до найважливіших інтересів дитини, які за своєю природою та важливістю мають переважати над інтересами батьків* (п. 54)⁶.

4. Постанова ВС від 23.09.2020 у справі № 484/920/18.

Дитина є найбільш вразливою стороною під час будь-яких сімейних конфліктів, оскільки на її долю випадає найбільше страждань та втрат. Судовий розгляд сімейних спорів, у яких зачіпаються інтереси дитини, є особливо складним, оскільки в його процесі вирішуються не просто спірні питання між батьками та іншими особами, а визначається доля дитини, а тому

⁴ Див.: постанова ВС від 01.04.2020. URL: verdictum.ligazakon.net/document/88707341.

⁵ Див.: постанова ВС від 09.11.2020. URL: verdictum.ligazakon.net/document/92765431.

⁶ Постанова ВС від 24.04.2019. URL: verdictum.ligazakon.net/document/81394213.

результат судового розгляду повинен бути спрямований на захист найкращих інтересів дитини⁷.

Нагадаю кілька нюансів із процесуального погляду. Відповідно до ч. 4 ст. 10 Цивільного процесуального кодексу України суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику ЄСПЛ як джерело права.

Згідно з нормою ч. 4 ст. 263 цього ж Кодексу при виборі і застосуванні норми права до спірних правовідносин суд враховує висновки щодо застосування відповідних норм права, викладені в постановах Верховного Суду.

Приклади розкриття змісту принципу найкращих інтересів дитини в кримінальному провадженні будуть наведені в наступних розділах статті.

ТРЕТІЙ ПОСТУЛАТ:

не все, що стосується дітей, детально виписано в національному законодавстві. Є міжнародне законодавство. Є конвенційні норми і є стандарти прав людини, в яких розкрито зміст корисних підходів та гарантій.

Нижче перелік основних міжнародних стандартів, які можна використовувати у справах, які стосуються дітей.

Стандарти, що стосуються дітей у конфлікті із законом:	Стандарти, що стосуються дітей потерпілих та дітей свідків:
<ul style="list-style-type: none"> — «Пекінські правила» (1985) Мінімальні стандартні правила ООН, що стосуються правосуддя щодо неповнолітніх; — «Ер-Ріядські керівні принципи» (1990) Керівні принципи ООН для попередження злочинності серед неповнолітніх; — «Гаванські правила» (1990) Міжнародні стандарти здійснення правосуддя щодо підлітків, позбавлених волі; — «Токійські правила» (1990) Мінімальні стандартні правила ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним висновком; — Принципи та керівні положення ООН, що стосуються доступу до юридичної допомоги в системах кримінального правосуддя (2012) 	<ul style="list-style-type: none"> — «Віденські керівні принципи» (1996) Керівні принципи щодо дій в інтересах дітей в системі кримінального правосуддя; — Керівні принципи ООН щодо судочинства у питаннях дітей-жертв і дітей — свідків злочинів (2005); — «Ланцаротська конвенція» Конвенція Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (2007; ратифікована у 2012 році)
<p>Також важливо згадати Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя, дружнього до дитини (2010), в яких ідеться про місце, роль, думки, права та потреби дитини, під час судових розглядів, а також процесів, альтернативних таким розглядам.</p>	

⁷ Постанова ВС від 23.09.2020. URL: verdictum.ligazakon.net/document/92136978.

ЧЕТВЕРТИЙ ПОСТУЛАТ:**пам'ятати про правові принципи та гарантії у кримінальному процесі, в якому є діти.**

Основні принципи	Правові гарантії, які забезпечують дотримання принципів	Норми міжнародних НПА	Норми національного законодавства
Забезпечення верховенства права	— забезпечення принципу верховенства права у кримінальному провадженні; — гарантія розумності строків	Керівні принципи Комітету міністрів Ради Європи щодо правосуддя дружнього до дітей: «Принцип верховенства права повинен повною мірою відноситись як до дітей, так і до дорослих»	ст. 8 КПК України; ч. 1, 4 ст. 28 КПК України
Захист від дискримінації	— гарантії захисту від будь-яких форм дискримінації; — гарантія рівності перед законом і судом	ст. 2 Конвенції про права дитини	ст. 10 КПК України
Забезпечення найкращих інтересів дитини	— гарантії забезпечення найкращих інтересів дитини	ст. 3 Конвенції про права дитини	ч. 2 ст. 128 КПК України; абз. 4 ч. 9 ст. 224 КПК України; ч. 3 ст. 227 КПК України
Забезпечення права дитини бути почутою	— гарантія вільно висловлюватися та можливість дитини бути заслуханою в судовому процесі; — гарантія забезпечення особливостей допиту/опитування потерпілої дитини у кримінальному провадженні	ст. 12 Конвенції про права дитини; ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства	ст. 9 Закону України «Про охорону дитинства»
Повага до дитини та забезпечення гідного ставлення	— гарантія конфіденційності; — гарантія забезпечення гідного ставлення	п. 1 Правила 8 Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») 1985 року; п. а) ч. 2 ст. 36 Лансаротської конвенції 2007 року	ч. 4 ст. 354 КПК України

Наведена вище інформація не є вичерпною, проте може бути певним інструментом для перевірки дотриманих принципів та гарантії у кримінальному провадженні щодо дитини.

П'ЯТИЙ ПОСТУЛАТ:

методика «Зелена кімната», затверджена дотичними до взаємодії з дитиною суб'єктами, працює і знайшла своє відображення в судовій практиці ВС.

Про те, що таке методика «Зелена кімната» і як її застосовувати, можна почитати тут: URL: cutt.ly/cTWBhar.

Якщо дуже стисло, то суть методики «Зелена кімната» — це:

- 1) створення певних умов для подальшої взаємодії з дитиною (безпечне місце та безпечний дорослий);
- 2) проведення опитування/допиту саме з дотриманням певних фаз (етапів) допиту опитування дитини;
- 3) фіксація таких показів дитини для подальшої роботи з ними.

Також методика «Зелена кімната» включає в себе розуміння вікових особливостей дитини та застосування підходів саме з урахуванням таких особливостей.

7 лютого 2022 року Науково-методичною радою Національної школи суддів України були затверджені *Методичні рекомендації для суддів з організації роботи за методикою «Зелена кімната»*⁸. Нижче наведені цитати та посилання на постанову ВС від 23.11.2021, справа № 369/1044/19. У цій постанові Верховний Суд оцінив докази, які здобуті із застосування методики «Зелена кімната», та зазначив, що така процедура збирання, дослідження та оцінки доказів відповідає принципу найкращих інтересів дитини.

Цитати: «Що стосується доводів касаційної скарги захисника про те, що основний свідок ОСОБА_2 не була допитана в суді, незважаючи на вимоги прокурора та захисника, чим було допущено неповноту судового слідства, то вони є безпідставними.

<...> Як убачається з журналу судового засідання від 6 серпня 2019 року, в судовому засіданні була допитана ОСОБА_5, яка є матір'ю малолітньої ОСОБА_2. Вона надала суду показання, які їй стали відомі зі слів її дочки. Щодо допиту її дочки в судовому засіданні була категорично проти. На запитання прокурора до ОСОБА_5, чому не може бути допитана ОСОБА_2, свідок зазначила, що її дочка переживає смерть батька, а також через її психологічний стан вона заперечує повторному допиту дитини. Водночас ані прокурор, ані захисник не наполягали на допиті малолітньої ОСОБА_2 в судовому засіданні.

Відповідно до ч. 1 (3) ст. 232 КПК України допит малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого може бути проведений у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення.

Тому судом було досліджено відеозапис допиту свідка ОСОБА_2 за правилами «зеленої кімнати», в якому вона детально розповіла про обставини вчиненого злочину.

Таке дослідження доказу — відеозапису допиту малолітнього свідка й прийняття таких відеосвідчень як доказу в суді дозволяє уникнути необхідності повторних викликів та допитів дитини та її ревіктимізації, що відповідає міжнародним вимогам до опитування дитини — свідка чи жертви злочинних посягань, а саме ст. 35 Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція 2007 року), яка була ратифікована Верховною Радою України 27 серпня 2012 року і набула чинності з 1 грудня 2012 року, вимогам Конвенції ООН про права дитини та Керівним принципам ООН щодо правосуддя у питаннях, пов'язаних з участю дітей — жертв і свідків злочинів»⁹.

Тобто у кримінальних провадженнях щодо дітей важливо знати про методику «Зелена кімната» і за можливості використовувати її, представляючи чи захищаючи права дітей.

Вищенаведене є певною структурою важливих фокусів у справах щодо дітей.

Розумію, що тут у вас може виникнути запитання: а де ж тут про війну? Основна думка, якою б я хотіла поділитися, — це думка про те, що саме зараз, з урахуванням воєнного стану / збройного конфлікту, дуже важливо знати і використовувати вищенаведені стандарти, принципи, підходи та методики. Чому саме зараз це необхідно робити? Тому що всі ми, тим чи іншим чином, більшою чи меншою мірою, відчуваємо (і відчуватимемо далі) вплив війни. Те саме відбувається з дітьми. Розуміння й застосування вищенаведених підходів, принципів та методик дає нам можливість, з одного боку, діяти більш ефективно, опираючись на напрацьовані міжнародні та національні стандарти, а з іншого — сприяти запобіганню повторного травматичного впливу, який війна й так залишає в світогляді та досвіді дітей.

Діти — це наше майбутнє!

Зараз важливо інвестувати в майбутнє, і тут я маю на увазі в тому числі і часові та інтелектуальні інвестиції!

Усе буде Україна!

⁸ Із методичними рекомендаціями можна ознайомитися за посиланням: URL: nsj.gov.ua/ua/science/prints/890/.

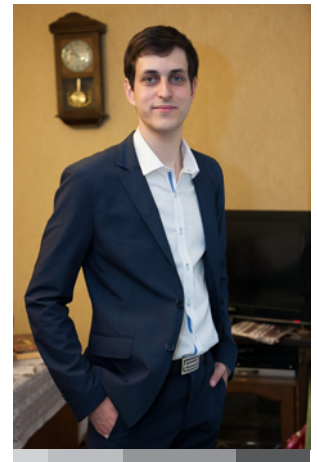
⁹ Постанова ВС від 23.11.2021. URL: reyestr.court.gov.ua/Review/101519622; verdictum.ligazakon.net/document/101519622.

КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРИТЯГНЕННЯ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Дмитро Майстро,
адвокат,
партнер ЮК «Майстро і Беженар»

Дмитро Луц,
К. ю. н.,
науковий консультант
ЮК «Майстро і Беженар»

Щоденно в Україні фіксуються факти співпраці та сприяння громадянами України російським загарбникам у здійсненні агресивних дій, розгортанні збройного конфлікту проти України, включаючи підтримку збройних формувань та окупаційних адміністрацій держави-агресора. Крім цього, окупанти залякують громадян України, які лишилися на окупованих територіях, тим, що за законодавством України всі вони нестимуть відповідальність за колабораційну діяльність. Отже, існує потреба в детальному дослідженні цього поняття.

ЩО ТАКЕ КОЛАБОРАЦІОНІЗМ

Законодавство України не містить відповідної дефініції. Разом із тим прийнято вважати, що під колабораціонізмом розуміється співпраця громадян держави з ворогом для забезпечення інтересів ворога та заподіяння шкоди власній державі.

ЯКІ ДІЇ ПІДПАДАЮТЬ ПІД КОЛАБОРАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЯКА ЗА ЦЕ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

Законом України від 03.03.2022 № 2108-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за колабораційну діяльність» Кримінальний кодекс України доповнено статтею 111-1, яка встановлює, що **колабораційною діяльністю є:**

1. Публічне заперечення громадянином України здійснення збройної агресії проти України, встановлення та утвердження тимчасової окупації частини території України або публічні заклики громадянином України до підтримки рішень та/або дій держави-агресора, збройних формувань та/або окупаційної адміністрації держави-агресора, до співпраці з державою-агресором, збройними формуваннями та/або окупаційною адміністрацією держави-агресора, до невизнання поширення державного суверенітету України на тимчасово окуповані території України, —

караються позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Коментар.

Зосереджуємо увагу на тому, що **публічним** вважається поширення закликів або висловлення заперечення до невизначеного кола осіб, зокрема у мережі Інтернет або за допомогою засобів масової інформації (примітка до ст. 111-1 Кодексу).

Аналіз судової практики дає підстави стверджувати, що при призначенні покарання за цією частиною не має значення, чи обіймала особа відповідні посади в органах державної влади та місцевого самоврядування на момент вчинення правопорушення. Як ідеться у вирокі Бердичівського міськрайонного суду, у кримінальному провадженні щодо місцевого подружжя за фактом колабораціонізму: «Хоча обвинувачені і не обіймали які-небудь посади, але, враховуючи спрямованість умислу обвинувачених, які висловлювали бажання припинення існування Української держави, для досягнення мети покарання, пов'язаної зі збереженням в умовах воєнного стану, на майбутнє українського народу, нації, держави, суд доходить висновку про необхідність призначення обвинуваченим покарання у виді позбавлення права обіймати посади, пов'язані із виконанням функцій держави та місцевого самоврядування» (за інформацією пресслужби Бердичівського міськрайонного суду Житомирської обл.).

Цілком поділяємо позицію суду, що призначене покарання є необхідним та достатнім для виправлення обвинувачених, запобігання вчиненню нових кримінальних правопорушень як ними, так і іншими особами.

2. Добровільне зайняття громадянином України посади, не пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому

числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, — карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років з конфіскацією майна або без такої.

Коментар.

Акцентуємо увагу на необхідності застосування постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 26.04.2002 «Про судову практику у справах про хабарництво», якою встановлено, що організаційно-розпорядчі обов'язки — це обов'язки щодо здійснення керівництва галуззю промисловості, трудовим колективом, ділянкою роботи, виробничою діяльністю окремих працівників на підприємствах, в установах чи організаціях незалежно від форми власності. Такі функції виконують, зокрема, керівники міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних, колективних чи приватних підприємств, установ і організацій, їх заступники, керівники структурних підрозділів (начальники цехів, завідувачі відділів, лабораторій, кафедр), їх заступники, особи, які керують ділянками робіт (майстри, виконробы, бригадири тощо).

Адміністративно-господарські обов'язки — це обов'язки щодо управління або розпорядження державним, колективним чи приватним майном (установлення порядку його зберігання, переробки, реалізації, забезпечення контролю за цими операціями тощо). Такі повноваження в тому чи іншому обсязі є у начальників планово-господарських, постачальних, фінансових відділів і служб, завідувачів складів, магазинів, майстерень, ательє, їх заступників, керівників відділів підприємств, відомчих ревізорів та контролерів тощо.

Таким чином, у зазначеній частині йдеться про рядових працівників у створених окупантами органах влади.

3. Здійснення громадянином України пропаганди у закладах освіти незалежно від типів та форм власності з метою сприяння здійсненню збройної агресії проти України, встановленню та утвердженню тимчасової окупації частини території України, уникненню відповідальності за здійснення державою-агресором збройної агресії проти України, а також дії громадян

України, спрямовані на впровадження стандартів освіти держави-агресора у закладах освіти, —

караються виправними роботами на строк до двох років або арештом на строк до шести місяців, або позбавленням волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років.

Коментар.

Зосереджуємо увагу на тому, що навчальний рік у районах Запорізької області, територія яких опинилася в повній чи частковій окупації російськими військами, завершився 2 травня. Відповідне рішення ухвалене обласною військовою адміністрацією.

4. Передача матеріальних ресурсів незаконним збройним чи воєнізованим формуванням, створеним на тимчасово окупованій території, та/або збройним чи воєнізованим формуванням держави-агресора, та/або провадження господарської діяльності у взаємодії з державою-агресором, незаконними органами влади, створеними на тимчасово окупованій території, у тому числі окупаційною адміністрацією держави-агресора, —

караються штрафом до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна.

5. Добровільне зайняття громадянином України посади, пов'язаної з виконанням організаційно-розпорядчих або адміністративно-господарських функцій, у незаконних органах влади, створених на тимчасово окупованій території, у тому числі в окупаційній адміністрації держави-агресора, або добровільне обрання до таких органів, а також участь в організації та проведенні незаконних виборів та/або референ-

думів на тимчасово окупованій території або публічні заклики до проведення таких незаконних виборів та/або референдумів на тимчасово окупованій території, —

караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

6. Організація та проведення заходів політичного характеру, здійснення інформаційної діяльності у співпраці з державою-агресором та/або його окупаційною адміністрацією, спрямованих на підтримку держави-агресора, її окупаційної адміністрації чи збройних формувань та/або на уникнення нею відповідальності за збройну агресію проти України, за відсутності ознак державної зради, активна участь у таких заходах, —

караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Коментар.

Під заходами політичного характеру розуміються з'їзди, збори, мітинги, походи, демонстрації, конференції, круглі столи тощо. Як бачимо, зазначений перелік не є вичерпним, що дає підстави відносити до нього різні заходи. Окремо звертаємо увагу на відповідальності саме за активну участь у подібних заходах. Можемо припустити, що під активною участю слід розуміти виступи на подібних заходах, залучення сторонніх осіб до заходів тощо.

Щодо інформаційної діяльності, то під нею розуміється створення, збирання, одержання, зберігання, використання та поширення відповідної інформації.

7. Добровільне зайняття громадянином України посади в незаконних судових або правоохоронних органах, створених на тимчасово окупованій території, а також добровільна участь громадянина України в незаконних збройних чи воєнізованих формуваннях, створених на тимчасово окупованій

території, та/або в збройних формуваннях держави-агресора чи надання таким формуванням допомоги у веденні бойових дій проти Збройних Сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, добровольчих формувань, що були утворені або самоорганізовувалися

для захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, —

такі дії караються позбавленням волі на строк від дванадцяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

8. Вчинення особами, зазначеними у частинах п'ятій — сьомій, дій або прийняття рішень, що призвели до загибелі людей або настання інших тяжких наслідків (школа, що в одну тисячу і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян), —

карається позбавленням волі на строк п'ятнадцяти років або довічним позбавленням волі, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк від десяти до п'ятнадцяти років та з конфіскацією майна або без такої.

Зазначений перелік є вичерпним. Отже, колабораційною діяльністю вважатимуться лише дії, які перелічені у ст. 111-1 Кримінального кодексу України. Аналіз цієї статті дає підстави стверджувати, що *важливу роль у кваліфікації відіграє фактор добровільності*. Відтак, дії осіб, яких примушували до чогось, не містять складу злочину.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що запровадження кримінальної відповідальності за співпрацю з державою-агресором, її окупаційною адміністрацією та/або її збройними чи воєнізованими формуваннями є правильним та своєчасним кроком, що обмежить у подальшому доступ таким особам до пов'язаних із виконанням функцій держави чи місцевого самоврядування та примусить замислитися осіб, які підіграють ворогу та наносять шкоду нашій країні.

ПОРУШУЮТЬ ТВОЇ ПРАВА?

КОМІТЕТ ЗАХИСТУ
ПРАВ АДВОКАТІВ НААУ

телефонуй

(067) 692-44-43*

*гаряча лінія працює цілодобово

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРІШЕННЯ ПРОГАЛИН У ЗАКОНОДАВСТВІ

Олена Поляцько, адвокат

Хоча війна тривала протягом восьми років із 2014 року, однак повномасштабне російське вторгнення в Україну почалося раптово. Звичний порядок нашого життя назавжди змінився. Мільйони людей змушені були приймати рішення щодо порятунку свого життя, життя своїх дітей та батьків миттєво. Сотні підприємств, організацій, установ України фактично одномоментно втратили зв'язок зі своїми працівниками. Як керівництву держави, так і державним органам потрібно було швидко приймати рішення щодо внесення змін в організацію виробничих, трудових процесів, організацію роботи державних органів.

Питань у сфері трудових відносин в умовах воєнного стану виявилось безліч. Зокрема, найчастіше моїх клієнтів цікавили можливість організації роботи державних установ в умовах війни, продовження трудових відносин державних службовців, які виїхали за кордон, дистанційна робота, гарантії для осіб, що проходять службу у складі територіальної оборони, користування відпустками, оплата праці, підстави для звільнення працівників, табування тощо.

Зважаючи, що я здебільшого працювала в регіоні, певні питання, які наразі стали нагальними майже по всій Україні, державним органам довелося розв'язувати ще у 2014 році. Наслідками неврегульованості питань проходження державної служби в умовах збройної агресії, на жаль, стали численні судові справи про поновлення на посадах, скасування незаконних наказів про притягнення до дисциплінарної відповідальності тощо.

У 2014-му майже всі керівники та працівники приймали рішення самостійно, бо ані в державі, ані в окремих її регіонах правового режиму воєнного стану введено не було.

Указом Президента України від 24.04.2022 № 64/2022 в Україні введено воєнний стан із 05 години 30 хвилин 24 лютого 2022 року строком на 30 діб,

наступного місяця дію воєнного стану продовжено до 25 травня 2022 року, а наразі продовжено ще на 90 діб до 23 серпня 2022 року.

Згідно з п. 3 зазначеного Указу у зв'язку із введенням в Україні воєнного стану, *тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану*, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачені ст. 30 — 34, 38, 39, 41 — 44, 53 Конституції України, а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб у межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, які передбачені ч. 1 ст. 8 Закону України «Про правовий режим воєнного стану».

Статтею 43 Основного закону держави — Конституції України закріплено право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя **працею**, вільно обирати працю та вільно на неї погоджуватися.

Отже, питання законодавчого регулювання відносин, що виникають під час трудових відносин, в тому числі проходження публічної служби в період воєнного стану, постало для всієї України.

Із початком війни багато положень законодавства, які діяли за мирного часу, виявилось неможливо накласти на воєнні реалії. Законодавець оперативно включився в роботу і почав змінювати регулювання,

вбудовуючи новий юридичний простір, пристосовуючи його до нових умов. Так, було прийнято Закон України від 15.03.2022 № 2136 «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану»¹. Це досить прогресивний і комплексний крок, адже встановлюються нові тимчасові умови щодо укладення та розірвання трудових договорів, зміни істотних умов праці, переведення на іншу роботу, надання відпусток, максимальної тривалості роботи протягом тижня та періоду відпочинку, оплати праці.

Законом України № 2136, який набув чинності 24.03.2022, внесені окремі корективи до процесу організації відносин, що виникають між працівником та роботодавцем у період воєнного стану, які діятимуть протягом періоду воєнного стану (п. 3 Прикінцевих положень Закону № 2136).

Однак новий Закон не відмежовує трудові відносини від проходження публічної (державної служби), отже, для державних службовців знову ж таки багато питань залишилися неврегульованими.

Частиною 1 ст. 1 Закону України від 10.12.2015 № 889 «Про державну службу»² визначено, що державною службою вважається публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави.

Згідно з ч. 2 ст. 1 цього ж Закону державний службовець — це громадянин України, який займає посаду державної служби в органі державної влади, іншому державному органі, його апараті (секретаріаті) (далі — державний орган), одержує заробітну плату за рахунок коштів державного бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження, безпосередньо пов'язані з виконанням завдань і функцій такого державного органу, а також дотримується принципів державної служби.

Згідно з ч. 2, 3 ст. 5 Закону відносини, що виникають у зв'язку із вступом, проходженням та припиненням державної служби, регулюються цим Законом, якщо інше не передбачено законом. Дія норм законодавства про працю поширюється на державних службовців у частині відносин, не врегульованих цим Законом.

Отже, державні службовці мають особливий статус, а їх діяльність регламентована положеннями За-

кону «Про державну службу» та прийнятих відповідно до нього нормативних актів. Закон № 2136 є частиною законодавства про працю, отже, відповідно до положень ст. 5 Закону «Про державну службу» поширюється на вступ, проходження та припинення державної служби в частині, не врегульованій Законом України «Про державну службу».

Законом України «Про державну службу», який є основним законом у сфері врегулювання відносин державної служби, закріплені принципи державної служби (ст. 4), основні права державного службовця (ст. 7), основні обов'язки державного службовця (ст. 8). Отже, наразі актуальними є питання щодо дотримання зазначених приписів закону в умовах воєнного стану.

Із роз'яснень Національного агентства України з питань державної служби³, наданих у порядку п. 3 ч. 3 ст. 13 Закону «Про державну службу», вбачається, що питання організації роботи державних органів, відносини, що виникають у зв'язку із вступом, проходженням та припиненням державної служби, повністю врегульовані Законом № 889, тому положення Закону № 2136 поширюються на державних службовців лише в частині, не врегульованій спеціальним законом (опубліковано на офіційному сайті НАДС).

Однак на практиці це означає, що для державних службовців зазначені зміни не мають жодного значення.

Насправді положення Закону України «Про державну службу» зазнавали значних змін, внесених, зокрема, законами від 19.09.2019 № 117, від 14.01.2020 № 440; від 23.02.2021 № 1285, і зі свого досвіду можу зазначити, що такі зміни суттєво звужували права державних службовців, порівняно з правами, закріпленими Кодексом законів про працю України⁴, тому відстоювати права державних службовців в адміністративних справах, пов'язаних із проходженням державної служби, досить складно, і в більшості спорів судами застосовувалися норми КЗпП, бо Закон № 889 мав нечітке формулювання щодо тих чи інших питань.

Уже під час написання зазначеної статті законодавчий орган наче прочитав мої думки та 12.05.2022 у першому читанні прийняв проєкт Закону про внесення змін до деяких законів України щодо оптиміза-

¹ Далі за текстом — Закон № 2136.

² Далі за текстом — Закон «Про державну службу».

³ Далі за текстом — НАДС.

⁴ Далі за текстом — КЗпП.

ції трудових відносин (реєстр. № 7251), який усуває законодавчі невизначеності, та дію Закону № 2136 поширяє на держслужбовців, посадових осіб органів місцевого самоврядування і представництв іноземних суб'єктів господарської діяльності в Україні.

Зверну увагу лише на окремі аспекти, пов'язані з ключовими гарантіями (правами) для державних службовців, та умови їх забезпечення під час воєнного стану, бо тема є досить об'ємною та її неможливо розкрити в одній публікації.

ЩОДО ПРИЙНЯТТЯ ГРОМАДЯН НА РОБОТУ ДО ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Так, відповідно до ч. 1, 2 ст. 21 Закону «Про державну службу» вступ на державну службу здійснюється шляхом призначення громадянина України на посаду державної служби за результатами конкурсу. Прийняття громадян України на посади державної служби без проведення конкурсу забороняється, крім випадків, передбачених цим Законом.

Згідно з ч. 1 ст. 22 цього Закону з метою добору осіб, здатних професійно виконувати посадові обов'язки, проводиться конкурс на зайняття посади державної служби відповідно до Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби, що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 25.03.2016 № 246 «Про затвердження Порядку проведення конкурсу на зайняття посад державної служби».

Згідно зі ст. 4 Закону України «Про правовий режим воєнного стану» на територіях, на яких введено воєнний стан, для забезпечення дії Конституції та законів України, забезпечення разом із військовим командуванням запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, оборони, цивільного захисту, громадського порядку та безпеки, охорони прав, свобод і законних інтересів громадян можуть утворюватися тимчасові державні органи — військові адміністрації.

Указом Президента від 24.02.2022 № 68/2022 утворено тимчасові державні органи — військові адміністрації по всій території України.

Абзацом 2 ч. 5 ст. 4 цього Закону визначено, що в разі набуття районною, обласною державною адміністрацією статусу відповідно районної, обласної військової адміністрації посади державних службовців у таких адміністраціях можуть заміщатися військово-службовцями військових формувань, утворених від-

повідно до законів України, особами рядового і начальницького складу правоохоронних органів, служби цивільного захисту, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та її безпеки із залишенням на військовій службі, службі в правоохоронних органах, органах та підрозділах цивільного захисту без виключення зі списків особового складу.

Відповідно до ч. 5 ст. 3 Закону України «Про військово-цивільні адміністрації» у разі набуття районною, обласною державною адміністрацією статусу відповідної районної, обласної військово-цивільної адміністрації посади державних службовців у таких адміністраціях можуть заміщатися військовослужбовцями військових формувань, утворених відповідно до законів України, особами рядового і начальницького складу правоохоронних органів, які відряджаються до них у встановленому законодавством порядку для виконання завдань в інтересах оборони держави та забезпечення її безпеки із залишенням на військовій службі, службі у правоохоронних органах без виключення із списків особового складу, а також за рішенням керівника районної, обласної військово-цивільної адміністрації на посади державних службовців у такій адміністрації можуть призначатися інші особи, які мають спеціальні знання та досвід, *без конкурсного відбору*.

НАДС надало роз'яснення від 01.03.2022 № 147 (опубліковано на офіційному сайті), в якому зазначається, що лише в перелічених вище випадках є винятки з питань призначення на посади державної служби в державних органах в особливий період, отже, вступ громадян України на посади державної служби в державних органах здійснюється на загальних підставах відповідно до Закону та за результатами конкурсу.

Проте процедура проходження конкурсу від моменту його оголошення, подання пакета документів та прийняття рішення про прийняття на посаду переможця конкурсу є досить тривалою та обмежується також строками, визначеними законодавчо для цих етапів, а тому є проблемним питання щодо найшвидшого заповнення вільних вакансій, оскільки саме державні органи передусім забезпечують, наприклад, призначення та нарахування пенсій, інших соціальних виплат, а отже, їх робота є вагомим для найбільш незахищених верств населення. Насправді це лише один приклад із безлічі необхідних для вирішення термінових питань.

Розуміючи проблему, маючи намір прискорити прийняття управлінських рішень в умовах війни та спрощення процедури кадрового відбору, Верховна Рада України прийняла в цілому Закон про внесення змін до законів України «Про центральні органи виконавчої влади» та «Про правовий режим воєнного стану» щодо забезпечення керованості державою в умовах воєнного стану (реєстр. № 7153), метою якого є більш чітке законодавче регулювання діяльності механізму держави в умовах воєнного стану. Зазначений Закон направлено на підпис Президенту.

Законом передбачено, що в період дії воєнного стану особи призначаються на посади державної служби, посади в органах місцевого самоврядування, посади керівників суб'єктів господарювання державного сектору економіки, комунальних підприємств, установ, організацій керівником державної служби або суб'єктом призначення, сільським, селищним, міським головою, головою районної, районної у місті, обласної ради, начальником відповідної військової адміністрації без конкурсного відбору на підставі поданої заяви, заповненої особової картки встановленого зразка та документів, що підтверджують наявність у таких осіб громадянства України, освіти та досвіду роботи згідно з вимогами законодавства, встановленими щодо відповідних посад. При цьому в період дії воєнного стану не подаються декларація особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, документ про підтвердження рівня володіння державною мовою та стосовно такої особи в цей період не проводиться спеціальна перевірка, передбачена Законом України «Про запобігання корупції», та перевірка, передбачена Законом України «Про очищення влади», а подання цих документів та проходження перевірки передбачаються у строк до 3 місяців із моменту припинення чи скасування воєнного стану.

На мою думку, скасування спеціальної перевірки є певним ризиком, бо посади можуть обійняти потенційно небезпечні кандидати (колабораціоністи, агенти ворожих спецслужб тощо). Утім, з позиції економії часу та ресурсів, враховуючи термінову необхідність, такі зміни є виправданими, можливо, спеціальну перевірку необхідно проводити в більш стислі строки.

Порядок подання щорічних декларацій врегульовано Законом України від 03.03.2022 № 2115 «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану вій-

ни»: *протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період обов'язку подати документи*. Початок перебігу строку починається з наступного дня після відповідної календарної дати або настання події, з якою пов'язано його початок (ст. 253 ЦК). Строк, що визначений місяцями, спливає у відповідне число останнього місяця строку (ч. 3 ст. 254 ЦК).

Отже, у період дії воєнного стану або стану війни повні перевірки декларацій та заходи контролю щодо правильності та повноти заповнення декларації не проводяться (Закон України від 03.03.2022 № 2115), бо в ці тяжкі часи уповноважені особи Національного агентства разом із декларантами боронять рубежі нашої Батьківщини, тому спочатку — перемога, а потім — декларування та перевірки.

Проектом Закону № 7153 також передбачено, що після припинення чи скасування воєнного стану, але не пізніше шести місяців з дня його припинення чи скасування, на посади, які особи призначені у період дії воєнного стану, оголошується конкурс, передбачений відповідним законом, а граничний строк перебування особи на посаді, на яку її призначено у період дії воєнного стану, становить не більше 12 місяців з дня припинення чи скасування воєнного стану.

Крім того, хочу звернути увагу, що законопроект № 7251 **визначає поняття сумісництва** та скасовує на період воєнного стану окремі обмеження, передбачені законодавством у сфері запобігання корупції щодо зайняття іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю. Держслужбовці та посадові особи місцевого самоврядування (крім виборних посад) зі статусом ВПО або під час простою, призупинення трудового договору, відпустки без збереження зарплати, відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку зможуть укладати трудові договори (контракти) або правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або ФОП, відносно яких не здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень.

Будемо сподіватися, що наведені законодавчі новели сприятимуть належному та безперебійному функціонуванню органів державної влади в умовах воєнного стану.

Також хочу звернути увагу, що є певні позитивні зміни для осіб, які взагалі були позбавлені можливості

вступу на державну службу через обмеження. Наказом НАДС від 31.03.2022 № 122/22, зареєстрованим у Мін'юсті 05.04.2022 за № 1374/5 «Про внесення змін до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення», внесені зміни до Положення про Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, затвердженого рішенням Національного агентства з питань запобігання корупції від 09.02.2018 № 166.

Новелою передбачено, що захисників України, які проходять службу у складі ЗСУ, ТРО, ДСНС та в інших складових сектора безпеки і оборони, може бути виключено з Реєстру корупціонерів.

НАДС проінформувало, що більшість записів у Реєстрі корупціонерів стосуються дрібних порушень, пов'язаних із корупцією, наприклад прострочення дедлайна для подання декларації. На думку НАЗК, на сьогодні неприпустимо, щоб репутація захисників України була затьмарена фактом перебування в Реєстрі. Тому НАЗК видало, а Мін'юст затвердив відповідний наказ.

Насправді це дуже суттєві зміни, оскільки в моїй практиці серйозною проблемою для осіб, що проходять публічну службу, є наявність відомостей про них у реєстрі, бо до низки спеціальних законів були внесені зміни щодо припинення публічної служби за таких обставин. Конституційним Судом України визнано неконституційною ст. 366¹ Кримінального кодексу України, яка передбачає покарання за недостовірне декларування, проте незважаючи на таке рішення перелік підстав для скасування відомостей у реєстрі є вичерпним та пов'язаний передусім із реабілітуючими підставами. Отже, на цей час *громадяни України, які захищають нашу державу у війні з окупантом, мають можливість подати до НАЗК заяву про вилучення відомостей стосовно себе з Реєстру корупціонерів.*

Нагальним є питання **щодо організації роботи державних органів в умовах воєнного стану**, та представники корпусу публічної служби мають дбати, щоб робота державних органів залишалася ефективною і була направлена на забезпечення спроможності нашої держави та підтримку її громадян, захисників та захисниць. Однак державні органи в умовах війни об'єктивно не можуть виконувати свої функції в місцях ведення активних бойових дій, а значна кількість державних службовців вимушені були покинути свої місця проживання.

12.04.2022 Кабінет Міністрів України прийняв постанову № 440 «Деякі питання організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану» відповідно до ст. 60² КЗпП, ст. 12¹ Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та ст. 17 Закону України «Про державну службу», яка набула чинності 14.04.2022.

Пунктом 1 постанови № 440 визначено, що в період воєнного стану для державних службовців та працівників державного органу, які перебувають на території України, за рішенням керівника державної служби в державному органі може запроваджуватися **дистанційна робота** у разі наявності організаційних і технічних можливостей для виконання їх посадових обов'язків.

Порядок і підстави дистанційної роботи передбачено законодавством про працю та законодавством із питань державної служби.

Відповідно до ч. 1 ст. 60² КЗпП дистанційна робота — це форма організації праці, за якої робота виконується працівником *поза робочими приміщеннями* чи територією власника або уповноваженого ним органу, *в будь-якому місці за вибором працівника* та з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Частиною 1 ст. 2 Закону № 2136 встановлено, що в період дії воєнного стану сторони за згодою визначають форму трудового договору.

Згідно з п. 6¹ ч. 1 ст. 24 КЗпП трудовий договір укладається, як правило, в письмовій формі. Додержання письмової форми є обов'язковим при укладенні трудового договору про дистанційну роботу або про надомну роботу.

Частиною 11 ст. 60² КЗпП визначено, що на час загрози поширення епідемії, пандемії, необхідності самоізоляції працівника у випадках, встановлених законодавством, *та/або у разі виникнення загрози збройної агресії*, надзвичайної ситуації техногенного, природного чи іншого характеру дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) роботодавця *без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі*. Із таким наказом (розпорядженням) працівник ознайомлюється протягом двох днів із дня його прийняття, але до запровадження дистанційної роботи. У такому разі норми ч. 3 ст. 32 цього Кодексу не застосовуються.

Отже, норма зазначеної статті визначає, що дистанційна робота може запроваджуватися наказом (розпорядженням) власника або уповноваженого ним органу без обов'язкового укладення трудового договору про дистанційну роботу в письмовій формі.

Типова форма трудового договору про дистанційну роботу затверджена наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 05.05.2021 № 913-21 «Про затвердження типових форм трудових договорів про надомну та дистанційну роботу».

Відповідно до ч. 4 ст. 47 Закону «Про державну службу» наказом НАДС від 03.03.2016 № 50 затверджено Типові правила внутрішнього службового розпорядку⁵, які визначають загальні положення щодо організації внутрішнього службового розпорядку органу державної влади, іншого державного органу, його апарату, режим роботи (початок та кінець робочого часу державного службовця; перерви), умов перебування державного службовця в органі державної влади (у вихідні, святкові та неробочі дні) та забезпечення раціонального використання його робочого часу, порядок доведення до відома державного службовця нормативно-правових актів, наказів (розпоряджень) та доручень із службових питань.

Відповідно до п. 9 Типових правил за ініціативою державного службовця і згодою його безпосереднього керівника та керівника самостійного структурного підрозділу (за наявності) такий державний службовець може виконувати завдання за посадою за межами адміністративної будівлі державного органу. Для цього державний службовець повинен *погодити в письмовій формі*, зокрема засобами телекомунікаційного зв'язку, перелік відповідних завдань та строки їх виконання з безпосереднім керівником та керівником самостійного структурного підрозділу (за наявності).

Хочу звернути увагу, що п. 4 постанови Кабінету Міністрів України № 440 скасовано наказ НАДС від 17.03.2022 № 20-22 «Про внесення змін до Типових правил внутрішнього трудового розпорядку», яким абз. 1 п. 9 розд. III Типових правил після слів «за межами адміністративної будівлі державного органу» був доповнений словами «в тому числі за кордоном на період дії воєнного або надзвичайного стану в Україні чи в її окремих регіонах, та протягом 10 днів після припинення або скасування такого стану».

Отже, щоб працювати дистанційно, державний службовець повинен перебувати в територіальних межах України, винятком є службове відрядження (п. 2 постанови № 440).

У своєму багажі Україна має не один рік досвіду із забезпечення ефективної роботи за межами адміністративних будівель, бо державні службовці Донецької та Луганської областей з цими проблемами зіткнулися ще у 2014 році, потім були карантинні обмеження. У такому разі керівник державної установи може видати наказ про переведення установи, організації на дистанційну форму роботи, який повинен бути доведений до відома державного службовця відповідно до положень ст. 9¹ Закону «Про державну службу» (вручення або надсилання поштою, в тому числі з використанням інших засобів телекомунікаційного зв'язку), а державний службовець — надати згоду на такі умови, звернувшись до керівника із заявою щодо роботи за межами адмінбудівлі, у будь-який спосіб (подання заяви особисто, за допомогою засобів телекомунікаційного зв'язку з пропозицією).

Згідно з ч. 2 ст. 3 Закону № 2136 у період дії воєнного стану норми ч. 3 ст. 32 КЗпП та інших законів України щодо повідомлення працівника про зміну істотних умов праці не застосовуються. Отже, переведення працівника на дистанційну роботу не вимагає обов'язкового попередження за 2 місяці про зміну істотних умов праці.

Хоча положення Закону № 2136 не узгоджуються з положеннями ст. 43 Закону «Про державну службу», якою передбачено попередження державного службовця про зміну істотних умов праці за 30 днів, проте враховуючи роз'яснення НАДС, пріоритетним є спеціальний закон, отже, наразі це питання є спірним. Крім того, як я вже раніше зазначала, проєкт закону № 7251 передбачає поширення норм Закону України № 2136 і на державних службовців.

Згідно з ч. 1 — 3 ст. 9 Закону «Про державну службу» державний службовець під час виконання посадових обов'язків діє у межах повноважень, визначених законом, і підпорядковується своєму безпосередньому керівнику або особі, яка виконує його обов'язки, чи особі, визначеній у контракті про проходження державної служби (у разі укладення). Державний службовець зобов'язаний виконувати накази (розпорядження), доручення керівника. Наказ (розпорядження),

⁵ Далі за текстом — Типові правила.

доручення має містити конкретне завдання, інформацію про його предмет, мету, строк виконання та особу, відповідальну за виконання. Наказ (розпорядження) має бути письмовим, а доручення може бути письмовим або усним.

Таким чином, якщо трудовий договір про дистанційну роботу не укладався, а працівника все ж таки було переведено на дистанційну роботу, щоб уникнути ймовірності притягнення державного службовця до дисциплінарної відповідальності за неналежне виконання службових обов'язків, необхідно, щоб безпосередній керівник чітко сформулював завдання для державного службовця щодо обсягів роботи, перелік завдань із строками їх виконання, визначити засоби електронного зв'язку (наприклад, електронна пошта, номер телефону, мобільний додаток тощо), бо саме безпосередній керівник державного службовця забезпечує планування, моніторинг та контроль виконання встановлених державному службовцю завдань.

На мою думку, необхідно також передбачити можливість державному службовцю підтримувати постійну комунікацію з безпосереднім керівником та визначити, яким чином відбуватиметься така комунікація, умови звітності працівника про виконану роботу (якщо це необхідно), умови повідомлення працівником про виникнення ситуацій, що унеможливають належне виконання дистанційної роботи, інші умови щодо комунікації та взаємодії сторін.

Варто врахувати, що в умовах бойових дій можливі відключення комунікацій, які дозволяють виконання дистанційної роботи, — електроенергії та мережі Інтернет.

У роз'ясненні, наданому від 23.03.2022 Міністерством економіки України «Відповіді на актуальні питання зі сфери трудових відносин в умовах воєнного часу»⁶, зазначено, що *неможливість виконання працівником дистанційної роботи у зв'язку з відсутністю відповідних комунікацій, на нашу думку, не можуть розглядатися як порушення трудової дисципліни*.

Однак варто передбачити, яким чином можливо підтвердити відсутність комунікацій. У цьому випадку, звичайно, доведеться збирати доказову базу (повідомлення офіційних джерел, запити до енергопостачальних організацій тощо).

У разі переведення державного органу на дистанційну роботу оплата праці здійснюється в повному

обсязі відповідно до законодавства, і саме так зазначено у спільному роз'ясненні Міністерства економіки України та НАДС від 10.03.2022 № 4706-06/9551-03 «Щодо оплати праці працівників державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, в умовах військового стану».

У випадку якщо робота державної установи або її структурних підрозділів неможлива, законодавцем передбачено оголошення простою.

Відповідно до ст. 34 КЗпП простій — це зупинення роботи, викликане відсутністю організаційних або технічних умов, необхідних для виконання роботи, невідвратною силою або іншими обставинами.

У разі простою працівники можуть бути переведені за їх згодою з урахуванням спеціальності і кваліфікації на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі, організації на весь час простою або на інше підприємство, в установу, організацію, але в тій самій місцевості на строк до одного місяця.

Запровадження простою оформлюється наказом керівника, з яким працівників ознайомлюють у можливий спосіб, в тому числі за допомогою засобів електронного зв'язку. Оплата простою здійснюється з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу). На умовах, передбачених у колективному договорі, оплата за час простою може здійснюватися в більшому розмірі.

Керівники державних органів, підприємств, установ та організацій, що фінансуються або дотуються з бюджету, до припинення чи скасування воєнного стану в Україні в межах фонду заробітної плати, передбаченого в кошторисі, можуть самостійно визначати розмір оплати часу простою працівників, але не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові тарифного розряду (посадового окладу) (постанова Кабінету Міністрів України від 07.03.2022 № 221).

Статтею 13 Закону № 2136 введено новелу — **механізм призупинення дії трудового договору**. Призупинення дії трудового договору не тягне за собою припинення трудових відносин. Ініціатором призупинення трудового договору може бути як роботодавець, так і працівник. З огляду на вищевикладене, головною умовою для призупинення дії трудового договору

⁶ Роз'яснення доступне за посиланням: URL: bit.ly/36Skoz9.

є абсолютна неможливість надання роботодавцем та виконання працівником відповідної роботи.

Відповідно до ч. 3 ст. 13 Закону № 2136 відшкодування заробітної плати, гарантійних та компенсаційних виплат працівникам на час призупинення дії трудового договору в повному обсязі покладається на державу, що здійснює військову агресію проти України.

Пунктом 3 постанови Кабінету Міністрів України № 440 визначено, що в разі перебування державного службовця або працівника державного органу в робочий час в Україні **поза межами робочого місця без рішення керівника державної служби, зазначеного в п. 1 цієї постанови, або за кордоном, крім перебування у службовому відрядженні**, оформленому в установленому порядку, **до них може бути застосоване дисциплінарне стягнення** відповідно до закону (п. 3 набрав чинності з 25.04.2022).

Отже, у випадку застосування приписів п. 3 постанови КМУ № 440 необхідно розмежовувати, в режимі простою чи дистанційної роботи перебуває організація, установа.

Згідно з п. 2 постанови КМУ № 440 робота державних службовців та працівників державного органу *за межами України* допускається лише **в разі службового відрядження**, оформленого в установленому порядку.

Вважаю, що п. 3 постанови значно обмежує права державних службовців, які були вимушені покинути місця бойових дій, проте в них є можливість скористатися правом оформити оплачувані відпустки (щорічні, соціальні), а також відпустки без збереження заробітної плати, що надаються в обов'язковому порядку, та відпустки без збереження заробітної плати, що надаються за угодою сторін у порядку, визначеному законодавством (ст. 25, 26 Закону України «Про відпустки»).

До речі, відповідно до ч. 3 ст. 12 Закону № 2136 протягом періоду дії воєнного стану роботодавець на прохання працівника може надавати йому відпустку без збереження заробітної плати без обмеження строку, встановленого ч. 1 ст. 26 Закону України «Про відпустки».

Законопроектом № 7153 обмеження щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності, встановлені п. 1 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про запобігання корупції», не застосовуються до державних службовців та посадових осіб органів місцевого самоврядування, які перебувають у відпустці без збереження заробітної плати.

Також хочу звернути увагу, що постанова Кабінету Міністрів України від 12.04.2022 № 440 «Деякі питання організації роботи державних службовців та працівників державних органів у період воєнного стану», яка обмежує права державних службовців, що були вимушені виїхати за кордон, була прийнята без направлення її проєкту до НАЗК для визначення необхідності проведення антикорупційної експертизи, беручи до уваги те, що на зазначені акти не поширюється виняток, встановлений п. 5 § 37-2 регламенту КМУ, затвердженого постановою КМУ від 18.07.2007 № 9501.

Отже, попри частково вирішені питання Законом № 2136, низка проблем та старі законодавчі прогалини залишились. Тож будемо сподіватися, що прийняті законопроекти, якими пропонується усунути наявні законодавчі прогалини в регулюванні трудових відносин, у питаннях проходження державної служби в умовах воєнного стану набудуть чинності найближчим часом та сприятимуть приведенню вітчизняного законодавства у відповідність до законодавства ЄС, практики Міжнародної організації праці і матимуть позитивний вплив у сфері публічного права.

ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ ШЛЯХОМ ЙОГО РЕЛОКАЦІЇ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД

Ольга Розгон, доцент, к. ю. н.

24 лютого 2022 року російські збройні сили розпочали широкомасштабне вторгнення в Україну одразу в багатьох місцях. У зв'язку з цим значні ділянки української території тепер є зонами збройного конфлікту, які залишило чимало підприємців.

Через повномасштабне вторгнення російських загарбників регіони країни опинилися в різних соціальних та економічних умовах. Ці особливості враховуватимуть у роботі з підтримки та розвитку територій України.

Але через бойові дії різні регіони України опинилися в різних умовах, і це потрібно враховувати, щоб планувати подальшу підтримку та розвиток кожної області України.

Наразі умовно формуються три види територій: глибокий тил, прифронтові зони та зони бойових дій і тимчасово окуповані території. Це певне зонування, різні економічні моделі, можливо, різне оподаткування і стимулювання діяльності. На цей час законопроект щодо зонування територій детально опрацьовують.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ ПО УКРАЇНІ (ДО ЗОН, ДЕ НЕ ВІДБУВАЮТЬСЯ АКТИВНІ БОЙОВІ ДІЇ)

Перезапуск економіки у воєнний час — одне з найпріоритетніших завдань уряду України. Тому зараз дуже важливо, щоб українські підприємства, які розташовані в зоні активних бойових дій, продовжили діяти і швидше відновили роботу. Так, бізнес може отримати допомогу в переміщенні свого обладнання на безпечні території, пошуку виробничих приміщень і розселенні працівників.

Для цього в середині березня 2022 року Кабінет Міністрів України ухвалив постанову «Про особливості роботи акціонерного товариства «Укрпошта» в умовах воєнного стану» від 17.03.2022 № 305 щодо безоплатного перевезення майна вітчизняних суб'єктів господарювання згідно з переліком, який

формується Міністерством економіки і передається до Міністерства інфраструктури.

Також ухвалено розпорядження КМУ «Про затвердження плану невідкладних заходів з переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію» від 25.03.2022 № 246-р, що передбачає план невідкладних заходів із переміщення у разі потреби виробничих потужностей суб'єктів господарювання з територій, де ведуться бойові дії та/або є загроза бойових дій, на безпечну територію.

Платформу для допомоги в релокації бізнесу запустили ДП «Прозорро.Продажі» за ініціативи Мін економіки і за підтримки Мінцифри та Дія.Бізнес. Ця платформа переміщення створена для:

— підприємств, які здійснили повну або часткову релокацію своїх потужностей, потребують переміщення з територій, що наближені або розташовані в зоні бойових дій, до безпечних регіонів (наразі 14 областей):

- Закарпатська,
- Івано-Франківська,
- Львівська,
- Тернопільська,
- Хмельницька,
- Чернівецька,
- Вінницька,
- Волинська,
- Рівненська,
- Київська,
- Дніпропетровська,
- Черкаська,
- Полтавська,
- Кіровоградська;

— компаній, які хочуть допомогти підприємствам із релокацією;

— представників Міністерства економіки України, військових адміністрацій, компаній, які допомагають з опрацюванням заявок, логістикою, процесом переїзду, пошуком нових виробничих приміщень і розселенням працівників.

Процедура релокації українського бізнесу по Україні:

1. Після обробки всіх запитів Міністерство економіки України визначає *черговість релокації компаній*. Пріоритет мають стратегічні підприємства та компанії, які виробляють товари першої необхідності, а також підприємства, які можуть самостійно забезпечити демонтаж і перевезення своїх потужностей до найближчої станції АТ «Укрзалізниця».

2. Фахівці в областях контактують із підприємством, спільно шукають варіанти для розміщення виробничих потужностей, вирішують питання оренди, підключення мереж, розселення персоналу і членів родин.

Переміщення підприємств здійснюється трьома способами:

- самостійно;
- силами АТ «Укрзалізниця»;
- силами АТ «Укрпошта».

3. Після прибуття на нове місце підприємство монтує обладнання, підключається до мереж, відновлює роботу. Державна служба зайнятості додатково співпрацює з підприємством у питанні працевлаштування

нових робітників, а Державна служба з питань праці консультує у сфері гарантій безпеки життя і здоров'я працівників.

21 квітня Верховна Рада України прийняла за основу зі скороченням строку підготовки проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану» № 7289 від 15.04.2022 (станом на 03.05.2022 надано порівняльну таблицю (друге читання))¹, яким пропонується спростити та врегулювати питання земельних відносин у період воєнного стану.

Асоціація міст України надала пропозиції до проєкту Закону України № 7298² щодо площадок (майданчиків) для переміщення (евакуації) виробничих потужностей із зони бойових дій. Асоціація міст України зазначає, що слід скористатися можливими промисловими та виробничими площадками (майданчиками), які вже облаштовані необхідними потужностями, — *індустріальними парками країни*.

Таким чином, у разі прийняття запропонованих змін до закону вони дадуть змогу забезпечити

¹ Проєкт Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей регулювання земельних відносин в умовах воєнного стану від 15.04.2022 № 7289. URL: itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/39442.

² Щодо надання пропозицій до проєкту Закону України № 7298. АМУ. від 25.04.2022 № 5-316/22. URL: auc.org.ua/sites/default/files/sectors/u-24694/2022-04-25-agrarnyy_komitet-7298.pdf.

невідкладні потреби в земельних ділянках суб'єктів господарської діяльності, які мають значення для економіки України.

Наведемо приклад переміщення бізнесу до *Київської області*. Харківське виробництво змушене переносити виробництво через бойові дії. Підприємці мали вибір — переїжджати до Польщі або залишитися в Україні. На заході країни не змогли знайти приміщення, яке б їм підходило, тому приїхали до *Індустріального парку «Біла Церква»*.

Зазначимо, що основною метою створення індустріального парку є забезпечення економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності регіону, активізація інвестиційної діяльності, підвищення рівня зайнятості населення, розвиток сучасної виробничої та ринкової інфраструктури.

За ст. 66-1 Земельного кодексу України³ землі індустріальних парків належать до земель промисловості.

Відповідно до ст. 5 Закону України «Про індустріальні парки» від 21.06.2012 № 5018⁴ право на створення індустріальних парків на землях державної і комунальної власності мають органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які згідно з Конституцією України здійснюють право власника на землю від імені Українського народу і відповідно до закону наділені повноваженнями розпорядження земельними ділянками, а також орендарі земельних ділянок, які згідно з цим Законом відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

Згідно зі ст. 6 Закону № 5018 право на створення індустріальних парків на землях приватної власності мають власники чи орендарі земельних ділянок, які відповідають вимогам щодо використання їх для індустріального парку.

Щодо оренди земельної ділянки, то за п. 10 ст. 93 ЗК у разі створення індустріального парку на землях державної чи комунальної власності земельна ділянка надається в оренду на строк не менше 30 років. Якщо орендарем земельної ділянки є ініціатор створення індустріального парку, така земельна ділянка або її частини передаються ним у суборенду учасникам

індустріального парку відповідно до земельного законодавства України без попереднього погодження з орендодавцем, якщо це не суперечить договору оренди такої земельної ділянки.

Індустріальні парки створюються на земельних ділянках площею не менше 10 гектарів і не більше однієї тисячі гектарів. У ст. 9 Закону № 5018 зазначені умови використання земельної ділянки у межах індустріального парку (ст. 66-1 ЗК).

Переваги індустріальних парків полягають у можливості підвищення інституційної активності певних територій, створенні регіональних точок зростання, проведенні структурної перебудови економіки, створенні нових робочих місць, «очищенні» міст від промислового виробництва.⁵

Дійсно, індустріальні парки — це перевірений часом і міжнародним досвідом механізм залучення інвестицій, збільшення зайнятості населення, збалансованого регіонального розвитку, підтримки місцевих виробників, сприяння малому та середньому підприємству. Інвестування на території індустріальних парків є сприятливою для інвестора формою ведення бізнесу й одночасно ефективним механізмом державної промислової та інвестиційної політики і політики регіонального розвитку. Сприяння створенню індустріальних парків віднесено до пріоритетних напрямів удосконалення інвестиційно-інноваційної інфраструктури в межах реалізації державної промислової та інвестиційної політики⁶.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕМІЩЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН ДО ЄС

Безумовно, для того щоб бізнес перемістився, мають переміститися і робітники. Отже, слід розглянути питання їх перетину кордону та правила перебування за кордоном.

Наразі громадянам України після 24.02.2022 у більшості іноземних держав надається *статус біженця або тимчасовий захист*.

У Конвенції про статус біженців 1951 року термін «біженець» означає особу, яка:

³ Далі за текстом — ЗК.

⁴ Далі за текстом — Закон № 5018.

⁵ Марчишинець О. В. Індустріальні парки як інструмент залучення інвестицій в реальний сектор економіки регіону. Економіка та суспільство. 2017. № 9. URL: economyandsociety.in.ua.

⁶ Долженков О. В. Індустріальні парки як механізм стимулювання інвестиційно-промислової діяльності в Україні. Lex Portus: юрид. наук. журн. 2017. № 6. С. 60.

1) вважалася біженцем згідно з угодами від 12.05.1926 і 30.06.1928 або конвенціями від 28.10.1933 і 10.02.1938, протоколом від 14.09.1939, статутом Міжнародної організації у справах біженців. Постанови про відмову у праві вважатися біженцями, ухвалені Міжнародною організацією у справах біженців у період її діяльності, не перешкоджають тому, щоб статус біженця надавався особам, які задовольняють умовам, викладеним у п. 2 цього розділу Конвенції;

2) внаслідок подій, які відбулися до 01.01.1951, і через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходиться за межами країни своєї національної належності та не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися таким захистом внаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Якщо людина тікає зі своєї держави через переслідування (з релігійних, політичних або інших мотивів), а також не може чи не хоче користуватися захистом своєї держави, вона має право набути *статус біженця*. Такий статус дає людині право на притулок (це не обов'язково квартира, може бути ліжко-місце), працю, освіту, соціальну допомогу, податкові пільги тощо залежно від країни. Водночас біженець має перед державою певні зобов'язання. Насамперед ідеться про дотримання місцевих законів та розпоряджень органів влади. Водночас країна, яка надала статус біженця, не може вислати цю особу або примусово повернути до країни, з якої вона прибула та де її життя або свободі загрожує небезпека.

Наявність *статусу біженця* вигідна тим, що дає право біженцю легально жити в іноземній країні та не бути депортованим до своєї держави, навіть якщо всі

безвізові чи візові строки перебування за кордоном завершилися.

Так, якщо рішення про надання *статусу біженця* буде позитивним, то біженець отримує гарантію, зокрема, право на *офіційне працевлаштування та підприємницьку діяльність*.

Кожна країна має свої правила *набуття цього статусу*. Зокрема, можуть бути встановлені обмеження на пересування чи роботу. Наприклад, людина, яка бажає набути *статус біженця в Польщі*, не може легально працювати або провадити підприємницьку діяльність. Це дозволять лише *після завершення* всіх формальних процедур. Тому слід розуміти, що такий процес легалізації є дуже непростим і зазвичай тривалим у часі. Крім того, немає жодних гарантій, що статус біженця буде надано. Особливо якщо причиною звернення є війна у своїй державі. Особа втрачає статус біженця, якщо вона повертається до своєї країни або набула нове громадянство.

Рішенням Ради ЄС від 04.03.2022 запущено Директиву 2001/55/ЄС, яка дає право на *тимчасовий притулок для українців*, які рятуються від військових дій у своїй країні.

Розглянемо Імплементативне рішення Ради ЄС від 04.03.2022⁷ № 2022/382, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України в розумінні ст. 5 Директиви 2001/55/ЄС⁸ та запроваджує *тимчасовий захист*.

У ньому взято до уваги Договір про функціонування Європейського Союзу⁹ та Директиву Ради 2001/55/ЄС від 20.07.2001 про мінімальні стандарти надання тимчасового захисту в разі масового напливу переміщених осіб і про заходи, які сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийняття таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийняття, зокрема ст. 5.

ООН звернулася з Екстремим гуманітарним закликом надати захист і допомогу Україні, а також

⁷ Council Implementing Decision (EU) 2022/382 of 4 March 2022 establishing the existence of a mass influx of displaced persons from Ukraine within the meaning of Article 5 of Directive 2001/55/EC, and having the effect of introducing temporary protection. ST/6846/2022/INIT. URL: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32022D0382.

⁸ Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. URL: eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055.

⁹ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'яносто дев'ятого року) та договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'яносто п'ятдесят сьомого) від 07.02.1992, 25.03.1957. Консолідовані версії станом на 30.03.2010. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

представила Регіональний план для України щодо реагування на ситуацію з біженцями, надавши дані стосовно кількості людей, які перебувають у складних життєвих обставинах, і стосовно тих, кому необхідно надати адресну допомогу.

Верховний комісар ООН у справах біженців схвалив висловлену багатьма державами-членами підтримку активації тимчасового захисту, передбаченого Директивою 2001/55/ЄС, спрямовану на негайне надання тимчасового притулку в Союзі та сприяння розподілу відповідальності між державами-членами за людей, які залишають Україну.

Аби відреагувати на цю ситуацію, необхідно визначити, що існує масовий наплив переміщених осіб у розумінні Директиви 2001/55/ЄС, щоб забезпечити надання їм тимчасового захисту.

Метою прийняття цього Рішення ЄС № 2022/382 є надання *тимчасового захисту*:

- громадянам України, які проживають в Україні та були переміщені починаючи з 24.02.2022 у результаті військового вторгнення російських збройних сил, яке розпочалось цього дня;

- громадянам третіх країн, крім України, які були переміщені з України починаючи з 24.02.2022 та які мали в Україні статус біженця або рівнозначний статус до 24.02.2022;

- членам сім'ї тих осіб, сім'ї яких уже були в Україні та проживали там на момент обставин, пов'язаних із масовим напливом переміщених осіб.

Впровадження *тимчасового захисту* *принесе користь державам-членам*, оскільки права, якими супроводжується тимчасовий захист, зменшують потребу переміщених осіб у терміновому пошуку міжнародного захисту та, як наслідок, зменшують ризик перенавантаження їхніх систем притулку, оскільки вони зводять формальності до мінімуму через невідкладність ситуації.

Громадяни України, на яких поширюється *безвізовий режим*, мають право вільно подорожувати в межах ЄС після того, як будуть пропущені на територію на 90-денний період.

Таким чином, вони мають змогу обрати державу-члена, в якій вони хотіли б реалізувати права, пов'язані з *тимчасовим захистом*, і приєднатися до своєї сім'ї та друзів із діаспори, що існує сьогодні в межах ЄС. Фактично це сприятиме балансу зусиль між державами-членами, що, у свою чергу, зменшить тиск на національні системи прийому (прийняття).

У разі надання державою-членом дозволу на проживання відповідно до Директиви 2001/55/ЄС особа, якій надано тимчасовий захист та яка має при цьому право подорожувати в межах Союзу до 90 днів протягом 180-денного періоду, повинна мати змогу користуватися правами, які випливають із тимчасового захисту, тільки в державі-члені, що видала дозвіл на проживання. Це не повинно перешкоджати можливості держави-члена в будь-який час вирішувати питання щодо надання дозволу на проживання особам, які отримали тимчасовий захист відповідно до цього Рішення.

Відповідно до Директиви 2001/55/ЄС спочатку *тривалість тимчасового захисту має становити 1 рік*. Якщо тимчасовий захист не буде припинено на підставі положень ст. 6 (1), п. b цієї Директиви, то цей строк має бути автоматично продовжений на шестимісячні періоди протягом не більше 1 року. Комісія здійснюватиме постійний моніторинг та аналіз ситуації. У будь-який момент вона може запропонувати Раді припинити тимчасовий захист, ґрунтуючись на тому, що ситуація в Україні є такою, що дозволяє безпечно і надійно повернення тих, кому було надано тимчасовий захист, або може запропонувати Раді продовжити строк тимчасового захисту на період не більше 1 року.

Претендувати на притулок можуть українці та резиденти країни, яких не засудили за військові та тяжкі неполітичні злочини. Цей статус дозволяє повертатися в Україну *без ризику втратити допомогу, на відміну від біженця*.

Для цілей ст. 24 Директиви 2001/55/ЄС під *посиланням на Європейський фонд біженців, створений на підставі Рішення Ради 2000/596/ЄС¹⁰*, слід розуміти посилання на Фонд притулку, міграції та інтеграції, створений на підставі Регламенту Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/1147.¹¹

Усі зусилля держав-членів, спрямовані на виконання зобов'язань, що випливають із цього Рішення,

¹⁰ Рішення Ради 2000/596/ЄС від 28.09.2000 про утворення Європейського фонду біженців (ОJ L 252, 06.10.2000, с. 12).

¹¹ Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/1147 від 07.07.2021 про утворення Фонду притулку, міграції та інтеграції (ОJ L 251, 15.07.2021, с. 1).

отримають фінансову підтримку Союзу. Екстрені та гнучкі механізми в межах Багаторічної програми фінансового розвитку на 2021 — 2027 роки можуть мобілізувати кошти, необхідні для задоволення конкретних надзвичайних потреб держав-членів. Ба більше, механізм цивільного захисту ЄС¹² був активований¹³. За допомогою цього механізму держави-члени можуть просити про надання засобів, необхідних для задоволення потреб переміщених осіб з України, які перебувають на їхній території, та можуть скористатися співфінансуванням із метою надання такої допомоги.

Якщо громадянин України прямує до Португалії, яка входить до ЄС, то португальські компетентні органи рекомендують українцям клопотати не про статус біженця, а про статус *того, хто потребує захисту*, — *pedido de proteção temporária (тимчасовий захист ЄС)*. Процедура оформлення документів у такому разі спрощена, не передбачає вилучення документів особи, не накладає обмежень на особу і створює механізми, щоб особа могла: відкрити рахунок у будь-якій банківській установі в Португалії; працювати як найманий працівник або провадити підприємницьку діяльність на території Португалії; звернутися із проханням щодо отримання соціальної допомоги; влаштувати дитину в садок/школу; продовжити навчання в португальських вишах; отримувати медичну допомогу в медичних установах.

Польський уряд підготував закон про новий статус українських переселенців (біженців) у Польщі — «Про допомогу громадянам України у зв'язку з військовим конфліктом на території цієї країни»¹⁴.

Отже, громадяни України можуть перетинати українсько-польський кордон за спрощеною процедурою, яка дозволяє перетинати кордон навіть громадянам, які не мають дійсних посвідчень особи або документів, що посвідчують їхню особу.

Легальне перебування на території Польщі для тих, хто в'їхав після 24 лютого 2022 року, можливе для громадян України, які залишили свою країну після:

— 24.02.2022 через збройний конфлікт. Вони можуть легально перебувати в Польщі протягом

18 місяців. Це стосується, зокрема, українців, які приїхали до Польщі з третіх країн, наприклад Словаччини, Угорщини, Румунії тощо (у початковій версії Закону норма стосувалася лише тих, хто прибув до Польщі безпосередньо з території України);

— початку війни. Вони можуть продовжити своє легальне перебування, оформивши документи на тимчасовий дозвіл на проживання. «Карта побуту» (ВНП — вид на проживання) буде надана одноразово строком на 3 роки з моменту дати видачі рішення (*decyzji*).

Як було зазначено, серед прав для осіб, які мають тимчасовий захист ЄС, є право на підприємницьку діяльність.

Так, громадяни України (або подружжя громадян України), що прибули до Польщі з 24.02.2022 та:

— легально перетнули кордон з України до Польщі у період з 24.02.2022;

— у період із 24.02.2022 в'їхали до іншої країни ЄС, а потім приїхали до Польщі;

— бажають залишитися в Польщі, мають, у тому числі, право на провадження підприємницької діяльності.

Такі громадяни мають право заснувати як індивідуальне підприємство (ФОП), так і фірму. Для створення індивідуального підприємства необхідно отримати номер PESEL та довірений профіль у міському управлінні / управлінні гміни (найменша адміністративна одиниця Польщі).

Для того щоб заснувати індивідуальне підприємство, слід зареєструвати його в CEIDG (Центральний реєстр економічної діяльності) в міському управлінні / управлінні гміни. Така реєстрація є безкоштовною. Для створення фірми необхідно зареєструвати її у KRS (Національний судовий реєстр).

У Словаччині, якщо надано тимчасовий притулок, громадяни України можуть працювати без необхідності отримання додаткових дозволів. Однак не можуть провадити підприємницьку діяльність.

Якщо особа є громадянином України або членом його сім'ї (дружина/чоловік або батьки неповнолітнього) і подала заяву про надання притулку (міжнародний

¹² Регламент Європейського Парламенту та Ради (ЄС) 2021/836 від 20.05.2021, яким внесено зміни до Рішення № 1313/2013/ЄС про Механізм цивільного захисту ЄС (OJ L 185, 26.05.2021, с. 1).

¹³ Станом на 28.02.2022 — Словаччиною.

¹⁴ USTAWA z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Warszawa, dnia 12 marca 2022 r. Poz. 583. Dziennik ustaw Rzeczypospolitej Polskiej. URL: dziennikustaw.gov.pl/D2022000058301.pdf.

захист), то можна працювати до закінчення дев'яти місяців із початку процедури надання притулку (міжнародного захисту).

Тимчасовий вид на проживання у *Словаччині* пов'язаний із певною метою, наприклад, працевлаштування, *підприємництво*, навчання, возз'єднання сім'ї тощо. Кожен заявник для отримання виду на проживання повинен підтвердити обрану мету.

ОСОБЛИВОСТІ РЕЛОКАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО БІЗНЕСУ В ЄС

Крім необхідності виїзду з регіонів, де відбуваються активні бойові дії, підприємства постійно переміщуються з трьох основних причин: покращення доступу до ринків, зниження витрат і підвищення кваліфікації.

Існує багато факторів, які необхідно враховувати при порівнянні розташування. Деякими з основних є робоча сила (витрати, доступність, продуктивність і навички), інфраструктура (зв'язок, транспорт), правове, політичне та нормативне середовище, розмір внутрішнього ринку та інвестиційні стимули.

Існуючі технології дозволяють фірмам відокремити частину свого бізнесу (наприклад, ІТ, інтелектуальну власність або обробку бек-офісу) та оцінити переваги перенесення тільки цього процесу, для якого деякі регіони можуть надавати певні переваги, наприклад, нижчі податки.

Політика згуртування ЄС, спрямована на розвиток регіонів, може вплинути на рішення щодо *переміщення бізнесу*. Більш прямою є *державна допомога*, і держави-члени мають структури, що добре зарекомендували себе, для залучення підприємств до переміщення, особливо в бідніші регіони.

Зростаюча глобалізація, слабкий попит і надмірні потужності в ЄС через економічну кризу підштовхують компанії до того, щоб переїхати, залишатися конкурентоспроможними. Однак загальні показники продуктивності є ключовими для переїзду та перебування в довгостроковій перспективі.¹⁵

Це означає збільшення уваги до переміщення в ЄС компаній, які:

- переміщують частину або весь свій бізнес до іншого регіону ЄС;
- приходять до ЄС ззовні.

Із часом регіони стали більш витонченими у спробах залучити бізнес. Вони змінюють свої пропозиції, щоб відобразити потреби бізнесу, досягти успіху.

Переміщення бізнесу зараз є більш поширеним як усередині секторів бізнесу, так і між ними і впливає на низько- та висококваліфікованих працівників. Завдяки вдосконаленню технологій *перенести можна не тільки виробництво* до районів із меншими витратами, а й *такі послуги*, як бухгалтерський облік, обробка платежів, телефонна підтримка тощо. Технологія, швидке реагування та кваліфіковані працівники стали ключовими елементами.

Нематеріальними *елементами, які перешкоджають переміщенню*, можуть бути:

- економічні,
- політичні,
- мовні,
- культурні відмінності між регіонами ЄС.

Компанії розглядають низку питань, коли вирішують, переїхати чи ні, що однаково справедливо для прямих іноземних інвестицій ЄС.

Вони були класифіковані за трьома сферами:

- доступ до ринків (особливо там, де компанія розвивається або діють конкуренти);
- зниження витрат і нові ресурси;
- видобуток/опанування (наприклад, сировина, технології).

Конкретні елементи, які розглядаються, дозволяють визначити *загальну продуктивність, яка є ключовим елементом успіху* в середньостроковій і довгостроковій перспективі, включають:

- витрати на оплату праці, наявність і продуктивність, оскільки низька вартість робочої сили може бути не вигідною, якщо буде низькою продуктивність, але швидкий розвиток технологій зменшує залучення робочої сили до продукції;
- інновації та дослідження і розробки, важливі для підвищення продуктивності;
- комунікаційну інфраструктуру;
- транспортно-логістичну інфраструктуру;
- динаміку внутрішнього ринку;
- освіту, навчання та навички робочої сили;
- промислову базу: існуючі галузі та підтримка профспілок;

¹⁵ Business relocation in the EU. URL: epthinktank.eu/2013/04/23/business-relocation-in-the-eu/?amp=1.

- бізнес-середовище: політичне, правове та нормативне і корпоративне оподаткування;
- інвестиційні стимули та наявність промислових майданчиків;
- ефективність місцевої/регіональної влади;
- мову/культуру та якість життя.

Країни ЄС можуть надавати *державну допомогу*, яка може заохочувати, зокрема, до *переїзду в регіони в межах своєї країни*. Однак така державна підтримка має відповідати правилам ЄС щодо державної допомоги. Її не можна надати, якщо вона передбачає обмеження конкуренції на внутрішньому ринку, хоча можуть бути дозволені винятки.

Правовою основою є ст. 107 — 109 Договору про функціонування Європейського Союзу.¹⁶

Установлено *заборону будь-якої форми державної допомоги*, яка може призвести до спотворення торгівлі між країнами-членами в ЄС, але вона не застосовується там, де є лише внутрішні наслідки для країн-членів. Існує обмежена кількість конкретних винятків, і ЄК може домовитися про конкретні випадки, зокрема в таких сферах:

- допомога окремим нерозвинутим регіонам;
- просування великого проєкту або вирішення серйозної економічної проблеми;
- розвиток певних видів економічної діяльності чи територій або сприяння збереженню культури чи спадщини, якщо це не суперечить загальним інтересам;
- інші категорії.

ЄК несе основну відповідальність за першу оцінку та контроль пропозицій чи змін щодо допомоги. *Допомога повинна мати* чітко визначену мету спільного інтересу й обмежуватися необхідним мінімумом. Якщо йдеться про регіональну допомогу, вона має бути для інвестицій (початок або розширення) і не повинна перевищувати певну частку інвестицій. Існує низка правил і рекомендацій щодо надання регіональної, секторної та горизонтальної допомоги. Якщо допомога суперечить правилам, її потрібно повернути.

Загалом ЄК вважає національну регіональну допомогу сприянням економічній, соціальній і територіальній згуртованості ЄС у цілому, а отже, вона виправдана з погляду конкуренції.

Дії щодо залучення фірм до місцевих територій поширені *по всій Європі* та були історично поширеними. Політика включає різні форми податкових відрахувань або звільнень, субсидії, заохочувальні винагороди, пільгові ставки запозичень, фінансування об'єктів, створення «зон без оподаткування» тощо.

Державна допомога часто надається великим компаніям, які вирішують:

- створити новий бізнес в економічно слабких регіонах;
- розширити діючу компанію;
- урізноманітнити виробництво, щоб запустити абсолютно новий продукт;
- змінити виробничий процес;
- допомогти компанії, яка закривається.

Політика згуртованості має на меті зменшити економічні, соціальні та територіальні відмінності шляхом зменшення регіональної диспропорції розвитку. На практиці це означає спроби покращити ВВП на душу населення бідніших регіонів за допомогою:

- підвищення привабливості регіонів;
- заохочення інновацій та підприємництва;
- створення кращих робочих місць і розвитку людських ресурсів.

Основне фінансування дій здійснюється через Європейський фонд регіонального розвитку, Європейський соціальний фонд і Фонд згуртованості, які становлять приблизно одну третину загального бюджету ЄС. Частина коштів може бути використана для *переміщення підприємств*. Конкретні проєкти, які здійснюються цими фондами, повинні стимулювати бізнес інвестувати і переїжджати в ці регіони¹⁷.

Реалізуючи ініціативу релокації бізнесу в ЄС, передусім варто визначитися з *видом релокації для продовження підприємницької діяльності* на новому місці. Оскільки є *повна, часткова та поетапна релокація*, відповідно, кожний підприємець визначає для себе,

¹⁶ Консолідовані версії Договору про Європейський Союз (вчиненого в Маастрихті сьомого дня лютого тисяча дев'ятсот дев'яносто другого року) та договору про функціонування Європейського Союзу (вчиненого в Римі двадцять п'ятого дня березня місяця року одна тисяча дев'ятсот п'ятдесят сьомого) від 07.02.1992, 25.03.1957. Консолідовані версії станом на 30.03.2010. URL: zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b06#Text.

¹⁷ Business relocation in the EU. Library of the European Parliament 10/04/2013. URL: [www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130501/LDM_BRI\(2013\)130501_REV1_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/bibliotheque/briefing/2013/130501/LDM_BRI(2013)130501_REV1_EN.pdf).

за яким із видів бізнесу буде ефективно застосовним певний вид релокації.

Дійсно, може відбутися *повна міграція бізнесу або лише його частини*, наприклад, науково-дослідної діяльності. Різні частини бізнесу можуть бути переміщені по-різному. Деякі міжнародні компанії створюють *холдингові компанії інтелектуальної власності* (ІВ) у регіональних центрах, які захищають і використовують ІВ. Остання може приносити значний дохід деяким компаніям, а деякі країни — члени ЄС пропонують кращий захист ІВ та більш сприятливий режим оподаткування.

Підлягають аналізу та оцінці при виборі варіанта *релокації бізнесу* такі елементи, як:

- організаційно-правова форма власності підприємства/товариства;
- форми залучення персоналу на умовах цивільно-правових договорів;
- оформлення трудових відносин або співпраці з фізичними особами — підприємцями;
- правовий режим тимчасового захисту в країні перебування;
- взаємовідносини з Україною та ЄС, джерела доходів, система оподаткування та інші ключові аспекти.

Адвокат Сергій Барбашин, висвітлюючи особливості *релокації бізнесу в ЄС*, вказував на необхідність з'ясування питань:

- вибору організаційно-правової форми підприємства;
- умов і строків реєстрації;
- мінімального розміру статутного капіталу;
- ключових етапів реєстрації компанії;
- практичних аспектів оподаткування податком на прибуток, податком на додану вартість, податком на доходи фізичних осіб;
- видів обов'язкового соціального страхування і сплати відповідних внесків;
- пільгових ставок оподаткування певними видами податків;
- кваліфікаційних вимог до працівників;
- розмірів мінімальної заробітної плати.

Також він зауважував щодо необхідності *перевірки інформації* на етапі підготовки до реєстрації нового підприємства чи придбання готової компанії з метою мінімізації бізнес-ризиків, підтвердження майнового стану та джерел походження коштів¹⁸.

Проаналізуємо релокацію бізнесу з України до Польщі.

У законодавстві немає положень, що дозволяють переведення компанії з *України до Польщі*, проте відтворення компанії в Польщі може бути здійснене швидко. Наразі *реєстрація компанії* в Польщі може бути завершена за кілька днів. Польське законодавство передбачає *можливість зареєструвати компанію онлайн*. Громадяни України, які не мають польських електронних підписів, можуть скористатися послугами польських юридичних фірм, які мають досвід швидкої реєстрації.

Апаратне і програмне забезпечення, необхідне для *ведення бізнесу в Польщі*, може бути принесене до нової компанії в Польщі як статутний капітал, орендоване або придбане в української компанії (яка підлягає переміщенню).

Компанії в Польщі після переїзду з України *підлягатимуть оподаткуванню* в Польщі. ТОВ є найпопулярнішою формою ведення бізнесу в Польщі, зокрема завдяки вигідним правилам оподаткування¹⁹.

Spółka z ograniczoną odpowiedzialnością — це польський еквівалент фірми з обмеженою відповідальністю, таких як ТОВ. Польське законодавство не обмежує іноземців у правах реєстрації такого підприємства в Польщі. Вони ведуть бізнес на тих самих умовах, що й польські громадяни. Статутний капітал підприємства типу Sp. z o.o. становить усього 5000 PLN — 1025 €.

Przedstawicielstwo firmy zagranicznej — представництво іноземного підприємства в РП — юридична форма підприємства, яка може здійснювати бізнес-діяльність, будучи представництвом іноземної фірми з іншої держави.

Spółka Akcyjna — це польський еквівалент фірм — акціонерних товариств (товариств), зокрема, таких як АТ. Польське законодавство не обмежує іноземців

¹⁸ Барбашин С. Релокація бізнесу в ЄС: практичні нюанси. Вебінар. URL: hsa.org.ua/blog/na-shho-zvertaty-uvagu-pri-relokatsiyi-biznesu-v-yes-i-yak-obraty-krashhyj-variant-advokaty-obgovoryly-praktychni-nyuansy-pid-chas-vebinaru-u-vsha-naau.

¹⁹ Дудковик М. Польша: переезд сотрудников и бизнеса из Украины в Польшу — объявлены новые правила! URL: mondaq.com/investment-immigration/1169828/relocation-of-employee-and-business-from-ukraine-to-poland-new-rules-announced#.

у правах реєстрації такого підприємства в Польщі. Вони провадять бізнес на тих самих умовах, що й польські громадяни. Статутний капітал підприємства типу S.A. становить 50000 PLN — 10250 €.

Jednosobowa działalność gospodarcza — це польський еквівалент такої фірми, як приватний індивідуальний підприємець — ФОП. Законодавство дозволяє іноземцям відкрити ФОП, якщо вони проживають у Польщі на підставі ПМП (постійне місце проживання), Карти Резидента ЄС або мають Карту Поляка. Для тих, хто має ФОП, Польща передбачає пільги строком до 2 років, а бізнес вони ведуть на тих самих умовах, що й польські громадяни.

Громадяни України, які будуть прийняті на роботу на підставі *трудового договору* після переїзду до Польщі, підпадатимуть під таку саму податкову схему, що і громадяни Польщі. Вони будуть захищені правилами мінімальної заробітної плати. Внески на соціальне забезпечення та національну безпеку стягуватимуться з винагороди працівників відповідно до законодавства Польщі.

Що стосується *релокації до Польщі*, то, якщо рішення прийнято і ТОВ зареєстровано, далі постає питання легалізації *перебування засновників і співробітників у Польщі*. Члени правління фірми на основі реєстрації в Державному судовому реєстрі юридичних осіб KRS можуть подавати документи на націо-

нальну польську візу на шість місяців, а члени їхніх сімей — на стандартну шенгенську. Хоча в кожному випадку рішення приймаються індивідуально та залежать від консула.

Отже, Польща надає комплексну підтримку українським компаніям, які бажають здійснити *релокацію бізнесу*, зокрема, консультації стосовно:

- допомоги в реєстрації працівника з України;
- вибору оптимальної форми провадження підприємницької діяльності;
- вибору оптимальної форми оподаткування;
- відкриття компанії чи філії;
- реєстрації для цілей оподаткування;
- відкриття банківського рахунку;
- створення електронного підпису;
- реєстрації в центральному реєстрі бенефіціарних власників.

Таким чином, у випадку релокації підприємства або його відокремленого підрозділу варто подбати про юридичне урегулювання всіх можливих питань, які можуть виникнути з цього приводу. Разом із цим не всі власники бізнесу бачать необхідність здійснювати релокацію всього підприємства або його відокремленого підрозділу, а тому вважають за необхідне зупинити/припинити діяльність підприємства або його відокремленого підрозділу, що також відбувається за певною процедурою за законом.

ОСОБЛИВОСТІ ГІГ-КОНТРАКТІВ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЇХ ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ігор Светлічний,
голова секції відновного правосуддя
Комітету захисту прав людини НААУ,
секретар Комітету захисту
прав людини НААУ

Ганна Колесник,
голова Комітету
захисту прав людини НААУ

Що таке Гіг-контракти та світова Гіг-економіка? Які переваги та особливості Гіг-контрактів в Україні? Як найкраще протидіяти приховуванню трудових відносин?

На ці запитання ми спробуємо знайти відповіді в цій статті.

ЩО Ж ТАКЕ ГІГ-КОНТРАКТ?

Гіг-контракт — це нова форма залучення спеціалістів, яка поєднує деякі загальноприйняті ознаки трудового та цивільно-правового договорів.

Закон України № 1667 «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» передбачає, що Гіг-контракт укладається в письмовій або електронній формі між Гіг-спеціалістами та резидентами Дія Сіті.

Яка етимологія слова «Гіг»? «Gig» з англійської мови можна перекласти як «концерт» або «виступ», «гала», коли мова про роботу на проєкті, наприклад, перформанс, гастролі з концертами, виступи, цикл лекцій тощо.

ЩО МИ НАЗИВАЄМО ГІГ-ЕКОНОМІКОЮ?

Гіг-економіка — це нове для нашого суспільства, але відоме у світі явище. На думку деяких правознавців, як музикант гастролює по різних закладах, так і Гіг-спеціаліст може працювати на декількох роботах, це і буде Гіг-економіка.

За деякими даними (McKinsey), вже у 2016 році до 15 % висококваліфікованих працівників в Європі працювали на фрілансі (як зазначає Наталія Мисник).

Інакше кажучи, Гіг-контракти — це система роботи, коли співробітників не приймають у штат у традиційному понятті, а лише залучають на конкретні проєкти, де такі залучені Гіг-спеціалісти у визначені строки вирішують обумовлені договором завдання.

ДЛЯ ЯКИХ ЦІЛЮВИХ ГРУП ПРАЦІВНИКІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ БУДУТЬ ЦІКАВІ ГІГ-КОНТРАКТИ?

Відповідь на це складне запитання доволі проста та логічна.

Компанії, які працюють у сфері ІТ, зазвичай зацікавлені в короткострокових трудових відносинах або ж залучають спеціалістів на окремі проєкти та завдання. Програмісти, дизайнери, аналітики, художники, композитори, актори — усі вони потрібні ІТ-компаніям лише тимчасово, для реалізації

окремих проєктів або їх частин. Тому оформлювати таких спеціалістів у штат компанії не завжди релевантно з економічного погляду.

Згідно з умовами проєкту «Дія Сіті», що вже реалізований в Україні, як ми зазначали вище, на підставі Закону України № 1667 «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні», залучення Гіг-спеціалістів можливо лише до особливих юридичних осіб — резидентів Дія Сіті, тобто таких, які відповідають певним вимогам цього Закону.

ЯКІ Є ПЕРЕВАГИ ТА ОСОБЛИВОСТІ ГІГ-КОНТРАКТІВ?

Переваг цієї форми трудових відносин дуже і дуже багато. Зазначимо, серед іншого, що податкове навантаження на резидента Дія Сіті буде приблизно в 5 разів менше, ніж за загальною системою оподаткування, а спеціальний статус у кримінальному процесі надає деяким резидентам, на нашу думку, «впевненості в майбутньому», враховуючи, що умови Дія Сіті залишатимуться стабільними щонайменше 25 років.

Кваліфіковані для резидентів Дія Сіті такі види діяльності:

- розробка та тестування програмного забезпечення, включно з виданням комп'ютерних ігор;
- видання та розповсюдження ПЗ, зокрема SaaS;
- кіберспорт;
- навчання комп'ютерної грамотності, програмуванню, тестуванню та технічній підтримці ПЗ;
- кібербезпека;
- R&D в сфері IT і телеком;
- Digital marketing та Ads з використанням ПЗ, розробленого резидентами;
- постачання послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів;
- робототехніка;
- розробка, запровадження та підтримка рішень міжнародних карткових платіжних систем;
- виробництво технологічних продуктів для використання в оборонній, промисловій та побутовій сферах;
- хостинг, зокрема хмарні датацентри.

ЯК ЮРИДИЧНІЙ ОСОБІ СТАТИ РЕЗИДЕНТОМ ДІЯ СІТІ?

По-перше, зазначимо, що резидентом Дія Сіті може бути лише юридична особа, зареєстрована за законодавством України.

Фізичні особи, підприємці, як і самозайняті особи, не можуть бути резидентами Дія Сіті.

Для переходу на оподаткування як резидента Дія Сіті відповідно до п. 141.10 ст. 141 Податкового кодексу України юридична особа подає до контролюючого органу за своєю податковою адресою відповідну заяву ([URL: cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/553902.html](http://cvp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/553902.html)).

Важливо. На час воєнного стану в Україні сумтєво спрощено умови резидентства в Дія Сіті ([URL: city.diia.gov.ua](http://city.diia.gov.ua)).

ЯКІ Є УМОВИ ТА ВИМОГИ ДЛЯ ВСТУПУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ ДО ДІЯ СІТІ?

Компанії, що вже діють в Україні, мають відповідати таким вимогам:

- середня винагорода еквівалентна 1200 євро;
- 90 % доходів від здійснення кваліфікованих видів діяльності;
- кількість працівників/Гіг-спеціалістів за звітний період не менше ніж 9 осіб.

Стартапи (нові компанії) мають відповідати таким вимогам:

- сума річного доходу не перевищує 7,5 млн грн;
- 90 % доходів від здійснення кваліфікованих видів діяльності;

— зареєстровані не раніше ніж за 24 місяці до дня подання заяви на резидентство.

До скасування воєнного стану в Україні критерії резидентства максимально спрощені: невідповідність вимогам щодо мінімальної кількості співробітників та середньої зарплати не може бути причиною для позбавлення компанії статусу резидента.

Не секрет, що раніше для «оптимізації трудових відносин» нерідко укладалися цивільно-правові договори з ФОП на виконання робіт.

Проте при такому способі співпраці (з ФОП) працівники можуть бути позбавлені реальних соціальних гарантій: права на вихідні, оплачувану відпустку, навіть обідню перерву та оплату лікарняних тощо (якщо це прямо не обумовлено відповідним договором). Крім того, співпраця між компаніями та ФОП може бути розцінена як «приховування трудових відносин». Відомо багато судової практики з цих питань.

Таким чином, можемо дати відповідь на запитання: які ж головні переваги Гіг-контрактів перед іншими формами трудових відносин? Нагадаємо, що вищевикладене стосується лише IT-галузі та існують певні умови для юридичних осіб відповідно до спеціального закону. По-перше, це переваги договірних цивільно-правових відносин (гнучкість, відкритість) та, по-друге, це переваги офіційного працевлаштування, соціальні гарантії працівнику (Гіг-спеціалісту), прозорі податки та достойна винагорода.

Звісно, варто згадати й позитивний вплив вищезгаданого на економіку нашої держави та її громадян.

ЯКІ Є ЩЕ ЦІКАВІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОБОТИ ЗАЛУЧЕНИХ ЗА ГІГ-КОНТРАКТАМИ СПЕЦІАЛІСТІВ?

На відміну від ФОП, залучений Гіг-спеціаліст не повинен складати фінансову звітність, розраховувати і сплачувати податки. Це здійснює компанія як його податковий агент.

А ЯК ЗАХИЩЕНІ ТРУДОВІ ПРАВА ТА ЯКІ СОЦІАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ДЛЯ ГІГ-СПЕЦІАЛІСТІВ?

Так, на відміну від цивільно-правового договору з ФОП, інших форм оптимізації відносин, Гіг-контракт передбачає захист трудових прав працівників та соціальні гарантії, такі як оплачувана відпустка, лікарняний, декретні тощо.

Відпустка в цій формі відносин названа «щорічною оплачуваною перервою», вона триває 17 робочих днів і може бути надана, якщо працівник відпрацював 6 місяців за Гіг-контрактом.

Гіг-спеціалісти також підлягають страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та мають право на лікарняний на умовах, передбачених Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Декретна відпустка надається Гіг-спеціалісту на звичних для України умовах: 70 календарних днів до передбачуваної дати пологів і не менш як 56 календарних днів після пологів (у разі ускладнення пологів або народження двох чи більше дітей — 70 календарних днів).

ЯКІ Ж Є ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ ГІГ-КОНТРАКТІВ ТА ЯКІ ПЕРЕВАГИ ПРОЄКТУ «ДІЯ СІТІ» ДЛЯ УКРАЇНИ?

Завдяки Дія Сіті Україна вже стає потужним світовим IT-хабом. Це:

- зростання кількості інноваційних проєктів та робочих місць;
- вигідне ведення IT-бізнесу через спрощення умов оподаткування та альтернативну модель найму;
- зростання інвестиційної привабливості українських компаній та стартапів завдяки інструментам англійського права;
- збільшення частки високотехнологічних продуктів у ВВП країни.

Враховуючи вищевикладене, можемо дійти висновку, що в Україні Гіг-контракти стимулюватимуть розвиток цифрової економіки, сприятимуть залученню талановитих працівників з усього світу, забезпечать прозорі податки та збільшать ефективність трудових відносин.

НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Оксана Вітязь, адвокат, член Ради Комітету медичного і фармацевтичного права та біоетики НААУ, тренер курсу «Основні принципи захисту прав людини у сфері біомедицини» проєкту Ради Європи «Посилення імплементації європейських стандартів прав людини в Україні»

*Війна, війна!
І знов криваві ріки!
І грім гармат, і шаблі дзвін.
Могили, сироти, каліки.
І сум покинутих руїн.*

Олександр Олесь

Воєнний стан — нова реальність, що диктує нові підходи в роботі медичної системи до надання допомоги як Збройним Силам України, так і цивільному населенню.

За інформацією Міністерства охорони здоров'я України¹, усі заклади охорони здоров'я мають надавати медичну допомогу.

Наказом від 24.02.2022 № 374 МОЗ затвердило Тимчасові заходи у закладах охорони здоров'я з метою забезпечення їх готовності для надання медичної допомоги постраждалим унаслідок військової агресії Російської Федерації проти України. А наказом від 20.03.2022 № 507 внесло до них зміни.

Тимчасові заходи передбачають **обов'язок закладів охорони здоров'я**:

1) забезпечити тимчасове припинення планових госпіталізацій пацієнтів, якщо: завантаження становить понад 70 % ліжкового фонду терапевтичного профілю; завантаження становить 50 % ліжкового фонду хірургічного профілю; відповідне рішення ухвалюють структурні підрозділи з питань охорони здоров'я обласних, Київської міської воєнних адміністрацій, з урахуванням тактичної ситуації;

2) забезпечити проведення медико-соціальної експертизи дорослому і дитячому населенню за спрощеною процедурою та заочно;

3) підготувати додаткові хірургічні команди для допомоги постраждалим унаслідок військової агресії РФ проти України;

4) вжити заходів щодо збільшення надання медичної допомоги із застосуванням телемедицини;

5) забезпечити прийом пацієнтів, що мають ознаки гострого респіраторного захворювання, в окремих приміщеннях із дотриманням вимог інфекційного контролю;

6) забезпечити надання екстреної медичної допомоги в повному обсязі.

Водночас не підлягають припиненню термінові та невідкладні планові госпіталізації та планові операції, що пов'язані з: наданням медичної допомоги через ускладнений перебіг вагітності та пологи вагітним, роділлям, породіллям, новонародженим хворим на онкологічні захворювання; наданням паліативної медичної допомоги в стаціонарних умовах; іншими невідкладними та терміновими заходами з госпіталізації та плановими операціями, коли їх перенесення (відтермінування) несе серйозний ризик для життя і здоров'я.

¹ Далі за текстом — МОЗ.

Ще один важливий документ — Стандарт екстреної медичної допомоги «Медичне сортування при масовому надходженні постраждалих на ранньому госпітальному етапі», затверджений наказом МОЗ від 24.02.2022 № 368.

МЕДИЧНЕ СОРТУВАННЯ ПОТЕРПІЛИХ

Медичне сортування потерпілих є одним з основних принципів медицини катастроф, заснованих на необхідності надання медичної допомоги в максимально короткі строки максимально можливі кількість постраждалих. Цей принцип відрізняється від стандартів надання допомоги одному постраждалому у звичайних ситуаціях, коли сил та засобів достатньо. Слід зазначити, що при надзвичайних ситуаціях існує диспропорція між кількістю постраждалих, тяжкістю їх травм та наявними медичними силами і засобами. Фактично за таких умов одночасне та повноцінне надання медичної допомоги всім постраждалим неможливо.

Слід розрізнити масовий та численний випадок при надзвичайній ситуації.

Масовий випадок — наявність такої кількості постраждалих, при якій неможливо повноцінно надати необхідну медичну допомогу, враховуючи наявні медичні сили та засоби ЗОЗ, кожному постраждалому.

Численний випадок — наявність такої кількості постраждалих, при якій можливе одночасне надання їм відповідної медичної допомоги, враховуючи наявні медичні сили та засоби закладу охорони здоров'я. У кожному закладі охорони здоров'я повинен бути план реагування на надзвичайну ситуацію та чітке розуміння максимальної кількості постраждалих, яким одночасно може бути надано медичну допомогу.

АЛГОРИТМ МЕДИЧНОГО СОРТУВАННЯ

Для забезпечення прозорості та універсальності рекомендується формально структурована система медичного сортування потерпілих у відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги у випадках масового надходження постраждалих або у випадках проведення сортування за умови дефіциту сил та засобів.

У країнах з ефективною системою екстреної медичної допомоги під час процесу медичного сортування постраждалих при надзвичайній ситуації найчастіше використовується 4-рівневий підхід. Він забезпечує

розподіл постраждалих залежно від тяжкості їх стану, ґрунтуючись на визначенні таких показників, як: рівень притомності свідомості, наявність та характеристики дихання, стан перфузії.

Для визначення пріоритетності та обсягу надання медичної допомоги постраждалим використовуються рівні тяжкості стану та зазвичай передбачається використання кількісної шкали оцінювання з присвоєнням постраждалим певної сортувальної категорії — від категорії сортування 1 (найбільш критичний стан) до категорії сортування 4 (найменш критичний стан).

Пацієнтів кожної сортувальної групи розміщують в окремій зоні відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги.

Ресурси повинні розподілятися таким чином:

— постраждалим I категорії надається необхідна медична допомога після пацієнтів/постраждалих II та III категорій;

— постраждалі II категорії мають найвищий пріоритет, наявні ресурси закладу охорони здоров'я повинні бути першочергово спрямовані на надання медичної допомоги цій групі;

— постраждалим III категорії надається медична допомога в необхідному обсязі після надання допомоги пацієнтам/постраждалим II категорії;

— постраждалим IV категорії надається медична допомога в останню чергу.

До функцій медичного працівника, що здійснює сортування, також входять:

1) налагодження першого контакту з постраждалим та особами супроводу з дотриманням правил медичної етики та деонтології;

2) інформування постраждалого, осіб супроводу про необхідність повідомляти персонал про появу нових скарг / будь-які зміни стану;

3) спрямування постраждалого до відповідної зони відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги залежно від сортувальної категорії;

4) надання пацієнту екстреної медичної допомоги (наприклад, застосування методів тимчасової зупинки кровотечі тощо).

Також МОЗ ухвалило наказ, що має забезпечити функціонування галузі охорони здоров'я в умовах війни, — наказ МОЗ від 28.02.2022 № 388 «Щодо забезпечення функціонування галузі охорони здоров'я». Документ установлює спеціальний порядок ведення

первинно-облікової документації на період воєнного стану.

Протягом цього часу медзаклади і лікарі-ФОП можуть користуватися не електронною, а паперовою документацією і видавати паперові: медичне свідоцтво про народження, рецепти на ліки (включно з тими, що підлягають реімбурсації), направлення.

ОСОБЛИВОСТІ НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Із метою забезпечення належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану Верховна Рада України 1 квітня 2022 року прийняла Закон «Про внесення змін до статті 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», яким удосконалено порядок надання медичної допомоги військовослужбовцям України в умовах воєнного стану. Закон набрав чинності 13 квітня 2022 року.

Зазначені зміни до законодавства забезпечують умови для належного лікування військовослужбовців в умовах воєнного стану. *Так, передбачається можливість забезпечити проведення лікування військовослужбовців за межами України в умовах воєнного стану, а також безоплатну медико-психологічну реабілітацію у відповідних центрах із відшкодуванням вартості проїзду до них за рахунок держави.*

У період дії воєнного стану військовослужбовці, які брали безпосередню участь у здійсненні заходів, необхідних для забезпечення оборони України, захисту безпеки населення та інтересів держави у зв'язку з військовою агресією проти України, перебуваючи безпосередньо в районах здійснення зазначених заходів, можуть бути направлені відповідно до висновку військово-лікарської комісії для подальшого надання їм медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації до медичних закладів, розташованих за межами України.

На зазначених вище військовослужбовців, а також на супроводжуючий їх медичний персонал не поширюються обмеження щодо виїзду громадян України за межі України.

Відшкодування вартості проїзду та оплати послуг із надання такої медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації здійснюється

за рахунок коштів державного бюджету, крім випадків надання зазначеної допомоги коштом приймаючої сторони.

Порядок надання військовослужбовцям медичної допомоги або проведення медико-психологічної реабілітації в медичних закладах за межами України і проведення оплати послуг з надання такої медичної допомоги буде встановлено Кабінетом Міністрів України.

Звертаю увагу, що ст. 11 Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» передбачено право військовослужбовців на охорону здоров'я та медичну допомогу. Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти, які призвані на навчальні (або перевірочні) та спеціальні збори, мають право на безоплатну кваліфіковану медичну допомогу у військово-медичних закладах охорони здоров'я.

Також законодавець **гарантує військовослужбовцям права на:**

- безоплатне отримання психологічної реабілітації;
- щорічне медичне обстеження і диспансеризацію із залученням необхідних спеціалістів;
- безоплатне забезпечення ліками;
- стоматологічну медичну допомогу;
- санаторно-курортне лікування;
- оздоровлення дітей військовослужбовців у порядку та у спосіб, визначених чинним законодавством України.

НАЛАГОДЖЕННЯ В СИСТЕМІ ДОНОРСТВА КРОВІ

Згідно з наказами МОЗ від 07.03.2022 № 424 «Про організацію забезпечення потреб донорською кров'ю та компонентами крові в умовах воєнного стану» та від 05.03.2022 № 418 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо застосування протоколу масивної трансфузії компонентів крові постраждалим на етапах евакуації» наказано суб'єктам системи крові:

- забезпечити залучення регулярних донорів крові та компонентів крові;
- організувати прийом донорів крові та компонентів крові відповідно до комендантської години та встановлення спеціального режиму світломаскування. На період дії воєнного стану в Україні встановити цілодобовий режим роботи, позмінно. Реалізацію

заходів з організації забезпечення донорською кров'ю та компонентами крові здійснювати в режимі утримання рівня сформованих запасів;

— забезпечувати донорською кров'ю та компонентами крові Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державну службу України з надзвичайних ситуацій, Службу безпеки України та Державну прикордонну службу України відповідно до замовлень у повному обсязі безоплатно на підставі видаткових накладних;

— забезпечувати донорською кров'ю та компонентами крові у випадку їх нестачі інші суб'єкти системи крові державної та комунальної форм власності у заявленому обсязі безоплатно на підставі видаткових накладних;

— реалізувати донорську кров та компоненти крові між суб'єктами системи крові та закладами охорони здоров'я незалежно від форми власності за заявками на підставі видаткових накладних;

— щоденно **до 10:00** надавати інформацію про наявний оперативний запас компонентів крові із використанням інформаційно-аналітичної системи «MedData»;

— у разі наявності технічної можливості щоп'ятниці **з 16:00 до 18:00** надавати інформацію про планові потреби та фактичний залишок витратних матеріалів для забезпечення донорства крові та компонентів крові із використанням інформаційно-аналітичної системи «MedData». У разі відсутності технічної можливості зазначена інформація передається засобами електронного зв'язку;

— із метою зменшення адміністративного навантаження на персонал забезпечити залучення та координацію волонтерів та добровольців до роботи в суб'єктах системи крові для маршрутизації донорів крові та компонентів крові, організації процедур їх реєстрації та інформаційного звітування.

Також МОЗ наказом від 05.03.2022 № 418 затвердило **Методичні рекомендації** застосування протоколу масивної трансфузії компонентів крові постраждалим на етапах евакуації. Наказом передбачено його застосування у випадку госпіталізації постраждалих у критичному стані з ознаками геморагічного шоку в заклади охорони здоров'я, в тому числі при масових випадках. Медична допомога повинна бути надана

в обсязі, що забезпечує достатню трансфузію компонентів крові постраждалим із метою стабілізації їх, а також організацію та підготовку до переведення на подальший етап госпіталізації в заклад вищого рівня.

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОПОМОГИ ХВОРИМ НА ДІАБЕТ

Відповідно до наказів МОЗ від 07.03.2022 № 421 «Деякі питання надання медичної допомоги хворим з діабетом в умовах воєнного стану» та від 23.03.2022 № 515 «Про внесення зміни до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 07 березня 2022 року № 421» заклади охорони здоров'я та фізичні особи — підприємці, що провадять господарську діяльність з медичної практики, забезпечують розробку лікарями за спеціальностями «Ендокринологія», «Дитяча ендокринологія», які надають медичну допомогу пацієнтам, що потребують інсулінотерапії, **альтернативної схеми лікування** пацієнтів із цукровим діабетом, враховуючи наявність та доступність лікарських засобів (препаратів інсуліну) та потреб таких пацієнтів.

Ураховуючи розроблену альтернативну схему лікування, з метою забезпечення доступності отримання інсулінів населенням:

1) у рецептах, виписаних у паперовій формі, замість торгової назви препаратів інсуліну лікарям дозволяється зазначати дані виходячи з такої класифікації:

— інсулін людський генно-інженерний: короткої дії; середньої дії;

2) аналог інсуліну ультракороткої дії;

3) аналог інсуліну тривалої дії;

4) комбіновані інсуліни (людський генно-інженерний 30/70, аналоговий інсулін 30/70).

Лікарі та працівники аптек та їх структурних підрозділів надають пацієнтам консультативну медичну та фармацевтичну допомогу (зокрема, інформацію щодо торгових назв препаратів інсуліну, які пацієнту можуть відпустити в аптечному закладі (у разі наявності), згідно з виписаним рецептом). Всі інсуліни за електронним або паперовим рецептом безоплатні для пацієнта.

На період дії воєнного стану інші накази МОЗ діють у частині, що не суперечить цьому наказу.

ЯКІСТЬ НАДАННЯ ПЕРВИННОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Для того щоб покращити якість надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану, МОЗ згідно з наказом від 17.03.2022 № 496 «Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану» (який діє, доки в Україні воєнний стан; інші накази МОЗ протягом цього часу застосовуються в частинах, що йому не суперечать) наказало надавачам первинної медичної допомоги:

- вести облік переміщених осіб, які звертаються для отримання первинної медичної допомоги, за окремою формою;
- надавати первинну медичну допомогу і медичну допомогу пацієнтам у невідкладному стані з числа переміщених осіб;
- проводити вакцинацію відповідно до вимог календаря профілактичних щеплень.

МЕДИЧНА ДОПОМОГА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ВАГІТНИМ

Вагітні жінки, як і раніше, мають право вільно обирати медичний заклад, де спостерігатися та де народжувати. Місце реєстрації чи проживання при цьому не має значення.

Це означає, що жінки, які переїхали в інші регіони країни через бойові дії, можуть отримати необхідну їм медичну допомогу безоплатно. Це стосується і тих, хто залишився в регіонах, де доступ до меддопомоги ускладнений через бойові дії і є необхідність змінити лікарню.

Незалежно від строку вагітності, а також того, чи ставала вагітна раніше на облік — вона може обрати будь-яку найближчу лікарню, яка надає медичну допомогу за пакетом «Ведення вагітності в амбулаторних умовах», та розраховувати на медичний супровід безоплатно.

Направлення може бути як електронним, так і паперовим. Випишує його лікар первинки, з яким укладена декларація, або лікуючий лікар.

В умовах воєнного стану лікарі готові йти назустріч пацієнтам і приймати їх без направлення. Направлення для пацієнток, які переїхали з інших регіонів чи звернулись в іншу лікарню, створить акушер-гінеколог під час першого візиту.

У медзакладах, які мають відповідний договір із Національною службою здоров'я України, вагітні жінки зможуть спостерігатися безоплатно. І отримати весь перелік необхідних послуг — від розробки індивідуального плану ведення вагітності до необхідних лабораторних аналізів та інструментальних обстежень.

Ці послуги надаються амбулаторно. Якщо пацієнтка потребує госпіталізації, гінеколог направляє її в стаціонар.

Безоплатні пологи включають:

- надання меддопомоги під час пологів черговою акушерською бригадою, зокрема партнерські пологи, плановий чи ургентний кесарів розтин у разі ускладнень, ведення ускладнених пологів;
- знеболення під час пологів, оперативних втручань та післяпологових процедур;
- моніторинг стану породіллі та дитини;
- усі необхідні лабораторні та інструментальні дослідження, скринінг критичних вроджених вад серця;
- щеплення дитини за календарем;
- харчування в стаціонарі;
- ліки з Нацпереліку та закуплені коштом інших програм.

МОЗ спростило процедуру формування лікарняних для вагітних, які через війну були змушені виїхати до інших країн. Такі зміни відбулися завдяки наказу МОЗ від 22.04.2022 № 675 «Про внесення змін до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 01 червня 2021 року № 1066 та Порядку видачі (формування) листків непрацездатності в Електронному реєстрі листків непрацездатності».

На час воєнного стану МОЗ дозволило лікуючим лікарям формувати медичні висновки про тимчасову непрацездатність (МВТН) без особистого прийому вагітної.

Також згідно з наказом МОЗ від 04.03.2022 № 407 «Про забезпечення реєстрації новонародженої дитини в умовах воєнного стану» ухвалені рішення дозволяють зареєструвати народження дитини у випадку, якщо пологи відбулися поза межами закладу охорони здоров'я. У такому разі документ про народження дитини у формі медичного свідоцтва про народження (за формою 103/о) зможуть видавати медичні працівники, які

були присутні під час пологів або проводили перший огляд новонародженого.

Засвідчувати народження дитини в такий спосіб зможуть усі медичні працівники, які перебувають у трудових відносинах із ліцензіатами медичної практики, зокрема і ті, хто надає екстрену медичну допомогу.

Відтак, усім надавачам медичної допомоги рекомендовано забезпечити наявність у медичних працівників запасу видрукованих бланків за формою 103/о.

Водночас якщо медичний працівник не зможе видати породіллі медичне свідоцтво про народження (за формою 103/о), наказом також дозволено медпрацівнику виписати довідку довільної форми у двох примірниках, один з яких передається матері, а другий — на зберігання до медзакладу.

Крім того, отримати свідоцтво про народження можна також за особистим зверненням породіллі до закладу охорони здоров'я. При цьому слід мати з собою медичні документи щодо спостереження вагітності або бути зареєстрованою в електронній системі охорони здоров'я, де містяться медичні записи про вагітність.

НОВЕЛА МОЗ ПРО ДОПУСК ІНОЗЕМНИХ МЕДПРАЦІВНИКІВ ДО НАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ НА ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Також відповідно до наказу МОЗ від 26.02.2022 № 383 «Про залучення медичних працівників-іноземців до надання допомоги постраждалим в умовах воєнного стану» передбачено можливість *допускати у добровільному порядку до надання допомоги постраждалим, які надходять до закладів охорони здоров'я, лікарів та інших медичних працівників-іноземців та осіб без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, за умови наявності в них документів, що підтверджують відповідну освіту та професійну кваліфікацію.*

Наразі настали нелегкі часи для України, однак надихає те, що в надскладних умовах держава піклується про своїх громадян, надійні союзники надають допомогу в усіх сферах, наявна всеохоплююча мобілізація взаємної підтримки, що підсилює бажання якнайшвидшої перемоги над ворогом та початку розбудови нової держави з усвідомленими громадянами з високими моральними і духовними якостями.

СЛАВА УКРАЇНІ!